

Riihimäen varhaiskasvatussuunnitelma

1.8.2022 alkaen

Päivitetty 5.2.2025

Määräys OPH-700-2022

Sisällys

Riihimäen varhaiskasvatussuunnitelma.....	1
1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat	1
1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus	2
1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma.....	3
1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma	5
Riihimäen näkökulma	9
1.4 Paikallisesti päätettävät asiat	12
Riihimäen näkökulma	14
2 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet	16
2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet	17
2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot.....	22
Riihimäen näkökulma	24
2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua.....	25
Riihimäen näkökulma	26
2.4 Arvoperusta.....	26
Riihimäen näkökulma	29
2.5 Oppimiskäsitys.....	31
Riihimäen näkökulma	32
2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus.....	33
2.7 Laaja-alainen osaaminen	35
Riihimäen näkökulma	41
2.8 Paikallisesti päätettävät asiat	43

3	Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri.....	44
3.1	Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet	46
	Riihimäen näkökulma	51
3.2	Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt.....	52
	Riihimäen näkökulma	54
3.3	Yhteistyö varhaiskasvatuksessa	54
	Riihimäen näkökulma	57
3.4	Paikallisesti päätettävät asiat	58
4	Toteuttaminen.....	59
4.1	Pedagogisen toiminnan viitekehys.....	59
	Riihimäen näkökulma	60
4.2	Pedagoginen dokumentointi	61
	Riihimäen näkökulma	62
4.3	Monipuoliset työtavat.....	62
	Riihimäen näkökulma	64
4.4	Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä	64
	Riihimäen näkökulma	66
4.5	Oppimisen alueet.....	68
	Riihimäen näkökulma	81
4.6	Kielen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia	81
	Riihimäen näkökulma	86
4.7	Paikallisesti päätettävät asiat	87
5	Lapsen tuki.....	88
5.1	Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut	88
	Riihimäen näkökulma	91

5.2	Yhteistyö tuen aikana	96
	Riihimäen näkökulma	98
5.3	Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa.....	102
	Riihimäen näkökulma	108
5.4	Lapsen tuen arviointi	117
	Riihimäen näkökulma	118
5.5	Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana	120
	Riihimäen näkökulma	123
5.6	Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.....	128
	Riihimäen näkökulma	130
5.7	Paikallisesti päätettävät asiat	131
6	Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus	134
6.1	Paikallisesti päätettävät asiat	134
	Riihimäen näkökulma	135
7	Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa	135
7.1	Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen	136
7.2	Paikallisesti päätettävät asiat	137
	Riihimäen näkökulma	138

RIIHIMÄEN KAUPUNGIN VARHAISKASVATUSSUUNNITELMA

Kuva 1: Riihimäen kaupungin varhaiskasvatussuunnitelma.

1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatustalain¹ perusteella Opetushallituksen antama valtakunnallinen määräys, jonka mukaan paikalliset ja lasten varhaiskasvatussuunnitelmat laaditaan ja varhaiskasvatus toteutetaan.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden laatimista ohjaa erityisesti varhaiskasvatustalaki, jossa säädetään lapsen oikeudesta varhaiskasvatukseen sekä varhaiskasvatuksen tavoitteista. Esiopetus, jota säätelee perusopetuslaki, on osa varhaiskasvatusta². Esiopetusta ohjaa Opetushallituksen määräyksenä annettu Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet.

Varhaiskasvatus on osa suomalaista koulutusjärjestelmää sekä tärkeä vaihe lapsen kasvun ja oppimisen polulla. Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea lapsen oppimisen edellytyksiä, edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti³. Periaatteisiin kuuluu kaikkia lapsia koskevat yhtäläiset oikeudet, tasa-arvoisuus, yhdenvertaisuus, syrjimättömyys, moninaisuuden arvostaminen sekä sosiaalinen osallisuus ja yhteisöllisyys⁴. Inklusiivisuus on käsitteenä laaja ja se tulee nähdä kaikkia lapsia koskevana ja varhaiskasvatuksen järjestämiseen liittyvänä periaatteena, arvona ja kokonaisvaltaisena tapana ajatella. Tämä perusteasiakirja on laadittu inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, joita tarkastellaan erityisesti arvoperustaa käsittelevässä luvussa 2, toimintakulttuurin näkökulmasta luvussa 3 ja lapsen tuen näkökulmasta luvussa 5. Huoltajilla on ensisijainen vastuu lasten kasvatuksesta. Varhaiskasvatus tukee ja täydentää kotien kasvatustehtävää ja vastaa omalta osaltaan lasten hyvinvoinnista.

¹ Varhaiskasvatustalaki (540/2018)

² Perusopetuslaki (628/1998) ja perusopetusasetus (852/1998)

³ Varhaiskasvatustalaki 3 §

⁴ HE 148/2021 vp: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi varhaiskasvatustalain muuttamisesta, s. 30–31

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisen ohjauksen tarkoituksena on luoda yhdenvertaiset edellytykset varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten kokonaisvaltaiselle kasvulle, kehitykselle ja oppimiselle.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lähtökohtana ovat lasten kasvuympäristön ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristön muutokset. Lisäksi perusteissa on otettu huomioon lainsäädännön muutokset. Perusteita on valmisteltu sidosryhmäyhteistyössä hyödyntäen uusimpia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia.

Varhaiskasvatussuunnitelmakokonaisuus on kolmitasoinen. Se koostuu valtakunnallisesta varhaiskasvatussuunnitelman perusteista, paikallisista varhaiskasvatussuunnitelmista sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmista.

1.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja niiden velvoittavuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tehtävänä on tukea ja ohjata varhaiskasvatuksen järjestämistä, toteuttamista ja kehittämistä sekä edistää laadukkaan ja yhdenvertaisen varhaiskasvatuksen toteutumista koko maassa. Varhaiskasvatuksella tarkoitetaan suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostamaa kokonaisuutta, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka⁵.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määrätään varhaiskasvatuksen toteuttamisen keskeisistä tavoitteista ja sisällöistä, varhaiskasvatuksen järjestäjän ja lasten huoltajien välisestä yhteistyöstä, monialaisesta yhteistyöstä sekä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sisällöstä⁶.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on varhaiskasvatuksen järjestäjiä oikeudellisesti velvoittava määräys. Perusteasiakirja sisältää määräysten lisäksi kokonaisuuden ymmärtämistä avaavaa tekstiä. Jokaisen luvun päätteeksi on koottu paikallisesti päätettäviä

⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 §

⁶ Varhaiskasvatuslaki 21 §

asioita, jotka ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimista ja varhaiskasvatuksen toteuttamista. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on myös viittauksia lainsäädäntöön. Viittausten tarkoituksena on selventää perustetekstin yhteyttä lainsäädännölliseen perustaan.

Tässä perusteasiakirjassa tarkoitetaan **varhaiskasvatuksen järjestäjällä** kuntaa, kuntayhtymää tai yksityistä palveluntuottajaa⁷. Käsitettä huoltaja käytetään tarkoittaessa lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa.

1.2 Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksen järjestäjien tulee laatia ja hyväksyä valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden pohjalta paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat. Varhaiskasvatussuunnitelman laatimisvelvoite koskee myös kunnan hankkimaa avointa varhaiskasvatustoimintaa ja kunnan valvomaa yksityistä lasten päiväkotitoimintaa tai yksityistä perhepäivähoitoa. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat ovat velvoittavia ja niitä tulee arvioida ja kehittää. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan laatia kaikkia toimintamuotoja koskevaksi (päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatustoiminta) tai kullekin toimintamuodolle erikseen. Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat sopia järjestäjärajat ylittävästä yhteistyöstä varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa, arvioitaessa ja kehitettäessä.⁸

Varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan siten, että se määrittelee, ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen järjestämistä paikallisesti. Suunnitelmaa laadittaessa tulee ottaa huomioon paikalliset erityispiirteet, mahdolliset pedagogiset painotukset, lasten tarpeet sekä varhaiskasvatusta koskevan arviointitiedon ja kehittämistyön tulokset. Paikalliset suunnitelmat voivat tarkentaa valtakunnallisia perusteita, mutta ne eivät voi sulkea pois

⁷ Varhaiskasvatustilaki 1 §

⁸ Varhaiskasvatustilaki 22 §

mitään lain, asetuksen tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden edellyttämää tavoitetta tai sisältöä.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa otetaan huomioon muut paikallisella tasolla tehtävät suunnitelmat, kuten

- varhaiskasvatusta, lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat
- esiopetuksen opetussuunnitelma
- perusopetuksen opetussuunnitelma
- mahdollinen perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelma
- lastensuojelulain mukainen lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma⁹
- kotoutumissuunnitelma¹⁰
- yhdenvertaisuus- ja tasa-arvosuunnitelma¹¹.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii siitä, että varhaiskasvatuksen henkilöstölle, huoltajille sekä lapsille annetaan mahdollisuus osallistua paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen¹².

Lapsen kasvun ja oppimisen polun jatkuvuuden ja eheyden turvaamiseksi esi- ja perusopetuksen edustajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja kehittämiseen. Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa tehdään yhteistyötä kunnan eri hallinnonalojen sekä sosiaali- ja terveydenhuollon tehtäviä hoitavien viranomaisten kanssa (luku 3.3).

⁹ Lastensuojelulaki (417/2007) 12 § (1292/2013)

¹⁰ Laki kotoutumisen edistämisestä (1386/2010) 15 §

¹¹ Suositus

¹² Varhaiskasvatuslaki 20 §

Varhaiskasvatuksen järjestäjä hyväksyy varhaiskasvatussuunnitelman erikseen suomenkielistä, ruotsinkielistä, saamenkielistä sekä tarvittaessa muulla kielellä annettavaa varhaiskasvatusta varten¹³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävänä on arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin¹⁴. Paikallisen varhaiskasvatuksen arvioinnissa voidaan hyödyntää kansallista varhaiskasvatuksen tietovaranto Vardasta¹⁵ tuotettua arviointitietoa sekä Kansallisen koulutuksen arviointikeskuksen¹⁶ tuottamia arviointityökaluja. Arviointia käsitellään tarkemmin luvussa 7.

1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

Varhaiskasvatuksessa olevalla lapsella on varhaiskasvatuslain turvaama oikeus saada suunnitelmallista ja tavoitteellista kasvatusta, opetusta ja hoitoa. Näiden toteuttamiseksi laaditaan jokaiselle päiväkodissa ja perhepäivähoidossa olevalle lapselle varhaiskasvatussuunnitelma¹⁷. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman lähtökohtana tulee olla lapsen etu¹⁸ ja tarpeet. Myös lapsen mielipide ja toiveet tulee selvittää ja huomioida lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessissa¹⁹. Henkilöstön vastuulla on etsiä sopivat keinot lapsen näkökulmien selvittämiseksi. On tärkeää, että sekä huoltajan että henkilöstön havainnot ja näkemykset lapsen kehityksen ja oppimisen vaiheista sekä ryhmässä toimimisesta otetaan huomioon.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa on tärkeä tuntee lapsen osaaminen, vahvuudet, kiinnostuksen kohteet sekä yksilölliset tarpeet. Lisäksi laatimisessa otetaan huomioon lapsen kielellinen, kulttuurinen ja katsomuksellinen tausta. Suunnitelmaa laadittaessa tai päivitetessä hyödynnetään lapsen mahdollista aiempaa

¹³ Varhaiskasvatuslaki 8 §

¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 65–73 §

¹⁶ Laki kansallisen koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013)

¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 23 §

¹⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 § ja HE 148/2021 s. 34

¹⁹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

varhaiskasvatussuunnitelmaa sekä pedagogista dokumentointia (luku 4.2). Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavat tavoitteet asetetaan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle. Ne kuvaavat sitä, miten pedagogisella toiminnalla ja oppimisympäristöillä tuetaan lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Tavoitteita asetettaessa otetaan huomioon myös huoltajan ja mahdollisten muiden asiantuntijoiden näkemykset lapsen hyvinvoinnista, kehityksestä, oppimisesta, ja tuen tarpeista.²⁰

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on toiminnan suunnittelun ja arvioinnin väline. Lasten varhaiskasvatussuunnitelmista nousevat tavoitteet otetaan huomioon lapsiryhmän toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa sekä oppimisympäristöjen ja toimintakulttuurin kehittämisessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan lapsen aloitettua päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Suunnitelmaa tarkennetaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa²¹.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin sisältyy eri vaiheita. Prosessiin osallistuvat lapsen opetuksesta, kasvatuksesta ja hoidosta vastaavat henkilöt yhdessä huoltajan ja lapsen kanssa. Päiväkodeissa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö. Varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemuksen osalta. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin tarpeen mukaan. Varhaiskasvatuksen opettaja tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaprosessiin. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen ja arviointiin osallistuvat tarvittaessa myös lapsen kehitystä ja oppimista tukevat asiantuntijat tai muut tarvittavat tahot.²²

²⁰ HE 148/2021, s. 34

²¹ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²² Varhaiskasvatuslaki 23 § ja HE 148/2021 s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen mahdollinen kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tuki, sen toteuttaminen sekä tuen vaikuttavuuden ja tukitoimien toteutumisen arviointi. Jos lapsella on jokin pitkäaikainen sairaus, joka vaatii lääkehoitoa, laaditaan hänelle terveydenhuollossa lääkehoitosuunnitelma²³. Siltä osin kuin lääkehoitosuunnitelmaan sisältyvät tiedot ovat välttämättömiä lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi, kirjataan ne lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan²⁴. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa sovitaan paikallisesti. Varhaiskasvatuksessa annettavaa tukea käsitellään tarkemmin luvussa 5.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista sekä varhaiskasvatuksen pedagogisten toimintakäytäntöjen vaikutuksia lapsen kehitykseen ja oppimiseen seurataan säännöllisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on tarkistettava vähintään kerran vuodessa. Suunnitelma on kuitenkin tarkistettava aina, kun siihen on lapsen tarpeista johtuva syy.²⁵ Lapsen tuen tarvetta sekä tuen riittävyttä, tarkoituksenmukaisuutta ja vaikuttavuutta on arvioitava ja suunnitelmaa päivitettävä aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsi saa tehostettua tai erityistä tukea, lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti²⁶. Aloite suunnitelman tarkistamiseksi voi tulla lapsen kanssa työskenteleviltä henkilöiltä tai lapsen huoltajalta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa arvioitaessa arviointi kohdistuu erityisesti toiminnan järjestelyihin, pedagogiikan toteutumiseen ja tukitoimien vaikuttavuuteen.

²³ Terveydenhuoltolaki (1326/2010) 8 §

²⁴ Varhaiskasvatuslaki 41 §

²⁵ Varhaiskasvatuslaki 23 §

²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tulee sisältää seuraavat asiat:

- lapsen kehitykseen ja oppimiseen liittyvät vahvuudet sekä lapsen kiinnostuksen kohteet
- lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia tukevat tavoitteet sekä toimenpiteet tavoitteiden toteuttamiseksi ja toteutumisen arviointi
- lapsen mahdollisesti tarvitsema tuki (luku 5)
- mahdollinen suunnitelma lääkehoidosta
- lapsen, henkilöstön ja huoltajan yhdessä sopimat asiat
- suunnitelman laatimiseen osallistuneet muut mahdolliset asiantuntijat
- tieto siitä, milloin suunnitelma on laadittu ja tarkistettu ja milloin suunnitelma tarkistetaan seuraavan kerran.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä²⁷. Varhaiskasvatuslain mukaan lapsen varhaiskasvatuksesta vastaavilla henkilöillä ja tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden tai niiden toteuttamisen arviointiin osallistuvilla henkilöillä on salassapitovelvollisuuden estämättä oikeus saada toisiltaan ja luovuttaa toisilleen sekä varhaiskasvatuksen järjestäjälle ja tuottajalle sellaiset tiedot, jotka ovat varhaiskasvatuksen järjestämisen, tuottamisen ja tuen arvioinnin kannalta välttämättömiä. Tiedonsiirron tavoitteena on turvata lapsen edun mukaisen varhaiskasvatuksen toteutuminen. Tietojen saamista ja luovuttamista koskeva säännös koskee myös tilanteita, joissa lapsi siirtyy kunnan tai yksityisen palveluntuottajan järjestämästä varhaiskasvatuksesta toisen kunnan tai palveluntuottajan järjestämään varhaiskasvatukseen tai joissa varhaiskasvatuksesta siirrytään esiopetukseen tai perusopetukseen. Lapsen asiakkuus varhaiskasvatuksessa on julkinen tieto. Lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseen voi kuitenkin liittyä tietoja, jotka ovat salassa pidettäviä.²⁸

²⁷ Varhaiskasvatuslaki 40 §

²⁸ Varhaiskasvatuslaki 41 § sekä esimerkiksi laki viranomaisen toiminnan julkisuudesta (621/1999) 24 §

Riihimäen näkökulma

Riihimäellä lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan käytetään Opetushallituksen ohjeistusta ja mallilomaketta. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalomake ja siihen liittyvä ohjeistus ovat osa paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman oheismateriaalia.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaprosessi ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kuvataan ja käsitellään tässä sekä luvussa 5 Lapsen tuki.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi

Lapsen huoltaja ja lapsiryhmän henkilöstö laativat ja arvioivat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman vähintään kerran vuodessa. Lapsi osallistuu suunnitelman laatimiseen ja arviointiin ikänsä ja kehityksensä mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ensimmäisen kerran kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloituksesta. Suunnitelma arvioidaan toimintakauden lopulla huhti-toukokuussa ja se päivitetään seuraavan toimintakauden alkupuolella elo - lokakuussa.

Päiväkodissa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta. Perhepäivähoidossa vastuu siitä, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat tehdään, on varhaiskasvatuksen palveluohjaajalla ja perhepäivähoitajalla.

Varhaiskasvatuksen opettaja/varhaiskasvatuksen erityisopettaja/ perhepäivähoitaja ehdottaa huoltajalle keskusteluaikoja. Huoltaja valitsee annetuista vaihtoehdoista sopivan keskusteluajan ja tutustuu varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeeseen. Huoltaja päättää lapsensa osallistumisesta keskusteluun tämän iän ja kehityksen mukaisesti sekä selvittää lapsen oman mielipiteen riippumatta siitä, onko lapsi mukana keskustelussa.

Lapsiryhmän henkilöstö valmistautuu varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun käymällä yhdessä läpi huoltajan kanssa keskusteltavia asioita. Riippumatta siitä, onko lapsi mukana keskustelussa henkilöstö selvittää lapsen mielipiteen tämän iän ja kehityksen mukaisesti esimerkiksi havainnointia ja pedagogista dokumentointia käyttäen.

Varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun voidaan kutsua huoltajan suostumuksella muita lapsen kanssa työskenteleviä asiantuntijoita, esimerkiksi terapeutteja tai sosiaalipalveluiden edustajia. Terveystenhoitaja kutsutaan tarpeen mukaan tai aina keskusteltaessa lapsen terveyteen liittyvistä asioista. Perhepäivähoidossa hoitaja ja varhaiskasvatuksen palveluohjaaja voivat kutsua keskusteluun mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai muita asiantuntijoita.

Perusteiden luvun 1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma mukaisesti lääkehoitosuunnitelma laaditaan terveydenhuollossa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lääkehoitosuunnitelmasta lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot. Hoitosopimus lapsen lääkehoidon ja hoitotoimenpiteiden toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa – lomake on osa paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman oheismateriaaleja.

Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta vastaa päiväkodissa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja perhepäivähoidossa hoitaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen palveluohjaajan kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kirjoitetaan opetushallituksen laatimalle lomakepohjalle. Kirjaamisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tallennetaan sovitusti ja siitä annetaan paperikopio huoltajalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma liitteineen arkistoidaan yksikössä pysyvästi

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Muusta tiedonsiirrosta sekä tietojen saamisesta ja luovuttamisesta määrätään perusteiden luvussa 1.3 Lapsen

varhaiskasvatussuunnitelma ja ne on kuvattu luvussa 5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvä materiaali on oheismateriaaleissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja tavoitteiden mukaisia toimenpiteitä toteutetaan suunnitelman laatimisen jälkeen lapsiryhmässä. Suunnitelman toteuttamisesta on vastuussa päiväkodissa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja. Suunnitelmaa toteuttaa koko lapsiryhmän henkilöstö. Tarvittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tehdään välitarkistuksia, jotka kirjataan suunnitelmaan. Suunnitelman toteutumista arvioidaan huoltajan ja lapsen sekä huoltajan kanssa sovittujen yhteistyötahojen kanssa keväällä huhti-toukokuussa. Uuden toimintakauden alkaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään elo-lokakuussa.

Mikäli lapsen huoltaja ei osallistu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, varhaiskasvatuksen opettaja/ varhaiskasvatuksen erityisopettaja/perhepäivähoitaja täyttää lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeen ja antaa lomakkeen huoltajalle luettavaksi. Koko lapsiryhmän henkilöstö toteuttaa pedagogista toimintaa suunnitelmaan kirjatulla tavalla. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan, ettei huoltaja ole osallistunut keskusteluun.

Varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana sekä tukeen liittyvien hallintopäätösten laatimisen prosessi kuvataan ja käsitellään luvussa 5 Lapsen tuki. Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa käsitellään toiminnan arvioinnin ja kehittämisen näkökulmasta luvussa 7 Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi osallistua lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan sekä päiväkodissa että perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuminen lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan tukea suunniteltaessa ja tuen aikana kuvataan luvussa 5 Lapsen tuki.

Lapsen mielipide ja toiveet selvitetään havainnoimalla, dokumentoimalla ja keskustellen. Dokumentoinnin välineet on kuvattu luvussa 4 Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen. Esimerkkejä käytettävissä olevista välineistä löytyy paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman oheismateriaalista.

1.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan varhaiskasvatuslain mukaisesti varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla tässä luvussa ja muualla näissä perusteissa kuvattuja tavoitteita ja periaatteita noudattaen. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritellään kunkin pääluvun lopussa, mitä paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tulee kyseisen luvun osalta päättää ja kuvata.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa voidaan käyttää perustetekstiä. Olennaista on kuitenkin avata ja konkretisoida tekstiä siten, että se ohjaa ja tukee varhaiskasvatuksen toteuttamista ja kehittämistä paikallisesti.

Paikallisesti voidaan laatia erilliset suunnitelmat varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille. Paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat voidaan laatia myös järjestäjien yhteistyönä.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä kokonaan tai osittain joko kunta-, yksikkö-, ryhmä- tai toimintamuotokohtaisena. Yksityisen palveluntuottajan varhaiskasvatussuunnitelma voidaan hyväksyä edellä mainituin periaattein tai koko palveluntuottajan toimintaa koskevana.²⁹ Paikallista suunnitelmaa arvioidaan säännöllisesti ja sitä kehitetään arvioinnin pohjalta.

²⁹ Varhaiskasvatuslaki 22 §

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää

- millä kielillä varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään
- laaditaanko varhaiskasvatussuunnitelma kokonaan tai osittain järjestäjä-, yksikkö-, ryhmä-, toimintamuotokohtaisena tai alueellisina suunnitelmina
- millaista varhaiskasvatussuunnitelman rakennetta, asioiden käsittelyjärjestystä ja julkaisutapaa käytetään
- miten varhaiskasvatuksen henkilöstö, lapset ja huoltajat osallistuvat varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, arviointiin ja kehittämiseen³⁰
- miten yhteistyö esiopetuksen, perusopetuksen ja hyvinvointialueen sosiaali- ja terveystoimen asiantuntijoiden sekä muiden tarvittavien yhteistyökumppaneiden kanssa toteutetaan varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa
- miten paikalliset erityispiirteet, varhaiskasvatuksen erilaiset järjestämisen tavat, kehittämisen tavoitteet sekä lapsia koskevat muut paikalliset suunnitelmat otetaan varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa huomioon
- miten paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista arvioidaan ja miten sitä kehitetään (katso myös luku 7).

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta. Kuvauksessa määritellään laadintaan, seurantaan ja arviointiin liittyvä yhteistyö ja vastuut varhaiskasvatuslain sekä näiden perusteiden mukaisesti
- varhaiskasvatuksen salassa pidettävien tietojen siirtämiseen ja vaihtamiseen liittyvät käytännöt

³⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

- tukeen liittyvien hallintopäätösten³¹ laatimisen prosessi paikallisesta näkökulmasta.

Riihimäen näkökulma

Riihimäen paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sisältää valtakunnalliset perusteet ja niitä avaavat paikalliset täydennykset. Varhaiskasvatussuunnitelma seuraa perusteiden rakennetta ja asioiden käsittelyjärjestystä. Suunnitelma on luettavana kaupungin kotisivuilla sekä Opetushallituksen ePerusteet- sivustolla.

Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ja hyväksytään suomen kielellä annettavaan varhaiskasvatukseen. Suunnitelma on kuntakohtainen. Suunnitelma on sama kaikille kaupungin varhaiskasvatuksen toimintamuodoille; päiväkotitoiminta, perhepäivähoito ja avoin varhaiskasvatus. Paikallista suunnitelmaa toimintamuodoittain tarkennetaan kunkin yksikön vuosittain laatimassa toimintasuunnitelmassa.

Kaupungin alueella toimivissa yksityisissä päiväkodeissa ja yksityisessä perhepäivähoidossa voidaan joko noudattaa paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa sellaisenaan tai vaihtoehtoisesti palvelun tuottaja tuo oman suunnitelmansa ja/tai tarkennukset paikalliseen suunnitelmaan sivistyksen ja osaamisen lautakunnan hyväksyttäväksi.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa on otettu huomioon lapsia ja perheitä koskevat suunnitelmat, esiopetuksen, perusopetuksen ja perusopetukseen valmistavan opetuksen opetussuunnitelmat, lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma sekä kotoutumissuunnitelma.

³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Varhaiskasvatuksen, perusopetuksen ja sosiaali- ja terveystoimen henkilöstöä, huoltajia, seurakunnan edustajia, yksityisiä palveluntuottajia sekä muita yhteistyökumppaneita kutsuttiin työryhmiin, joissa valmisteltiin paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa.

Riihimäellä toimii sekä seudullinen LAPE – työryhmä että verkostomainen perhekeskus. Osaltaan nämä varmistavat yhteistyön toteutumisen varhaiskasvatuksen, perusopetuksen sekä sosiaali- ja terveystoimen sekä muiden yhteistyökumppaneiden kanssa.

Riihimäki hakee Unicefin lapsiystävällinen kunta mainintaa, johon liittyen on perustettu moniammatillinen koordinaatioryhmä. Yhtenä ryhmän kehittämiskohteena on varhaiskasvatuksen laadun varmistaminen.

Henkilöstöllä ja yhteistyökumppaneilla oli mahdollisuus kommentoida paikallista suunnitelmaa ennen sen hyväksymistä sivistyksen ja osaamisen lautakunnassa. Kommentointia varten ehdotus paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta lähetettiin sähköpostitse valmisteluun osallistuneille yhteistyökumppaneille lausuntokierrokselle.

Paikallista suunnitelmaa laadittaessa lasten mielenkiinnon kohteita selvitettiin kyselyin, havainnoimalla ja dokumentoimalla lasten toimintaa. Lasten osallisuutta edistettiin järjestämällä ”Tuella on väliä” -hankkeessa virtuaalinen taidenäyttely varhaiskasvatukseen osallistuvien lasten teoksista. Lasten teosten aiheena oli ”Mitä mukavaa saan tehdä päiväkodissa/perhepäivähoidossa?”.

Huoltajilla oli mahdollisuus vastata sähköiseen kyselyyn paikallisesta varhaiskasvatussuunnitelmasta.

Paikallisessa suunnitelmassa on rakennettu jatkumoa varhaiskasvatussuunnitelman ja esiopetuksen opetussuunnitelman, sekä perusopetuksen opetussuunnitelmien välille.

Siirtymien yhdyspintavaiheet käytäntöineen ja toimijoineen on kuvattu paikallisen suunnitelman luvussa 5 Lapsen tuki, sekä paikallisen suunnitelman oheismateriaalissa.

Varhaiskasvatuksen toimintaa ja paikallisen suunnitelman toteutumista arvioidaan vuosittain asiakaskyselyllä, jonka tulosten perusteella yksiköissä ja ryhmissä päätetään kehittämiskohde ja suunnitellaan kehittämistyön toteuttamistapa.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman kehittämistä ja arviointia varten on luotu kokousrakenne, jossa yksiköiden esihenkilöt ja varhaiskasvatuspäällikkö säännönmukaisesti kokoontuvat tarkastelemaan ja kehittämään paikallista suunnitelmaa. Tarkastelu ulottuu yksikön pedagogisten tiimien ja ryhmien tiimipalavereiden kautta koko henkilöstöön. Kehittämisen painopisteiden valinnassa seurataan Opetushallituksen suosittamia painopisteitä. Varhaiskasvatuksessa tarjotaan henkilöstölle säännöllisesti mahdollisuus täydennyskoulutuksiin.

Varhaiskasvatuksen paikallinen arviointi ja siihen liittyvä kehittäminen kuvataan tarkemmin luvun 7. Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa yhteydessä.

2 Varhaiskasvatuksen tehtävä ja yleiset tavoitteet

Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus edistää lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta ja ehkäisee syrjäytymistä. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.

2.1 Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet

Kunta on velvollinen järjestämään varhaiskasvatusta niin laajasti ja sellaisin toimintamuodoin kuin kunnassa on tarvetta. Varhaiskasvatus on pyrittävä järjestämään lähellä palvelun käyttäjiä ja paikallisia tarpeita vastaavina aukioloaikoina³². Varhaiskasvatusta voidaan varhaiskasvatustilain mukaan toteuttaa päiväkotitoimintana, perhepäivähoitona tai avoimena varhaiskasvatustoimintana³³. Laissa säädetty lapsen oikeus varhaiskasvatukseen koskee päiväkodissa tai perhepäivähoidossa annettavaa varhaiskasvatusta. Huoltaja päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Esiopetuksessa olevalla lapsella tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatukseen lain oikeuttamalla tavalla³⁴.

Kunta tai kuntayhtymä voi järjestää varhaiskasvatuksen itse tai hankkia varhaiskasvatuspalveluja julkiselta tai yksityiseltä palvelujen tuottajalta. Hankittaessa varhaiskasvatuspalveluja muilta palvelujen tuottajilta kunnan tai kuntayhtymän on varmistuttava siitä, että hankittavat palvelut vastaavat sitä tasoa, jota edellytetään vastaavalta kunnalliselta toiminnalta. Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että sen hankkimat palvelut järjestetään varhaiskasvatusta koskevien säädösten sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisesti³⁵. Yksityisen palveluntuottajan ohjauksesta, neuvonnasta ja valvonnasta vastaavat kunnan toimielin tai sen määräämä viranhaltija, aluehallintovirasto sekä Sosiaali- ja terveystieteiden lupa- ja valvontavirasto³⁶.

Kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä³⁷. Muista kielistä määrätään luvussa 4.6.

³² Varhaiskasvatustilain 5 § 4 momentti

³³ Varhaiskasvatustilain 1 §

³⁴ Varhaiskasvatustilain 1 ja 12 §

³⁵ Varhaiskasvatustilain 5 § 2 momentti

³⁶ Varhaiskasvatustilain 52 §

³⁷ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 89

Varhaiskasvatuksen järjestämistä ohjaavat velvoitteet perustuvat Suomen perustuslakiin, varhaiskasvatuslakiin ja varhaiskasvatuksesta annettuun valtioneuvoston asetukseen³⁸ sekä Varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin. Varhaiskasvatukseen sovelletaan myös hallintolaki³⁹ ja lakia viranomaisen toiminnan julkisuudesta⁴⁰. Suomen perustuslain mukaan ketään ei saa ilman hyväksyttävää perustetta asettaa eri asemaan sukupuolen, iän, alkuperän, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella⁴¹. Varhaiskasvatuksen järjestämisessä on otettava huomioon myös velvoitteet, jotka tulevat muusta lainsäädännöstä sekä kansainvälisistä sopimuksista, joihin Suomi on sitoutunut. Tällaisia ovat muun muassa yhdenvertaisuuslaki⁴², tasa-arvolaki⁴³, Euroopan ihmisoikeussopimus⁴⁴, YK:n lapsen oikeuksien sopimus⁴⁵, YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista⁴⁶, YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista⁴⁷ sekä YK:n kestävän kehityksen tavoitteet⁴⁸.

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada tukea⁴⁹, riippumatta varhaiskasvatuksen järjestäjästä⁵⁰. Varhaiskasvatusta järjestetään ja kehitetään inklusioperiaatteen mukaisesti, jolloin kaikilla lapsilla on oikeus osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen esimerkiksi tuen tarpeista, vammaisuudesta tai kulttuurisesta taustasta riippumatta.

Kun lapsi tarvitsee kehitykseensä, oppimiseensa ja hyvinvointiinsa tukea (myöhemmin lapsen tuki) ja saa sosiaali- ja terveydenhuollon tukitoimia ja palveluja, tällöin sovelletaan

³⁸ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

³⁹ Hallintolaki (434/2003)

⁴⁰ Laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (621/1999)

⁴¹ Suomen perustuslaki (731/1999) 6 §

⁴² Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014)

⁴³ Laki naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta (609/1986)

⁴⁴ Euroopan ihmisoikeussopimus 1990

⁴⁵ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁴⁶ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 2007 (27/2016)

⁴⁷ YK:n julistus alkuperäiskansojen oikeuksista 2007

⁴⁸ Kestävän kehityksen tavoitteet – Agenda 2030. YK:n yleiskokous 2015

⁴⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵⁰ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

varhaiskasvatuslakia⁵¹, sosiaalihuoltolakia⁵², vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettua lakia⁵³, kehitysvammaisten erityishuollosta annettua lakia⁵⁴ ja terveydenhuoltolakia⁵⁵ sekä mitä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluista muualla laissa säädetään.

Varhaiskasvatuksen valtakunnallisista tavoitteista säädetään varhaiskasvatuslaissa.

Tavoitteet ohjaavat perusteiden sekä paikallisen ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa, toteuttamista ja arviointia.

Varhaiskasvatuslain⁵⁶ mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on

1. edistää jokaisen lapsen iän ja kehityksen mukaista kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä, terveyttä ja hyvinvointia;
2. tukea lapsen oppimisen edellytyksiä ja edistää elinikäistä oppimista ja koulutuksellisen tasa-arvon toteuttamista inklusiivisten periaatteiden mukaisesti;
3. toteuttaa lapsen leikkiin, liikkumiseen, taiteisiin ja kulttuuriperintöön perustuvaa monipuolista pedagogista toimintaa ja mahdollistaa myönteiset oppimiskokemukset;
4. varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, terveellinen ja turvallinen varhaiskasvatusympäristö;
5. turvata lasta kunnioittava toimintatapa ja mahdollisimman pysyvät vuorovaikutussuhteet lasten ja varhaiskasvatushenkilöstön välillä;
6. antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen, edistää yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa sekä antaa valmiuksia

⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

⁵² Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

⁵³ Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987)

⁵⁴ Laki kehitysvammaisten erityishuollosta (519/1977)

⁵⁵ Terveydenhuoltolaki (1326/2010)

⁵⁶ Varhaiskasvatuslaki 3 §

- ymmärtää ja kunnioittaa yleistä kulttuuriperinnettä sekä kunkin kielellistä, kulttuurista, uskonnollista ja katsomuksellista taustaa;
7. tunnistaa lapsen yksilöllisen tuen tarve ja järjestää tarkoituksenmukaista tukea varhaiskasvatuksessa tarpeen ilmetyä tarvittaessa monialaisessa yhteistyössä;
 8. kehittää lapsen yhteistyö- ja vuorovaikutustaitoja, edistää lapsen toimimista vertaisryhmässä sekä ohjata eettisesti vastuulliseen ja kestävään toimintaan, toisten ihmisten kunnioittamiseen ja yhteiskunnan jäsenyyteen;
 9. varmistaa lapsen mahdollisuus osallistua ja saada vaikuttaa itseään koskeviin asioihin;
 10. toimia yhdessä lapsen sekä lapsen vanhemman tai muun huoltajan kanssa lapsen tasapainoisen kehityksen ja kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin parhaaksi sekä tukea lapsen vanhempaa tai muuta huoltajaa kasvatustyössä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjällä on velvollisuus kertoa huoltajille varhaiskasvatuksen tavoitteista ja toiminnasta sen eri toimintamuodoissa. Huoltajalle järjestetään mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa lapsensa varhaiskasvatuksen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin. Lisäksi huoltajille järjestetään säännöllisesti mahdollisuus osallistua paikallisen ja yksikkökohtaisen varhaiskasvatuksen suunnitteluun ja arviointiin. Huoltajan osallistumisesta lapselle mahdollisesti annettavan tuen suunnitteluun ja arviointiin kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen vaihtelee perheiden valinnan, lasten lakisääteisen oikeuden ja varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaan⁵⁷. Tämä tulee ottaa huomioon paikallisten suunnitelmien laatimisessa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisympäristön on oltava kehittävä, oppimista edistävä sekä terveellinen ja turvallinen lapsen ikä ja kehitys huomioon ottaen. Toimitilojen ja

⁵⁷ Varhaiskasvatuslaki 12 ja 19 §

toimintavälineiden on oltava asianmukaisia, ja niissä on huomioitava esteettömyys⁵⁸. Päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevalle lapselle on tarjottava täysipainoista ravintoa. Ruokailun on oltava tarkoituksenmukaisesti järjestetty ja ohjattu.⁵⁹ Varhaiskasvatus on uskonnollisesti, katsomuksellisesti ja puoluepoliittisesti sitouttamaton. Varhaiskasvatusta ei saa käyttää kaupallisen vaikuttamisen kanavana. Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta tarkennetaan luvussa 6.

Varhaiskasvatuksessa noudatetaan henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista ja mitoituksesta annettuja säädöksiä⁶⁰. Kunnan käytettävissä on oltava varhaiskasvatuksessa esiintyvää tarvetta vastaavasti varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja⁶¹. Henkilöstön kelpoisuuksia koskevista siirtymäsäännöksistä säädetään varhaiskasvatuslaissa⁶².

Varhaiskasvatuksessa otetaan huomioon työsuojaan ja turvallisuuteen liittyvät säännökset, henkilötietojen käsittelyä ja tietosuojaa koskevat säännökset sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämistä ohjaavat lait. Lapsia suojataan väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä suunnitelmallisen ennaltaehkäisemisen sekä välittömän puuttumisen avulla (Luku 3.1)⁶³. Turvallisuuden edistämisen tulee olla suunnitelmallista ja säännöllisesti arvioitua.

Kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava yhteistyössä opetuksesta, liikunnasta ja kulttuurista, sosiaalihuollosta, lastensuojelusta, lastenneuvolatoiminnasta ja muusta terveydenhuollosta vastaavien sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa⁶⁴.

⁵⁸ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁵⁹ Varhaiskasvatuslaki 11 §

⁶⁰ Varhaiskasvatuslaki 25–33 § ja 75 § ja valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018)

⁶¹ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁶² Varhaiskasvatuslaki 75 §

⁶³ Varhaiskasvatuslaki 10 §

⁶⁴ Varhaiskasvatuslaki 7 §

Varhaiskasvatuksen henkilöstöä velvoittavat myös säännökset, jotka koskevat sosiaalihuoltopalveluihin ohjaamista ja lastensuojeluilmoituksen tekemistä⁶⁵.

2.2 Varhaiskasvatuksen toimintamuodot

Varhaiskasvatuksen toimintamuodot ovat päiväkotitoiminta, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatustoiminta⁶⁶. Varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden tavoitteet ohjaavat kaikkia varhaiskasvatuksen toimintamuotoja.

Varhaiskasvatuslaissa määritellään, mitkä lain kohdat koskevat avointa varhaiskasvatusta⁶⁷. Varhaiskasvatuksen toimintamuodot eroavat toisistaan. Esimerkiksi oppimisympäristöt, resurssit, henkilöstön koulutus ja kelpoisuusvaatimukset, henkilöstörakenne, lapsiryhmien koko sekä lasten ja henkilöstön välinen suhdeluku vaihtelevat. Myös tuen antamisen mahdollisuudet vaihtelevat. Eri toimintamuotojen ominaispiirteet otetaan huomioon paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja tavoitteita täsmennetään toimintamuodoittain.

On tärkeää, että huoltajat saavat riittävästi tietoa kaikkien toimintamuotojen sisällöistä ja ominaispiirteistä. Kunnan on järjestettävä ohjausta ja neuvontaa huoltajille tarjolla olevista varhaiskasvatuspalveluista. Tarvittaessa huoltajan kanssa keskustellaan siitä, mikä varhaiskasvatuksen toimintamuoto ja laajuus vastaavat lapsen tarpeita ja etua. Neuvontaa ja ohjausta annetaan varhaiskasvatuspalveluihin hakeuduttaessa, sekä lapsen jo ollessa palvelujen piirissä.⁶⁸

Päiväkodeissa toteutettava varhaiskasvatus on yleisin varhaiskasvatuksen toimintamuodoista. Päiväkodeissa toiminta on ryhmämuotoista. Lapsiryhmät voidaan muodostaa eri tavoin ottaen huomioon esimerkiksi lasten ikä, sisarussuhteet tai tuen tarve. Ryhmien tulee olla pedagogisesti tarkoituksenmukaisia ja niiden muodostamisessa

⁶⁵ Sosiaalihuoltolaki (1301/2014) 35 § ja lastensuojelulaki (417/2007) 25 § (88/2010) ja 25 a § (1302/2014)

⁶⁶ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁷ Varhaiskasvatuslaki 1 §

⁶⁸ Varhaiskasvatuslaki 4 ja 16 §

noudatetaan henkilöstön mitoitukseen ja ryhmien enimmäiskokoon sekä tukeen liittyviä säännöksiä⁶⁹. Päiväkotien henkilöstön moniammatillisuus on laadukkaan varhaiskasvatuksen voimavara, kun kaikkien koulutus ja osaaminen on käytössä sekä vastuut, tehtävät ja ammattiroolit toteutuvat tarkoituksenmukaisella tavalla. Päiväkodeilla tulee olla toiminnasta vastaava johtaja⁷⁰.

Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajien ja erityisopettajien pedagogista vastuuta⁷¹. Kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajilla. Varhaiskasvatuksen opettajat, erityisopettajat, sosionomit, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä.

Perhepäivähoito on pienessä ryhmässä toteutettavaa varhaiskasvatusta. Sitä järjestetään perhepäiväkodissa, joka voi olla yksityiskoti tai muu kodinomaisen hoitopaikka⁷².

Perhepäivähoitoa voidaan järjestää yhden tai kahden hoitajan toteuttamana tai erityistapauksissa kolmen hoitajan yhteisesti toteuttamana varhaiskasvatuksena⁷³.

Perhepäiväkotien henkilöstömäärässä sekä muodostettaessa lapsiryhmiä tulee ottaa huomioon vammaiset ja muuten tukea tarvitsevat lapset⁷⁴. Perhepäivähoitajat vastaavat oman ryhmänsä toiminnasta. Pedagoginen johtaminen ja toiminnan ohjaus tukee perhepäivähoitajien tavoitteellista toiminnan suunnittelua ja toteuttamista.

Avoimen varhaiskasvatustoiminnan toteutus ja painopisteet vaihtelevat varhaiskasvatuksen järjestäjän päätösten mukaan. Avointa varhaiskasvatustoimintaa voidaan järjestää esimerkiksi leikkipuisto- tai kerhotoimintana. Toiminta on ohjattua ja

⁶⁹ Varhaiskasvatuslaki 34–38 §

⁷⁰ Varhaiskasvatuslaki 25 §

⁷¹ Varhaiskasvatuslaki 2, 25 ja 35 §

⁷² Varhaiskasvatuslaki 1 ja 38 §

⁷³ Valtioneuvoston asetus varhaiskasvatuksesta (753/2018) 2 §

⁷⁴ Varhaiskasvatuslaki 38 §

tavoitteellista. Avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota esimerkiksi ulkoilua, leikkiä, taide- tai liikuntakasvatusta. Lisäksi avoin varhaiskasvatustoiminta voi tarjota huoltajille ohjattua yhdessäoloa lasten kanssa sekä muita sosiaalisia kontakteja. Avoimen toiminnan tulee olla suunniteltua, jotta varhaiskasvatustavoitteet voidaan ottaa siinä huomioon. Tavoitteet tulee ottaa sitä kattavammin ja laaja-alaisemmin huomioon, mitä säännöllisemmin ja useammin lapset toimintaan osallistuvat. Toiminnan luonteen mukaan tietyt tavoitteet voivat painottua muita enemmän.⁷⁵

Vuorohoitoa on järjestettävä tarpeen mukaisessa laajuudessa lapselle, joka tarvitsee sitä huoltajan työssäkäynnin tai opiskelun vuoksi. Vuorohoitoa voidaan järjestää iltaisin, viikonloppuisin ja öisin päiväkotitoimintana tai perhepäivähoitona. Vuorohoidossa lasten osallistuminen varhaiskasvatukseen on usein epäsäännöllistä. Tämä tulee huomioida pedagogisen toiminnan ja lapselle annettavan tuen suunnittelussa ja toteuttamisessa.⁷⁶

Riihimäen näkökulma

Riihimäellä varhaiskasvatuksen toimintamuotoja ovat päiväkodit, perhepäivähoito sekä avoin varhaiskasvatus. Perhepäivähoito voi toteutua hoitajan kodissa tai lapsen kodissa. Piikinmäen päiväkoti on vuorohoitoyksikkö, joka on tarvittaessa avoinna ympärivuorokautisesti. Esiopetusikäisellä lapsella on mahdollisuus osallistua esiopetusta täydentävään varhaiskasvatukseen lapsen esiopetuspaikassa. Kaupungin varhaiskasvatuksen vaihtoehtona huoltajat voivat valita kotihoidon tai yksityisen palvelun, jota kaupunki valvoo.

Riihimäen kaupungin varhaiserityiskasvatuspalveluista vastaa ja koordinoi varhaiserityiskasvatuksen yksikkö. Varhaiserityiskasvatus tarjoaa tukea ja konsultaatioapua käytännön varhaiskasvatustyöhön.

⁷⁵ Varhaiskasvatustalaki 3 § 2 momentti ja HE 40/2018 vp, s.85

⁷⁶ Varhaiskasvatustalaki 13 §

Varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee yhteistyötä omissa yksiköissään, yksiköiden välillä ja myös laajemmin erilaisissa työryhmissä ja tiimeissä. Yhteistyö toteutuu esimerkiksi yhteisten tapahtumien, tilojen käytön ja sisäisen kouluttamisen kautta. Henkilöstön erityisosaaminen sekä pedagogiset ja toiminnalliset kehittämisideat otetaan huomioon yhteistyön toteutuksessa. Varhaiskasvatuksen supistetun ajan toiminnan ja perhepäivähoidon varahoidon järjestäminen edellyttävät tiivistä yhteistyötä eri toimintamuotojen ja -yksiköiden kesken.

2.3 Varhaiskasvatus osana lapsen kasvun ja oppimisen polkua

Varhaiskasvatus on tärkeä osa lapsen kasvun ja oppimisen polkua. Varhaiskasvatus luo perustaa elinikäiselle oppimiselle. Lapsi tuo varhaiskasvatukseen mukanaan aiemman elämäkokemuksensa, jossa merkittävänä tekijänä ovat huoltaja ja lapsen väliset vuorovaikutus- ja kiintymyssuhteet. Henkilöstön tehtävänä on luoda luottamuksellinen suhde lapseen. Huoltajan ja henkilöstön välinen yhteistyö tuo lapsen elämään jatkuvuutta ja turvallisuutta. Sovittaessa lapsen varhaiskasvatuksen tavoitteista avoin, arvostava ja tasavertainen kohtaaminen on tärkeää. Säännöllinen yhteistyö on oleellista, jotta perheiden ja henkilöstön yhteinen kasvatustehtävä muodostaa lapsen kannalta mielekkään kokonaisuuden.

Lapsuuden merkityksen ymmärtäminen sekä tietämys lasten kasvusta, kehityksestä ja oppimisesta ovat pedagogisen toiminnan perustaa. Yhtä tärkeää on tuntea jokainen lapsi ja ottaa huomioon hänen yksilöllinen kehityksensä. Lapsen tunteminen edellyttää mahdollisimman pysyviä vuorovaikutussuhteita henkilöstön ja lasten välillä⁷⁷.

Varhaiskasvatus ja siihen kuuluva esiopetus sekä perusopetus muodostavat lapsen kehityksen ja oppimisen kannalta johdonmukaisesti etenevän kokonaisuuden ja perustan elinikäiselle oppimiselle. Laadukkaan kokonaisuuden lähtökohtana on, että varhaiskasvatuksen sekä esi- ja perusopetuksen henkilöstö tuntee koulutusjärjestelmän

⁷⁷ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 5 kohta

sekä sen eri vaiheiden keskeiset tavoitteet, ominaispiirteet ja käytännöt. Lasten hyvinvoinnin sekä kehityksen ja oppimisen sujuvuuden vuoksi myös siirtymävaiheet suunnitellaan ja niitä arvioidaan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä luo yhteistyön rakenteet ja tiedon siirron käytännöt, joiden avulla siirtymät kotoa varhaiskasvatukseen, varhaiskasvatuksen aikana sekä varhaiskasvatuksesta esiopetukseen ja sieltä perusopetukseen ovat mahdollisimman sujuvia. Siirtymävaiheissa tehdään huoltajan kanssa yhteistyötä lapsen edun mukaisesti. Tietojen siirtämisessä voidaan hyödyntää varhaiskasvatuksen aikana koottuja dokumentteja, joissa kuvataan lapsen kehitystä ja oppimista, sekä lapselle laadittua varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tiedon siirrossa noudatetaan voimassa olevia säädöksiä.⁷⁸

Riihimäen näkökulma

Varhaiskasvatus, esiopetus osana varhaiskasvatusta ja perusopetus muodostavat lapsen kehityksen kannalta johdonmukaisesti etenevän jatkumon. Siirtymien yhdyspintavaiheet käytäntöineen ja toimijoineen on kuvattu paikallisen suunnitelman luvussa 5 Lapsen tuki, sekä paikallisen suunnitelman oheismateriaalissa.

2.4 Arvoperusta

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperustan yleisperiaatteina ovat lapsen edun ensisijaisuus, lapsen oikeus hyvinvointiin, huolenpitoon ja suojeluun, lapsen mielipiteen huomioon ottaminen sekä yhdenvertaisen ja tasa-arvoisen kohtelun vaatimus, inklusiiviset periaatteet ja lapsen syrjintäkielto YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen⁷⁹, varhaiskasvatuslain⁸⁰ ja YK:n vammaisten henkilöiden oikeuksia koskevan yleissopimuksen mukaisesti⁸¹.

⁷⁸ Esimerkiksi varhaiskasvatuslaki 40–42 §

⁷⁹ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁰ Varhaiskasvatuslaki 20 §

⁸¹ YK:n yleissopimus vammaisten henkilöiden oikeuksista 27/2016

Lapsuuden itseisarvo

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on suojella ja edistää lasten oikeutta hyvään ja turvalliseen lapsuuteen. Varhaiskasvatus perustuu käsitykseen lapsuuden itseisarvosta. Jokainen lapsi on ainutlaatuinen ja arvokas juuri sellaisena kuin hän on. Jokaisella lapsella on oikeus tulla kuulluksi, nähdyksi, huomioon otetuksi ja ymmärretyksi omana itsenään sekä yhteisönsä jäsenenä.

Ihmisenä kasvaminen

Varhaiskasvatus perustuu elämän, kestävän elämäntavan ja ihmisoikeuksien kunnioittamiseen sekä ihmisarvon loukkaamattomuuteen. Henkilöstö tukee lasten kasvua ihmisyyteen, jota kuvaa pyrkimys totuuteen, hyvyyteen ja kauneuteen sekä oikeudenmukaisuuteen ja rauhaan. Varhaiskasvatuksessa arvostetaan sivistystä, mikä ilmenee tavassa suhtautua itseän, muihin ihmisiin, ympäristöön ja tietoon sekä tavassa ja tahdossa toimia oikein. Henkilöstö ohjaa lapsia toimimaan arvoperustan mukaisesti sekä keskustelemaan arvoista ja ihanteista. Varhaiskasvatuksessa kiusaamista, rasismia tai väkivaltaa ei hyväksytä missään muodossa eikä keneltäkään.

Lapsen oikeudet

Lapsella on oikeus ilmaista itseään, mielipiteitään ja ajatuksiaan sekä tulla ymmärretyksi niillä ilmaisun keinoilla, joita hänellä on. Jokaisella lapsella on oikeus hyvään opetukseen, huolenpitoon ja kannustavaan palautteeseen. Lapsella on oikeus leikkiä, oppia leikkien ja iloita oppimastaan sekä rakentaa käsitystä itsestään, identiteetistään ja maailmasta omien lähtökohtiensa mukaisesti. Lapsella on oikeus yhteisöllisyyteen ja ryhmään kuulumiseen. Lapsella on oikeus saada riittävää ja oikea-aikaista tukea varhaiskasvatuksessa⁸². Lapsella

⁸² Varhaiskasvatuslaki 15 a §

on oikeus saada tietoa monipuolisesti, käsitellä tunteita ja ristiriitoja sekä kokeilla ja opetella uusia asioita.⁸³

Yhdenvertaisuus, tasa-arvo ja moninaisuus

Varhaiskasvatus edistää suomalaisen yhteiskunnan demokraattisia arvoja, kuten yhdenvertaisuutta, tasa-arvoa ja moninaisuutta. Lapsilla tulee olla mahdollisuus kehittää taitojaan ja tehdä valintoja esimerkiksi sukupuolesta, syntyperästä, kulttuuritaustasta tai muista henkilöön liittyvistä syistä riippumatta. Henkilöstön tulee luoda moninaisuutta kunnioittava ilmapiiri. Varhaiskasvatus rakentuu moninaiselle kulttuuriperinnölle, joka muotoutuu edelleen lasten, heidän huoltajiensa sekä henkilöstön vuorovaikutuksessa.

Perheiden monimuotoisuus

Ammatillinen, avoin ja kunnioittava suhtautuminen monimuotoisiin perheisiin ja perheiden erilaisiin kieliin, kulttuureihin, katsomuksiin ja uskontoihin, perinteisiin sekä kasvatuskäytäntöihin luo edellytyksiä hyvälle kasvatusyhteistyölle⁸⁴. Lasten perheidentiteettiä ja perhesuhteita tuetaan siten, että jokainen lapsi voi kokea oman perheensä arvokkaaksi.

Terveellinen ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on ohjata lapsia terveyttä ja hyvinvointia edistäviin elämäntapoihin. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia kehittää tunnetaitojaan ja esteettistä ajatteluaan. Varhaiskasvatuksessa tunnustetaan ja noudatetaan kestävä elämäntavan periaatteita niin, että sosiaalinen, kulttuurinen, taloudellinen ja ekologinen ulottuvuus huomioidaan. Varhaiskasvatus luo perustaa ekososiaaliselle sivistykselle niin, että ihminen

⁸³ YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista 1989 (59/1991)

⁸⁴ Varhaiskasvatustalaki 3 § 1 momentti 6 kohta

ymmärtää ekologisen kestävyuden olevan edellytys sosiaaliselle kestävyydelle ja ihmisoikeuksien toteutumiselle.

Riihimäen näkökulma

Kuuntelemme lasta ja perhettä.

Toimintaamme määrittävät YK:n lapsen oikeuksien sopimukset, säädökset ja asiakirjat.

Takaamme lapselle mahdollisuuden leikkiä turvallisessa ympäristössä.

Kunnioitamme lapsen ja perheen oikeutta omaan kulttuuriin, äidinkieleen, uskontoon ja katsomukseen ja kohtelemme jokaista tasa-arvoisesti.

Tarjoamme turvallisen ympäristön kasvaa, kehittyä ja oppia.

Riihimäki on sitoutunut lapsiystävällisyyteen.

Otamme lapsen huomioon yksilönä iän ja kehityksen mukaisesti esimerkiksi tuen tarve arvioidaan ja toteutetaan lapsen sen hetkisestä tilanteesta käsin.

Kuva 2: Mitä Riihimäen varhaiskasvatus antaa?

Luovuuttani ruokitaan ja minua kannustetaan rohkeuteen.

Tunnetaitojen edistäminen on yksi varhaiskasvatuksen toteuttamisen painopisteistä.

Riihimäki on sitoutunut lapsiystävällisyyteen.

Lasten ja nuorten hyvinvointi ja turvallisuus on sydämenasia.

Saan kasvaa, kehittyä ja oppia.

Minulla on oikeus turvallisiin ihmissuhteisiin ja kavereihin.

Saan mielekästä tekemistä ja mahdollisuuden leikkiä turvallisessa ja terveellisessä ympäristössä kestävän elämäntavan periaatteiden mukaisesti.

Etuani valvovat lapsen oikeuksia määrittävät sopimukset, säädökset ja asiakirjat.

Minua ja perhettäni kohdellaan kunnioittavasti ja tasa-arvoisesti.

Minua ymmärretään ja kuullaan ikäni ja kehitykseni mukaisesti.

Minulla on oikeus omaan kulttuuriin, äidinkieleen, uskontoon ja katsomukseen.

Mielipiteeni otetaan huomioon.

Saan tarvitsemaani tukea.

Kuva 3: Mitä riihimäkeläinen lapsi saa?

Riihimäen varhaiskasvatuksessa noudatetaan sekä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden että kaupungin määrittelemiä arvoja, jotka tekevät Riihimäen varhaiskasvatuksesta Riihimäen näköisen.

Riihimäen kaupungin arvot ovat:

Reiluus Palvelemme ystävällisesti, tasapuolisesti ja mutkattomasti. Toimimme luottamuksellisesti ja erilaisuutta ymmärtäen.

Rohkeus Luotamme yhdessä syntyvään luovuuteen, hyvinvointiin ja mahdollisuuksiin. Luomme ratkaisuja, joissa voittavat sekä ihmiset että planeetta. Uskallamme unelmoida, kokeilla ja luottaa yhteisön voimaan.

Ripeys Toimimme tehokkaasti ja avoimesti kaupunkilaisten ja yritysten hyväksi. Tunnistamme kaupunkilaisten ja yritysten tarpeita ennakoivasti ja autamme kaupunkilaisia heidän arjessaan.

Varhaiskasvatuksessa kaupungin arvot näkyvät eri tavoin, esimerkiksi:

- lasten ja perheiden reiluna ja tasa-arvoisena kohteluna
- rohkeutena pitää yllä avoin keskusteluyhteys lapsiin ja huoltajiin kaikissa tilanteissa
- innokkuutena kehittää uutta, suunniteltuna huolen puheeksi ottamisena, ripeänä tarttumisenä kiusaamiseen ja tuen tarpeisiin heti niiden ilmetessä.

Arvoista keskustellaan vuosittain varhaiskasvatuksen johtoryhmässä ja yksiköissä.

Yhteisistä tavoitteista, arvoista, oppimiskäsityksestä ja laaja-alaisesta osaamisesta, sekä niihin pohjautuvista toimintatavoista keskustellaan ja kirjataan yhteiset linjaukset ryhmien tiimivasuun ja yksikön toimintasuunnitelmaan.

Yhteisistä arvoista ja niihin pohjautuvista toimintatavoista käyty keskustelu ja siitä kirjatut yhteiset linjaukset varhaiskasvatuksen johtoryhmässä/koko kaupungin pedagogisessa tiimissä luovat pohjan yksiköiden pedagogisten tiimien, tiimivasujen ja koko yksikön toimintasuunnitelmien työstämiselle.

Kaavio 1: Arvojen käsittelyn toimintamalli

Lapsen positiivinen huomioiminen, kannustaminen ja arvostaminen on tärkeää. Riihimäen varhaiskasvatuksen yhteiset linjaukset hoitotilanteiden käytännöiksi kuvataan paikallisen suunnitelman oheismateriaalissa.

2.5 Oppimiskäsitys

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on laadittu perustuen oppimiskäsitykseen, jonka mukaan lapset kasvavat, kehittyvät sekä oppivat vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja lähiympäristön kanssa. Oppimiskäsitys pohjautuu myös näkemykseen lapsesta aktiivisena toimijana. Lapset ovat synnynnäisesti uteliaita ja haluavat oppia uutta, kerrata ja toistaa asioita. Oppiminen on kokonaisvaltaista ja sitä tapahtuu kaikkialla. Siinä yhdistyvät tiedot, taidot, toiminta, tunteet, aistihavainnot, keholliset kokemukset, kieli ja ajattelu. Oppimista tapahtuu muun muassa lasten havainnoissa ja tarkkaillessa ympäristöään sekä jäljitellessä muiden toimintaa. Lapset oppivat myös leikkien, liikkuen, tutkien, erilaisia työtehtäviä tehden, itseään ilmaisten sekä taiteisiin perustuvassa toiminnassa.

Varhaiskasvatuksessa oppimisen lähtökohtana ovat lasten aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja osaamisensa. On tärkeää, että uusilla opittavilla asioilla on

yhteys lasten kehittyviin valmiuksiin sekä muuhun kokemusmaailmaan ja kulttuuriseen taustaan. Lapset oppivat parhaiten voidessaan hyvin ja kokiessaan olonsa turvalliseksi. Myönteiset tunnekokemukset ja vuorovaikutussuhteet edistävät oppimista. Vertaisryhmä ja kokemus yhteisöön kuulumisesta ovat lapsen oppimisen ja osallisuuden kannalta keskeisiä. Lasten tulee saada oppimiseensa henkilöstön ohjausta ja tukea. Lapsia kiinnostava, tavoitteellinen ja sopivasti haastava toiminta innostaa oppimaan lisää. Jokaisen lapsen tulee saada onnistumisen kokemuksia ja iloa omasta toiminnastaan sekä itsestään oppijana.

Leikki on varhaiskasvatukseen ikäisten lasten oppimiselle merkityksellistä. Se on lasta motivoivaa ja iloa tuottavaa toimintaa, jossa lapset samalla oppivat monia taitoja ja omaksuvat tietoa. Varhaiskasvatuksessa tulee ymmärtää leikin itseisarvo lapselle sekä sen pedagoginen merkitys oppimisessa ja lasten kokonaisvaltaisessa kehityksessä ja hyvinvoinnissa.

Riihimäen näkökulma

Kaavio 2: Oppimisen lähtökohdat

Riihimäen varhaiskasvatuksessa painotetaan leikin merkitystä oppimisessa. Positiivinen oppimisympäristö ja ilo edistävät lapsen hyvinvointia, kehitystä ja oppimista. Hoidon, kasvatuksen ja opetuksen suunnittelun lähtökohdانا ovat lasten yksilölliset

varhaiskasvatussuunnitelmat, joiden pohjalta laaditaan ryhmän tiimivasu ja yksikön toimintasuunnitelma. Lapselle jokainen päivän hetki on tärkeä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon näkökulmasta. Henkilöstön tehtävänä on omalla toiminnallaan varmistaa, että tunneilmasto kaikissa tilanteissa säilyy rauhallisena, hyväksyvä ja positiivisena sekä tukee lapsen hyvinvointia ja oppimista.

2.6 Pedagogisesti painottunut kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuus

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa pedagogiikka perustuu määriteltyyn arvoperustaan, käsitykseen lapsesta, lapsuudesta sekä oppimisesta. Pedagogiikalla tarkoitetaan monitieteiseen, erityisesti kasvatustieteeseen ja varhaiskasvatustieteeseen perustuvaa, ammatillisesti johdettua ja ammattihenkilöstön toteuttamaa suunnitelmallista ja tavoitteellista toimintaa lasten hyvinvoinnin ja oppimisen toteutumiseksi. Se näkyy varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, oppimisympäristöissä sekä kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuudessa. Pedagogiikan painottuminen varhaiskasvatuksen kokonaisuudessa edellyttää pedagogista asiantuntemusta sekä henkilöstön yhteistä ymmärrystä siitä, miten lasten oppimista ja hyvinvointia voidaan parhaalla tavalla edistää⁸⁵.

Varhaiskasvatus toteutuu henkilöstön, lasten ja ympäristön vuorovaikutuksessa, jossa kasvatustiete, opetus ja hoito muodostavat eheän kokonaisuuden. Näitä kolmea ulottuvuutta voidaan tarkastella käsitteellisesti erillisinä, mutta käytännön toiminnassa ne nivoutuvat yhteen. Tämä mahdollistaa kokonaisvaltaisen lähestymistavan lapsen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseksi. Kasvatus, opetus ja hoito painottuvat eri tavoin eri-ikäisten lasten toiminnassa sekä varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa.

Kasvatus on toimintaa, jonka myötä kulttuuriset arvot, tavat ja normit välittyvät, muovautuvat ja uudistuvat. Osaltaan kasvatuksen tavoite on siirtää kulttuuriperintöä sekä tärkeinä pidettyjä arvoja ja traditioita seuraavalle sukupolvelle. Kasvatuksen avulla

⁸⁵ Varhaiskasvatuslaki 2 ja 23 §

ohjataan lapsia muodostamaan omia mielipiteitään ja arvioimaan kriittisesti vallitsevia ajattelu- ja toimintatapoja sekä toimimaan eettisesti kestäväällä tavalla. Kasvatuksen sivistystehtävänä on ohjata tietoisesti lasten yksilöllisen identiteetin muotoutumista siten, että lapset oppivat havaitsemaan oman toimintansa vaikutukset toisiin ihmisiin ja ympäristöönsä. Lasten kehitystä tuetaan niin, että he oppivat toimimaan sekä käyttämään osaamistaan myös toisten hyväksi.

Opetuksen lähtökohtana on varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa määritelty oppimiskäsitys. Opetuksen tarkoitus on edistää lasten oppimista ja auttaa lapsia luomaan merkityksiä itsestään, toisista ihmisistä sekä ympäröivästä maailmasta.

Varhaiskasvatuksessa lapsia innostetaan ja motivoidaan opettelemaan uusia asioita sekä ohjataan käyttämään erilaisia oppimisen tapoja. Opetus tukee ja siinä hyödynnetään lasten luontaista uteliaisuutta ja tutkimisen halua. Opetuksessa otetaan huomioon lasten kehittyvät taidot, mielenkiinnon kohteet, vahvuudet ja yksilölliset tuen tarpeet. Lisäksi opetuksen perustana ovat oppimisympäristöille (luku 3.2), laaja-alaiselle osaamiselle (luku 2.7), pedagogiselle toiminnalle (luku 4), ja lapsen tuelle (luku 5) asetetut tavoitteet.

Kaavio 4: Riihimäen näkökulma opetuksessa

Hoito on fyysisistä perustarpeista huolehtimista sekä tunnepohjaista välittämistä.

Tavoitteena on, että lapsi tuntee itsensä arvostetuksi ja ymmärretyksi sekä kokee olevansa yhteydessä toisiin ihmisiin. Vastavuoroinen ja kunnioittava vuorovaikutussuhde sekä myönteinen kosketus ja läheisyys muodostavat perustan hyvälle hoidolle ja huolenpidolle. Päivittäin toistuvat tilanteet, kuten ruokailu, pukeminen ja riisuminen, lepo ja hygieniasta huolehtiminen, ovat keskeinen osa lapsen päivää ja osa pedagogista toimintaa.

Varhaiskasvatuksen hoitotilanteet ovat aina samanaikaisesti kasvatus- ja opetustilanteita, joissa opitaan esimerkiksi vuorovaikutustaitoja, itsestä huolehtimisen taitoja, ajan hallintaa sekä omaksutaan hyviä tottumuksia.

Kaavio 5: Riihimäen näkökulma hoito

2.7 Laaja-alainen osaaminen

Varhaiskasvatuksessa luodaan pohjaa lasten laaja-alaiselle osaamiselle. Laaja-alainen osaaminen muodostuu tietojen, taitojen, arvojen, asenteiden ja tahdon kokonaisuudesta.

Osaaminen tarkoittaa myös kykyä käyttää tietoja ja taitoja sekä toimia tilanteen edellyttämällä tavalla. Tietojen ja taitojen käyttämiseen vaikuttavat lasten omaksumat arvot ja asenteet sekä tahto toimia. Laaja-alaisen osaamisen tarve nousee ympäröivän maailman muutoksista. Ihmisenä kasvaminen, opiskelu, työnteko sekä kansalaisena toimiminen nyt ja tulevaisuudessa edellyttävät tiedon- ja taidonalat ylittävää ja yhdistävää osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittyminen edistää lasten kasvua yksilöinä ja yhteisönsä jäseninä. Osaamisen kehittyminen alkaa varhaislapsuudessa ja jatkuu läpi elämän. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet kulkevat jatkumona varhaiskasvatussuunnitelman perusteista esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmien perusteisiin. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ovat ohjanneet tämän asiakirjan valmistelua, ja ne tulee ottaa huomioon paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa.

Laadukas pedagoginen toiminta vahvistaa lasten laaja-alaista osaamista. Laaja-alaisen osaamisen kehittymiseen vaikuttaa se, miten varhaiskasvatuksessa toimitaan, miten eri oppimisympäristöjä käytetään sekä miten lasten hyvinvointia ja oppimista tuetaan. Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon toimintakulttuurin ja oppimisympäristöjen kehittämisessä sekä kasvatuksessa, opetuksessa ja hoidossa. Luvussa 4.5 kuvattujen oppimisen alueiden tehtävänä on edistää lasten laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvataan kuusi toisiinsa liittyvää laaja-alaisen osaamisen osa-aluetta:

- ajattelu ja oppiminen
- kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu
- itsestä huolehtiminen ja arjen taidot
- monilukutaito
- digitaalinen osaaminen
- osallistuminen ja vaikuttaminen.

Seuraavaksi kuvataan, mitä laaja-alaisen osaamisen eri osa-alueilla tarkoitetaan. Lisäksi määritellään varhaiskasvatuksen tehtävä kullakin osa-alueella.

Ajattelu ja oppiminen

Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät vuorovaikutuksessa muiden ihmisten ja ympäristön kanssa ja muodostavat perustan muun osaamisen kehittymiselle ja elinikäiselle oppimiselle. Tiedon hankinta, jäsentäminen ja uuden luominen edellyttävät luovaa ja kriittistä ajattelua, jonka perustaa luodaan varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten ajattelun ja oppimisen taitoja.

Lasten ajattelu ja oppiminen kehittyvät monipuolisten ja merkityksellisten kokemusten avulla. Ihmettelulle, oivaltamiselle sekä oppimisen ilolle tulee olla tilaa. Leikissä lapsilla on mahdollisuus käyttää mielikuvitustaan ja luovuuttaan, kokeilla yhdessä ideoitaan ja tutkia maailmaa. Lasten taitoja jäsentää, nimetä ja kuvata ympäristöä ja sen ilmiöitä tuetaan lasten iän ja kehityksen mukaisesti. Lapsia rohkaistaan kysymään ja kyseenalaistamaan. Heidän kanssaan iloitaan onnistumisista ja opetellaan kannustamaan toisia. Lapsia kannustetaan myös sinnikkyteen ja olemaan lannistumatta epäonnistumisista sekä keksimään ratkaisuja eri tilanteissa. Heitä ohjataan suuntaamaan ja ylläpitämään tarkkaavaisuuttaan. Päivittäinen, riittävä fyysinen aktiivisuus tukee lasten ajattelua ja oppimista. Toiminnan pedagoginen dokumentointi (luku 4.2) sekä yhteinen pohdinta auttavat lapsia havaitsemaan oppimistaan ja tunnistamaan vahvuuksiaan. Tämä vahvistaa lasten uskoa omaan kykyihinsä.

Kulttuurinen osaaminen, vuorovaikutus ja ilmaisu

Lapset kasvavat kulttuurisesti, kielellisesti ja katsomuksellisesti moninaisessa maailmassa. Tämä korostaa sosiaalisten ja vuorovaikutustaitojen sekä kulttuurisen osaamisen merkitystä. Osaamiseen kuuluu taito kuunnella, tunnistaa ja ymmärtää eri näkemyksiä sekä kyky reflektoida omia arvoja ja asenteita. Vuorovaikutustaidoilla sekä kyvyllä ilmaista

itseään ja ymmärtää muita on tärkeä merkitys identiteetille, toimintakyvylle ja hyvinvoinnille. Toimiva vuorovaikutus erilaisista kulttuuri- ja katsomustaustoista tulevien ihmisten kanssa edellyttää oman ja muiden kulttuurin ja katsomuksellisen taustan ymmärtämistä ja kunnioittamista. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kulttuurista osaamista sekä heidän vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojaan.

Lapsia rohkaistaan tutustumaan toisiin ihmisiin, kieliin ja kulttuureihin. Henkilöstö toimii mallina lapsille toisten ihmisten sekä kielellisen, kulttuurisen ja katsomuksellisen moninaisuuden myönteisessä kohtaamisessa. Lapsia ohjataan ystävällisyyteen ja hyviin tapoihin. Yhteistyöhön perustuva toiminta luo mahdollisuuksia harjoitella vuorovaikutus- ja ilmaisutaitoja eri tilanteissa ja erilaisten ihmisten kanssa. Lasten kanssa harjoitellaan asettumista toisen asemaan, opetellaan tarkastelemaan asioita eri näkökulmista sekä ratkaisemaan ristiriitatilanteita rakentavasti. Tämä vahvistaa lasten sosiaalisia taitoja. Lapsia tuetaan kulttuuri-identiteettien rakentamisessa. Varhaiskasvatuksessa saadut kokemukset, tiedot ja taidot kulttuuriperinnöstä vahvistavat lapsen kykyä omaksua, käyttää ja muuttaa kulttuuria. Esimerkiksi leikit, ruokailuhetket ja juhlat tarjoavat tilaisuuksia jakaa kokemuksia erilaisista perinteistä ja tavoista. Lapsia tuetaan myönteisen suhteen luomisessa moninaiseen ympäristöön.

Itsestä huolehtiminen ja arjen taidot

Itsestä huolehtimiseen, terveyteen ja turvallisuuteen liittyvät taidot ovat kaikille tärkeitä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten hyvinvointiin ja turvallisuuteen liittyviä taitoja sekä ohjata heitä tekemään kestävän elämäntavan mukaisia valintoja. Varhaiskasvatuksessa tuetaan lasten myönteistä suhtautumista tulevaisuuteen.

Lasten itsenäisyyden asteittaista lisääntymistä tuetaan. Lapsia autetaan ja heitä kannustetaan pyytämään apua sitä tarvitessaan. Lasten kanssa harjoitellaan erilaisia taitoja kuten pukeutumista, ruokailua sekä henkilökohtaisesta hygieniasta ja omista tavaroista huolehtimista. Lapsia ohjataan toimimaan vastuullisesti ja turvallisesti varhaiskasvatuksen

oppimisympäristöissä, kuten lähiluonnossa ja liikenteessä. Lasten kanssa käsitellään heidän hyvinvointiaan edistäviä asioita kuten levon, ravinnon, liikunnan ja mielen hyvinvoinnin merkitystä. Lapsia autetaan tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lasten tunnetaidot vahvistuvat, kun heidän kanssaan opetellaan havaitsemaan, tiedostamaan ja nimeämään tunteita. Lapsia ohjataan myös kunnioittamaan ja suojelemaan omaa ja toisten kehoa.

Monilukutaito

Monilukutaitoa tarvitaan lasten ja perheiden arjessa, vuorovaikutuksessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa. Monilukutaito edistää lasten kasvatuksellista ja koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tukea näiden taitojen kehittymistä.

Monilukutaito on kulttuurisesti moninaisten viestien ja ympäröivän maailman ymmärtämisen sekä vuorovaikutuksen näkökulmasta keskeinen perustaito. Monilukutaidolla tarkoitetaan erilaisten viestien tulkinnan ja tuottamisen taitoja. Monilukutaidon perustana on laaja tekstikäsitys, jonka mukaan erilaiset tekstit voivat olla muun muassa kirjoitetussa, puhutussa, audiovisuaalisessa tai digitaalisessa muodossa. Siihen sisältyy erilaisia lukutaitoja kuten kuvanlukutaito, numeerinen lukutaito, medialukutaito ja peruslukutaito. Monilukutaito liittyy kiinteästi ajattelun ja oppimisen taitoihin. Lasten kanssa nimetään asioita ja esineitä sekä opetellaan erilaisia käsitteitä. Lapsia innostetaan tutkimaan, käyttämään ja tuottamaan viestejä erilaisissa, myös digitaalisissa, ympäristöissä. Monilukutaitoisiksi kehittyäkseen lapset tarvitsevat aikuisen mallia sekä rikasta tekstiympäristöä, lasten tuottamaa kulttuuria sekä lapsille soveltuvia kulttuuripalveluja.

Digitaalinen osaaminen

Digitaalisuus on osa yhteiskuntaa, jossa lapsi kasvaa. Digitaalista osaamista tarvitaan ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, yhteiskunnassa toimimisessa ja oppimisessa. Digitaalisen osaamisen vahvistaminen edistää lasten koulutuksellista tasa-arvoa. Varhaiskasvatuksen tehtävänä on yhteistyössä kotien kanssa tukea lapsen ymmärrystä digitaalisuudesta.

Lasten kanssa tutkitaan ja havainnoidaan digitaalisuuden roolia arkielämässä. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään dokumentoinnissa, leikeissä, vuorovaikutuksessa, peleissä, tutkimisessa, liikkumisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa. Mahdollisuudet harjoitella, kokeilla ja tuottaa sisältöjä itse ja yhdessä muiden lasten kanssa käyttäen apuna digitaalisia välineitä edistävät lasten luovan ajattelun ja yhteistoiminnan taitoja sekä monilukutaitoa. Henkilöstö ohjaa lapsia digitaalisten ympäristöjen monipuoliseen, vastuulliseen ja turvalliseen käyttöön.

Osallistuminen ja vaikuttaminen

Aktiivinen ja vastuullinen osallistuminen ja vaikuttaminen luovat perustan demokraattiselle ja kestäväälle tulevaisuudelle. Tämä edellyttää yksilöltä taitoa ja halua osallistua yhteisön toimintaan sekä luottamusta omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Lasten oikeuksiin kuuluvat kuulluksi tuleminen ja osallisuus omaan elämään vaikuttavissa asioissa.

Varhaiskasvatuksessa kunnioitetaan näitä demokratian toteutumisen keskeisiä periaatteita. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea lasten kehittyviä osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja sekä kannustaa oma-aloitteisuuteen.

Lasten arvostava kohtaaminen, heidän ajatustensa kuunteleminen ja aloitteisiin vastaaminen vahvistavat lasten osallistumisen ja vaikuttamisen taitoja. Lapset suunnittelevat, toteuttavat ja arvioivat toimintaa yhdessä henkilöstön kanssa. Samalla lapset oppivat vuorovaikutustaitoja sekä yhteisten sääntöjen, sopimusten ja luottamuksen

merkitystä. Henkilöstö huolehtii siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa. Osallistumisen ja vaikuttamisen kautta lasten käsitys itsestään kehittyy, itseluottamus kasvaa ja yhteisössä tarvittavat sosiaaliset taidot muovautuvat.

Riihimäen näkökulma

Digitaidot

Digitaalisuuden vakiintuminen varhaiskasvatuksen arkeen on iso toimintakulttuurin muutos. Henkilöstö ymmärtää, että teknologia ja erilaiset mediat ovat osa jo varhaiskasvatusikäisten lasten jokapäiväistä elämää. Toimiakseen aktiivisesti yhteiskunnassa jokaisen lapsen tulee oppia digitaitoja.

Digitaaliset ympäristöt otetaan Riihimäellä luontevaksi osaksi oppimisympäristöä ja henkilöstön osaamista. Laitekantaa kehitetään, jotta voidaan toteuttaa varhaiskasvatussuunnitelman mukaista toimintaa digitaalisen osaamisen ja monilukutaidon osa-alueilla. Toiminnan kehittämistä ohjaavat Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi Uudet Lukutaidot- kehittämisohjelman osaamisen kuvaukset.

Digitaalisissa ympäristöissä toimittaessa kiinnitetään erityistä huomiota yhteisölliseen tapaan toimia, tunne- ja kaveritaitoihin sekä turvallisuuteen. Lapsille opetetaan digiturvataitoja.

Robottiikka varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksessa kaikki lapset tutustuvat robotiikkaan leikkimällä, tutkimalla ja kokeilemalla.

Tavoitteena:

Lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan ja kokeilemaan. Kannustetaan kriittiseen ajatteluun ja ratkaisemaan ongelmia. Tutustutaan ohjelmoinnilliseen ajatteluun.

Vahvistetaan lapsen tapaa ajatella ja työskennellä, sekä annetaan mahdollisuus olla luova ja innovatiivinen.

Robotiikan parissa työskenneltäessä harjoitellaan yhdessä tekemistä, vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä. Lapsia ohjataan/tuetaan asettamaan yhdessä tavoitteita ja toimimaan yhteisen päämäärän suuntaisesti.

Aikuisen tehtävänä robotiikan oppimisessa on ohjata lasten oppimisprosessia lasten osallisuus huomioiden.

Rohkaista lapsia suhtautumaan teknologiaan ennakkoluulottomasti myönteisten oppimiskokemusten avulla.

Yhdessä tutustutaan myös tekoälyn käsitteisiin ja toimintaan ikätasolle sopivalla tavalla. Teknologian ymmärtämisessä keskeistä on myös siihen liittyvien eettisten kysymysten pohdinta.

Robotiikan oppimisprosessin dokumentointi ja arviointi yhdessä lasten kanssa kehittää lasten itsearvioinnin taitoja, kannustaa sitoutumaan yhteisiin tavoitteisiin ja ymmärtämään omaa oppimistaan paremmin.

Sisältö:

Robotiikan opetus varhaiskasvatuksessa pohjautuu varhaiskasvatussuunnitelman tavoitteisiin ja sisältöihin; oppimisessa hyödynnetään teknologiaan tutustumisen mahdollisuuksia arjessa.

Robotiikan opetukseen liittyvien leikkien, pelien ja erilaisten tutkimustehtävien kautta lapsi tutustuu teknologiaan ja löytää oppimisen ilon. Lapsia rohkaistaan kyselemään, ihmettelemään, tutkimaan ja kokeilemaan.

Robotiikassa lapsia kannustetaan kriittiseen ajatteluun ja ratkaisemaan ongelmia.

Ohjelmoinnillinen (algoritminen) ajattelu on keskeinen osa ongelmanratkaisutaitoja. Siinä keskeistä on ongelman purkaminen osiin.

Robotiikkaopetuksessa vahvistetaan lapsen tapaa ajatella ja työskennellä, sekä annetaan mahdollisuus olla luova ja innovatiivinen. Tavoitteelliset rakentamistehtävät kehittävät suunnittelun taitoja ja loogista ajattelua, sekä motorisia taitoja. Esineiden, laitteiden ja

koneiden, sekä yksinkertaisten mekanismien tutkiminen tutustuttavat mekaniikkaan ja auttavat ymmärtämään ympäröivää maailmaa.

Robotiikan parissa työskenneltäessä harjoitellaan yhdessä tekemistä, vuorovaikutusta ja yhteisöllisyyttä. Lapsia ohjataan/tuetaan asettamaan yhdessä tavoitteita ja toimimaan yhteisen päämäärän suuntaisesti.

Aikuisen tehtävänä robotiikan oppimisessa on ohjata lasten oppimisprosessia lasten osallisuus huomioiden. Monipuoliset oppimismateriaalit ja virikkeellinen toimintaympäristö innostavat lapsia teknologian pariin. Yhteiset pohtimisen, tutkimisen ja kokeilemisen hetket tukevat sosiaalisten taitojen ja ajattelun taitojen kehittymistä.

Robotiikan opetuksen tavoitteena on rohkaista lapsia suhtautumaan teknologiaan ennakkoluulottomasti, sekä vahvistaa lasten teknologista itsetuntoa myönteisten oppimiskokemusten avulla. Robotiikan parissa toimiessaan lapset saavat mahdollisuuden innostua teknologiasta.

Teknologian ymmärtämisessä keskeistä on myös siihen liittyvien eettisten kysymysten pohdinta. Robotiikassa lapsia rohkaistaan pohtimaan teknologian roolia ihmisen elämässä, ja ihmisen vastuuta teknologian käyttäjänä. Yhdessä tutustutaan myös tekoälyn käsitteisiin ja toimintaan ikätasolle sopivalla tavalla.

Ohjelmoinnillinen ajattelu on myös osa monilukutaitoa ja se kehittää lapsen kykyä ymmärtää, tulkita ja tuottaa erilaisia viestinnän muotoja. Ohjelmoinnin kautta lapsella on mahdollisuus oivaltaa, että teknologian toiminta riippuu hänen tekemistään ratkaisuksista. Luova rakentaminen on lapsille tärkeä tapa ilmaista itseään ja kehittää mielikuvitustaan. Luovarakentaminen kehittää ongelmanratkaisutaitoja sekä yhteistyön merkitystä. Luovan rakentelun avulla lapset oppivat kokeilemaan, keksimään ja luomaan uutta, innostaa heitä löytämään ratkaisuja haasteisiin. Luovan rakentelun avulla lapset voivat myös tutkia maailmaa ympärillään ja oppia uutta sekä ymmärtää käsitteitä ja ilmiöitä konkreettisesti. Robotiikan oppimisprosessin dokumentointi on tärkeä osa oppimista. Dokumentointi voidaan toteuttaa esimerkiksi lasten piirrosten ja kertomusten tai video- ja kuvatallenteiden avulla. Digitaalisen dokumentoinnin taitoja harjoitellaan yhdessä lasten kanssa.

Arvioinnissa keskitytään onnistumisiin ja rohkaistaan lapsia näkemään omia ja toisten

2.8 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa keskustellaan siitä, mitä tässä luvussa määrätyt varhaiskasvatuksen tehtävät ja yleiset tavoitteet merkitsevät ja miten varhaiskasvatukselle asetettujen tavoitteiden toteutumisesta voidaan huolehtia eri toimintamuodoissa.

Luku 2 sisältää osia, jotka ovat tarkoituksenmukaista sisällyttää osaksi paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa. Tällaisia osia ovat:

- varhaiskasvatuslain mukaiset tavoitteet
- arvoperusta (luku 2.4)
- oppimiskäsitys (luku 2.5) ja
- laaja-alainen osaaminen (luku 2.7).

Näihin osuuksiin voidaan tehdä paikallisia lisäyksiä.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan lisäksi

- varhaiskasvatuksen järjestäminen ja eri toimintamuodot sekä niiden välinen yhteistyö paikallisesta näkökulmasta
- paikalliset siirtymäkäytännöt, kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksessa, siirtyy varhaiskasvatuksen aikana toiseen ryhmään tai toiseen toimipaikkaan sekä lapsen siirtyessä esiopetukseen tai toisen varhaiskasvatuksen järjestäjän toimintaan.

Varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoille voidaan laatia erilliset varhaiskasvatussuunnitelmat luvun 1.2 mukaisesti.

Arvoperusta ja oppimiskäsitys sekä laaja-alaisen osaamisen tavoitteet otetaan huomioon ja niitä syvennetään luvuissa, joissa käsitellään toimintakulttuuria, pedagogisen toiminnan suunnittelua, toteuttamista ja arviointia sekä lapsen tukea.

3 Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri

Toimintakulttuuri on historiallisesti ja kulttuurisesti muotoutunut tapa toimia, joka muovautuu yhteisön vuorovaikutuksessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjän ja varhaiskasvatusta johtavien henkilöiden tehtävänä on luoda edellytykset toimintakulttuurin kehittämiseksi ja arvioinnille varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa ja yksiköissä. Toimintakulttuurin kehittämisen lähtökohtana on inklusiivinen varhaiskasvatus, jossa kukin lapsi voi toimia, kehittyä ja oppia omana ainutlaatuisena yksilönään sekä yhteisön jäsenenä.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuri on kokonaisuus, joka rakentuu muun muassa

- arvoista ja periaatteista
- työtä ohjaavien normien ja tavoitteiden tulkinnasta
- oppimisympäristöistä ja työtavoista
- yhteistyöstä ja sen eri muodoista

- vuorovaikutuksesta ja ilmapiiristä
- henkilöstön osaamisesta, ammatillisuudesta ja kehittämisotteesta
- johtamisrakenteista ja -käytännöistä
- toiminnan organisoinnista, suunnittelusta, toteuttamisesta ja arvioinnista.

Toimintakulttuuria muovaavat tiedostetut, tiedostamattomat ja joskus myös tahattomat tekijät. Yhteisön kaikki jäsenet vaikuttavat toimintakulttuuriin, ja se puolestaan vaikuttaa kaikkiin jäseniin riippumatta siitä, tunnustetaanko sen merkitys vai ei.

Varhaiskasvatuksessa kaikkien työtapojen tulee tukea lapsen kehitystä ja oppimista. Ne tulee myös pystyä pedagogisesti perustelemaan. Henkilöstön on tärkeä tiedostaa, että heidän tapansa toimia ja olla vuorovaikutuksessa välittyy mallina lapsille, jotka omaksuvat varhaiskasvatusyhteisön arvoja, asenteita ja tapoja.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään inklusion periaatteiden mukaisesti, ja se liittyy kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamiseen⁸⁶. Inklusiivinen toimintakulttuuri edistää lasten osallisuutta ja oppimista ja vastaa kaikkien lasten erilaisiin tarpeisiin. Jokaisella lapsella on oikeus kuulua ryhmään, osallistua yhteiseen toimintaan sekä kasvaa omaan potentiaaliinsa vahvuuksien ja myönteisten oppimiskokemusten avulla yhdessä vertaistensa kanssa. Lapsille tarjotaan sopivia oppimisen haasteita, ja heille turvataan tarvittava tuki (luku 5). Oppimisympäristöjä arvioidaan ja kehitetään yhdessä lasten kanssa heille sopiviksi.

Inklusiivisen varhaiskasvatuksen toteuttamisen edellytyksenä on laadukas pedagoginen ja erityispedagoginen osaaminen ja toiminta, huolenpito lasten hyvinvoinnista sekä henkilöstön sitoutuminen inklusion periaatteisiin. Inklusiivisen toimintakulttuurin toteuttaminen edellyttää inklusion johtamista, kehittämistä ja toteutumisen arviointia.

⁸⁶ HE 148/2021 s. 30–31

Toimintakulttuuri vaikuttaa varhaiskasvatuksen laatuun. Sillä on keskeinen merkitys varhaiskasvatuksen toteuttamisessa ja tavoitteiden saavuttamisessa. Varhaiskasvatustyön tavoitteita tukeva toimintakulttuuri luo suotuisat olosuhteet lasten kehitykselle, oppimiselle, osallisuudelle, turvallisuudelle, hyvinvoinnille sekä kestäväälle elämäntavalle.

Johtaminen vaikuttaa keskeisesti varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin, sen kehittämiseen ja laatuun. Varhaiskasvatuksen johtamisen lähtökohtana on jokaisen lapsen hyvinvoinnin ja oppimisen edistäminen. Toimintakulttuurin ja sen inklusiivisuuden kehittäminen edellyttää pedagogiikan johtamista, joka on varhaiskasvatuksen kokonaisuuden tavoitteellista ja suunnitelmallista johtamista, arviointia ja kehittämistä. Se sisältää kaikki ne toimenpiteet, joilla luodaan edellytykset henkilöstön hyville työolosuhteille, ammatillisen osaamisen ja koulutuksen hyödyntämiselle ja kehittämiseksi sekä pedagogiselle toiminnalle (luku 4.1).

3.1 Toimintakulttuurin kehittäminen ja sitä ohjaavat periaatteet

Yhteisön toimintakulttuuri muuttuu jatkuvasti ja sitä arvioidaan ja kehitetään siten, että se tukee varhaiskasvatuksen tavoitteiden toteutumista. Yhteisiin tavoitteisiin sitoutuminen edistää arvoperustan ja oppimiskäsityksen toteutumista. Toimintakulttuurin vaikutusten pohdinta ja sen ei-toivottujen piirteiden tunnistaminen ja korjaaminen ovat tärkeä osa toimintakulttuurin kehittämistä. Jatkuvan kehittämisen perusedellytys on, että henkilöstö ymmärtää oman toimintansa taustalla vaikuttavien arvojen, tietojen ja uskomusten merkityksen sekä osaa arvioida niitä. Kehittämisessä on tärkeää toisia arvostava, koko yhteisöä osallistava ja luottamusta rakentava dialogi. Varhaiskasvatusta suunniteltaessa, järjestettäessä ja kehitettäessä on ensisijaisesti huomioitava lapsen etu. Lapsen etua on harkittava yksittäisen lapsen, lapsiryhmän ja yleensä lasten kannalta tapaus- ja tilannekohtaisesti.⁸⁷

⁸⁷ Varhaiskasvatustilainlaki 4 § ja HE 40/2018 vp, s. 85

Johtaja edistää osallistavaa toimintakulttuuria luomalla rakenteita ammatilliseen keskusteluun. Lisäksi johtaja rohkaisee työyhteisöä säännöllisesti kehittämään ja innovoimaan yhteistä toimintakulttuuria. Johtaja tukee yhteisön kehittymistä oppivaksi yhteisöksi, jossa osaamista kehitetään ja jaetaan. Päämääränä on, että yhteinen toiminta-ajatus ja toiminnan tavoitteet näkyvät käytännöissä. Johtaja vastaa siitä, että yhteisiä työkäytäntöjä tehdään näkyväksi ja että niitä havainnoidaan ja arvioidaan säännöllisesti. Lapset ja huoltajat ovat mukana toimintakulttuurin kehittämisessä ja arvioinnissa.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuria kehitetään seuraavien periaatteiden mukaisesti:

Oppiva yhteisö toimintakulttuurin ytimenä

Varhaiskasvatuksessa toimitaan yhteisönä, jossa lapset ja henkilöstö oppivat yhdessä ja toisiltaan. Oppivassa yhteisössä on tilaa erilaisille mielipiteille ja tunteille. Lapsia ja henkilöstöä kannustetaan rohkeasti jakamaan ajatuksiaan ja kokeilemaan uudenlaisia toimintatapoja. Jatkuvasti toimintaansa arvioiva ja kehittävä yhteisö haastaa itseään sekä tunnistaa ja hyödyntää vahvuuksiaan. Oppivassa yhteisössä arvostetaan kunnioittavaa ja huomaavaista käytöstä. Yhteisö rohkaisee kokeiluun, yrittämiseen ja sinnikkyYTEEN sekä sallii myös erehtymisen. Yhdessä tekeminen ja osallisuuden kokemukset vahvistavat yhteisöä.

Henkilöstöä kannustetaan itsearviointiin, tiedon ja osaamisen jakamiseen ja samalla ammatilliseen kehittymiseen. Yhdessä sovittujen tavoitteiden ja tehtävien pohdinta, oman työn säännöllinen arviointi sekä huoltajilta ja muilta yhteistyökumppaneilta saatu palaute edistävät yhteisön oppimista. Oppimista edistää myös kehittämistyöstä, arvioinneista ja tutkimuksesta saadun tiedon hyödyntäminen.

Leikkiin ja vuorovaikutukseen kannustava yhteisö

Leikkiin kannustavassa toimintakulttuurissa tunnustetaan leikin merkitys lapsen hyvinvoinnille ja oppimiselle. Henkilöstö tunnistaa leikkiä rajoittavia tekijöitä ja kehittää

leikkiä edistäviä toimintatapoja ja oppimisympäristöjä. Lapsilla ja henkilöstöllä on mahdollisuus kokea yhdessä tekemisen ja leikin iloa. Yhteisössä kannustetaan kaikkia kekseliäisyyteen, mielikuvituksen käyttöön, omaan ilmaisuun ja luovuuteen. Leikki saa näkyä ja kuulua. Lasten leikkialoitteille, kokeiluille ja elämyksille annetaan tilaa, aikaa ja leikkirauhaa. Leikkiville lapsille ja aikuisille mahdollistetaan keskittyminen leikkiin.

Varhaiskasvatuksen toimintakulttuuriin kuuluu henkilöstön keskinäinen yhteistyö sekä vuorovaikutus huoltajien ja lähiympäristön kanssa. Yhteisön jäsenet kunnioittavat toisiaan ja arvostavat yhteistyötä. Yhteisö rohkaisee lapsia hyvään vuorovaikutukseen sekä toimimaan ryhmän jäsenenä. Henkilöstö tukee lasten vertaissuhteiden syntymistä ja vaalii ystävyyssuhteita. Turvallisessa yhteisössä puututaan ristiriitoihin ja opetellaan rakentavia keinoja niiden ratkaisemiseen.

Osallisuus, yhdenvertaisuus ja tasa-arvo

Inklusiivisessa toimintakulttuurissa edistetään osallisuutta, yhdenvertaisuutta⁸⁸ ja tasa-arvoa kaikessa toiminnassa. Lasten, henkilöstön ja huoltajien aloitteita, näkemyksiä ja mielipiteitä arvostetaan. Tämä edellyttää osallisuutta edistävien toimintatapojen sekä rakenteiden tietoista kehittämistä. Lasten ymmärrys yhteisöstä, oikeuksista, vastuusta ja valintojen seurauksista kehittyy osallisuuden kautta. Osallisuutta vahvistaa lasten sensitiivinen kohtaaminen ja myönteinen kokemus kuulluksi ja nähdyksi tulemisesta. Lasten ja huoltajien osallistuminen toiminnan suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin edistää osallisuutta. Jokainen henkilöstön jäsen on tärkeä osa kasvatusyhteisöä.

Yhteisön jäsenet tulevat kohdatuiksi ja kohdelluiksi yhdenvertaisina riippumatta henkilöön liittyvistä tekijöistä⁸⁹. Yhdenvertaisuus ei merkitse samanlaisuutta. Toimintakulttuurin kehittämisen kannalta on tärkeää, että yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa koskevista asenteista keskustellaan työyhteisössä. Lisäksi tulee pohtia, miten esimerkiksi kieleen,

⁸⁸ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 6 kohta

⁸⁹ Yhdenvertaisuuslaki (1325/2014) 7 ja 8 §

etnisyyteen, katsomukseen, vammaisuuteen, sukupuoleen ja sen moninaisuuteen liittyvät asenteet näkyvät puheissa, eleissä, teoissa ja toimintatavoissa. Vuorovaikutuksen ja kielenkäytön mallit sekä tavat toimia stereotyyppisten oletusten mukaisesti välittyvät lapsille. Varhaiskasvatus on sukupuolisensitiivistä. Henkilöstö rohkaisee lapsia tekemään valintoja ilman sukupuoleen tai muihin henkilöön liittyviin seikkoihin sidottuja stereotyyppisiä rooleja ja ennakko-odotuksia. Henkilöstö tunnistaa lasten keskinäisten kohtaamisten eriarvoistavia piirteitä sekä puuttuu niihin hienotunteisesti ja johdonmukaisesti. Myönteisellä ja kannustavalla vuorovaikutuksella tuetaan lapsen oman identiteetin ja itsetunnon kehitystä.

Kulttuurinen moninaisuus ja kielitietoisuus

Varhaiskasvatus on osa kulttuurisesti muuntuva ja monimuotoista yhteiskuntaa. Kulttuurinen moninaisuus nähdään voimavarana. Yhteisössä tunnistetaan, että oikeus omaan kieleen, kulttuuriin, uskontoon ja katsomukseen on perusoikeus.

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan ja hyödynnetään moninaista kulttuuriperintöä ja kansalliskieliä sekä yhteisön ja ympäristön kulttuurista, kielellistä ja katsomuksellista monimuotoisuutta. Tämä edellyttää henkilöstöltä tietoa kulttuureista ja katsomuksista sekä taitoa nähdä ja ymmärtää asioita monesta näkökulmasta ja asettua toisen asemaan. Erilaisista ajattelu- ja toimintatavoista keskustellaan rakentavasti ja luodaan myös uusia tapoja toimia yhdessä. Samalla edistetään kulttuurisesti kestävä kehitystä.

Kielitietoisessa varhaiskasvatuksessa tiedostetaan, että kielet ovat läsnä jatkuvasti ja kaikkialla. Henkilöstö ymmärtää kielen keskeisen merkityksen lasten kehityksessä ja oppimisessa, vuorovaikutuksessa ja yhteistyössä sekä identiteettien rakentumisessa ja yhteiskuntaan kuulumisessa. Monikielisyyden näkyväksi tekeminen tukee lasten kehitystä kulttuurisesti moninaisessa maailmassa. Henkilöstön tulee tiedostaa, että he ovat lapsille kielellisiä malleja, ja kiinnittää huomiota omaan kielenkäyttöön. Henkilöstö rohkaisee

lapsia käyttämään kieltä monipuolisesti. Lasten kielelliset lähtökohdat huomioidaan, ja heille annetaan aikaa ja mahdollisuuksia vaihteleviin kielenkäytön tilanteisiin.

Hyvinvointi, turvallisuus ja kestävä elämäntapa

Varhaiskasvatuksessa arvostetaan terveellisiä, turvallisia ja liikunnallisia elämäntapoja. Varhaiskasvatuksen yhteisössä liikutaan monipuolisesti sisällä ja ulkona sekä vältetään pitkäkestoista istumista. Lasten hyvinvointia edistetään antamalla mahdollisuus päivän aikana rauhoittumiseen ja lepoon sekä tarjoamalla monipuolista, terveellistä ja riittävää ravintoa. Toimintakulttuurin kehittämisessä huomioidaan yhteisön mahdollisuus toimia kiireettömässä ja keskittymistä edistävässä ympäristössä. Selkeä ja suunnitelmallinen, mutta joustava päivän rakenne edistää hyvinvointia.

Varhaiskasvatuksessa pidetään huolta koko yhteisön fyysisestä, psyykkisestä ja sosiaalisesta turvallisuudesta. Lasta tulee suojata väkivallalta, kiusaamiselta ja muulta häirinnältä⁹⁰. Lapsella on oikeus saada lohdutusta sitä tarvitessaan. Varhaiskasvatuksessa ei sallita kiusaamista, väkivaltaa eikä häirintää. Kiusaaminen tunnistetaan, siihen puututaan ja sitä ehkäistään tietoisesti ja suunnitelmallisesti osana toimintakulttuurin kehittämistä. Olennaista kiusaamisen ennaltaehkäisyssä on tukea lasten vertaissuhteita ja yhteisön hyvinvointia. Henkilöstöllä on keskeinen rooli lasten sosiaalisten ja emotionaalisten taitojen harjoittelun ja kehittymisen tukemisessa. Lasten kanssa opetellaan tunnistamaan ja ratkaisemaan ristiriitoja rakentavasti. Häirintä-, kiusaamis- tai väkivaltatilanteista keskustellaan lasten huoltajien kanssa ja etsitään yhdessä ratkaisuja. Turvallisuuden edistämiseen kuuluu myös tapaturmien suunnitelmallinen ehkäisy ja seuranta, turvallisuuskasvatus sekä tiloista ja välineistä huolehtiminen. Varhaiskasvatus edellyttää toimivaa ja sitoutunutta turvallisuuden johtamista sekä turvallisuusasiat hallitsevaa henkilöstöä.

⁹⁰ Varhaiskasvatuslaki 10 §

Kaikessa toiminnassa huomioidaan ekologisesti, sosiaalisesti, kulttuurisesti ja taloudellisesti kestävä elämäntavan välttämättömyys. Arjen valinnoilla ja toimilla ilmennetään vastuullista suhtautumista luontoon ja ympäristöön. Varhaiskasvatuksessa edistetään välineiden ja tilojen yhteiskäyttöä, kohtuullisuutta, säästäväisyyttä, korjaamista ja uusiokäyttöä.

Riihimäen näkökulma

Toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteena Riihimäellä on lasten ja huoltajien osallisuuden lisääminen sekä henkilöstön osaamisen ja ammatillisuuden vahvistaminen erilaisten kehittämishankkeiden ja osaamisen jakamisen kautta. Henkilöstön osaamistarpeet huomioidaan vuosittaista koulutussuunnitelmaa laadittaessa.

Toimintakulttuurin kehittäminen edellyttää inklusiivisen toimintakulttuuri -käsitteen avaamista, henkilöstön itsearviointia, keskustelua toimintatavoista ja asenteista sekä sovittuihin käytänteisiin sitoutumista. Toimintakulttuurin kehittäminen tapahtuu järjestäjä-, yksikkö-, tiimi- ja henkilötasolla sovittujen rakenteiden puitteissa. Tiimissä sovitut asiat ja käytännöt sekä toteutumisen arviointi kirjataan ryhmän tiimivasuun. Tiimivasussa kuvataan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet, työtavat ja menetelmät sekä inklusiivisen toimintakulttuurin toteutuminen ryhmässä. Tiimivasu pohjautuu lasten henkilökohtaisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin, mielenkiinnon kohteisiin, lasten kehittyviin valmiuksiin sekä varhaiskasvatuksen oppimisen alueisiin.

Lapsen osallisuus tulee näkyväksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tiimivasussa sekä havaintojen ja dokumentoinnin avulla. Henkilöstön tapa toimia, olla läsnä hetkessä ja muuttaa omaa toimintaansa havaintojen pohjalta mahdollistaa lasten osallisuuden. Lapsille annetaan mahdollisuus osallistua säännöllisesti toiminnan suunnitteluun ja arviointiin. Omien kykyjensä mukaisesti lapsi voi ilmaista toimintaan kohdistuvia toiveita ja odotuksia, ilonaiheita tai mahdollisia pelkoja. Lapset arvioivat omaa toimintaansa eri tavoin taitojensa mukaan.

Varhaiskasvatuksen pedagoginen johtaminen tukee tavoitteellisen toiminnan suunnittelua ja toteuttamista. Varhaiskasvatuksen palveluohjaajat vastaavat tavoitteiden toteutumisesta perhepäivähoidossa ja varhaiskasvatussyksikön johtajat päiväkodeissa.

Huoltajien osallisuuden toimintatapoja kuvataan kohdassa 3.3.

Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman oheismateriaaliin kuuluu varhaiskasvatuksen turvallisuussuunnitteluopas ja siihen liittyvä Riihimäen varhaiskasvatuksen oma ohjeistus, kiusaamisen ennaltaehkäisyyn ja käsittelyyn sekä tasa-arvokasvatuksen materiaalia. Oheismateriaalissa on kuvattu lapsiryhmässä tapahtuvaan kiusaamiseen ja sen ennaltaehkäisyyn liittyvät toimenpiteet.

3.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksessa tavoitteena on varmistaa kehittävä, oppimista edistävä, inklusiivinen, terveellinen ja turvallinen sekä esteetön oppimisympäristö⁹¹. Oppimisympäristöillä tarkoitetaan tiloja, paikkoja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten kehitystä, oppimista ja vuorovaikutusta. Oppimisympäristön käsite sisältää varhaiskasvatuksessa muun muassa fyysisen, psyykkisen ja sosiaalisen ulottuvuuden. Oppimisympäristöjä kehitetään siten, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan saavuttaa, ja että ne tukevat lasten terveen itsetunnon sekä sosiaalisten ja oppimisen taitojen kehittymistä. Ergonomia, ekologisuus, viihtyisyys ja esteettömyys sekä tilojen valaistus ja akustiikka, sisäilman laatu ja siisteys otetaan huomioon oppimisympäristöjä rakennettaessa ja kehitettäessä.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja rakennetaan yhdessä lasten kanssa. Niiden tulee tukea lasten luontaista uteliaisuutta ja oppimisen halua sekä ohjata leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen ilmaisuun ja kokemiseen. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan. Oppimisympäristöt

⁹¹ Varhaiskasvatustilain 3 § 1 momentti 2 kohta ja 10 §

tarjoavat lapsille vaihtoehtoja mieluisaan tekemiseen, monipuoliseen ja vauhdikkaaseen liikkumiseen, leikkeihin ja peleihin sekä rauhalliseen oleiluun ja lepoon. Lasten ideat, leikit ja heidän tekemänsä työt näkyvät oppimisympäristöissä.

Oppimisympäristöissä voidaan toteuttaa monenlaista pedagogista toimintaa ja ne muuntuvat tarpeen mukaan. Henkilöstön tulee ottaa huomioon lasten kiinnostuksen kohteet, yksilölliset taidot ja tarpeet sekä varhaiskasvatuksen toteuttamisen periaatteet (luku 4). Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöissä toimitaan joustavasti erikokoisissa ryhmissä, joissa jokaisella yhteisön jäsenellä on mahdollisuus osallistua toimintaan ja vuorovaikutukseen. Toiminta pedagogisesti tarkoituksenmukaisissa ryhmissä edistää lasten ja henkilöstön keskittymistä sekä lapsilähtöistä toimintaa.

Yhteisesti sovitut säännöt ja toimintatavat auttavat luomaan ilmapiiriltään turvallisen, muita kunnioittavan ja yhteisvastuullisen oppimisympäristön. Turvallisessa ilmapiirissä erilaisten tunteiden näyttäminen on sallittua ja henkilöstö auttaa lapsia tunteiden ilmaisussa ja itsesäätelyssä. Lapsia rohkaistaan kysymään, ja lasten kysymyksiin vastataan.

Oppimisympäristöjä suunnitellaan ja kehitetään siten, että ne vahvistavat yhdenvertaisuutta ja sukupuolten tasa-arvoa. Tämä mahdollistaa perinteisten sukupuolistereotyypioiden rikkomisen. Oppimisympäristöissä edistetään lasten kielellistä kehitystä ja kielitietoisuutta sekä tuodaan näkyväksi kulttuurista moninaisuutta.

Luonto sekä pihat, leikkipuistot ja muut rakennetut ympäristöt ovat myös varhaiskasvatuksen oppimisympäristöjä. Ne tarjoavat kokemuksia, materiaaleja ja monipuolisia mahdollisuuksia leikkiin ja tutkimiseen. Niitä hyödynnetään liikunta- ja luontoelämysten ja oppimisen paikkoina.

Lasten saatavilla ja käytössä tulee olla riittävästi monipuolisia, ikätasoisia, pedagogisia ja turvallisia leikki- ja toimintavälineitä, ja niissä on huomioitava lasten yksilölliset tuen tarpeet ja mielenkiinnonkohteet. Teknologia on osa monipuolista ja lasta osallistavaa

oppimisympäristöä. Varhaiskasvatuksessa käytetään digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä tarkoituksenmukaisella tavalla. Lasten omia digitaalisia laitteita, leluja ja muita välineitä käytetään varhaiskasvatuksen järjestäjän määrittämällä tavalla, ja niiden käytöstä sovitaan huoltajien kanssa.

Yhteistyö muiden toimijoiden kanssa sekä fyysiset että virtuaaliset vierailut esimerkiksi kirjastoon, museoon, kulttuuriperintökohteisiin, konsertteihin, teatteriin ja huoltajien työpaikoille rikastavat lasten oppimisympäristöjä. Oppimisympäristöjen suunnittelu tarjoaa myös luontevan yhteistyömahdollisuuden henkilöstön ja huoltajien välille.

Riihimäen näkökulma

Oppimisympäristön kehittämiseksi henkilöstö havainnoi ja arvioi lapsiryhmän toimintaa säännöllisesti sekä antaa lapsille mahdollisuuden ottaa osaa oppimisympäristön kehittämiseen ja rakentamiseen. Varhaiskasvatusyksikön sijainti tarjoaa erilaisia mahdollisuuksia rakentaa oppimisympäristöä.

Oppimisympäristön tunneilmasto on lapsen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimisen kannalta tärkeä tekijä. Turvallisessa toimintaympäristössä lapsi uskaltaa yrittää ja kokeilla. Lasten kanssa harjoitellaan tunnistamaan, ilmaisemaan ja säätelemään erilaisia tunteita sekä opetellaan ratkaisemaan ristiriitatilanteita. Oppimisympäristön arvioinnissa voidaan käyttää tähän tarkoitettuja havainnointilomakkeita, joista on esimerkkejä oheismateriaalissa. Oppimisympäristön arviointi ja kehittäminen kuvataan luvussa 7.

3.3 Yhteistyö varhaiskasvatuksessa

Yhteistyöllä edistetään varhaiskasvatuksen tavoitteita sekä varhaiskasvatuksen laadukasta pedagogista toimintaa. Vastuu yhteistyön toteutumisesta ja suunnitelmallisuudesta on varhaiskasvatuksen järjestäjillä⁹².

⁹² Varhaiskasvatuslaki 7 §

Huoltajien kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajien kanssa tehtävällä yhteistyöllä on tärkeä merkitys varhaiskasvatuksessa⁹³.

Yhteistyön tavoitteena on huoltajien ja henkilöstön yhteinen sitoutuminen lasten terveen ja turvallisen kasvun, kehityksen ja oppimisen edistämiseen. Luottamuksen rakentaminen sekä tasa-arvoinen vuorovaikutus ja keskinäinen kunnioitus tukevat kasvatusyhteistyötä.

Kasvatustyöhön liittyvistä arvoista, tavoitteista ja vastuista keskustellaan sekä henkilöstön kesken että huoltajien kanssa. Yhteistyö on vuorovaikutteista ja edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä aloitteellisuutta ja aktiivisuutta. Yhteistyössä huomioidaan perheiden moninaisuus, lasten yksilölliset tarpeet sekä huoltajuuteen ja vanhemmuuteen liittyvät kysymykset. Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia molemminpuolisen ymmärryksen varmistamiseksi⁹⁴.

Yhteistyöllä voi olla erilaisia tehtäviä ja muotoja lapsen varhaiskasvatuksen aikana. Lasten päivittäiset tapahtumat ja kokemukset jaetaan huoltajien kanssa. Kannustavat ja lapsen kehitystä ja oppimista myönteisesti kuvaavat viestit ovat tärkeitä. Huoltajan ja henkilöstön havainnot ja keskustelut lapsen päivästä luovat pohjan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin turvaamiselle.

Yhteistyön merkitys on erityisen tärkeää siirtymävaiheissa, kuten lapsen aloittaessa varhaiskasvatuksessa ja varhaiskasvatuksen aikaisissa siirtymissä, lapsen vaihtaessa päiväkotia tai aloittaessa esiopetuksen. Yhteisellä keskustelulla on erityinen tehtävä laadittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa (luku 1.3). Yhteistyön merkitys huoltajan kanssa korostuu lapsen tukea suunniteltaessa ja toteutettaessa (luku 5). Luottamuksellinen ilmapiiri mahdollistaa huoltajan ja henkilöstön välisen yhteistyön myös haastavissa tilanteissa, esimerkiksi huolen herätessä lapsen hyvinvoinnista.

⁹³ Varhaiskasvatuslaki 3 § 1 momentti 10 kohta

⁹⁴ Kielilaki (423/2003) 18 § ja ulkomaalaislaki (301/2014) 203 §

Lasten huoltajilla tulee olla mahdollisuus osallistua varhaiskasvatuksen toiminnan ja kasvatustyön tavoitteiden suunnitteluun ja kehittämiseen yhdessä henkilöstön ja lasten kanssa. Huoltajien kanssa tehtävässä yhteistyössä hyödynnetään tieto- ja viestintäteknologiaa. Yhteistyö voi tukea myös huoltajien keskinäistä vuorovaikutusta. Huoltajien verkostoituminen ja yhteinen toiminta erilaisissa tilaisuuksissa vahvistaa yhteisöllisyyttä ja antaa tukea henkilöstön työlle.

Yhteistyö eri tahojen kanssa

Yhteistyön tavoitteena on varmistaa laadukkaan varhaiskasvatuksen toteuttaminen ja kehittäminen. Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on varhaiskasvatusta järjestäessään toimittava monialaisessa yhteistyössä ja luotava tarvittavat yhteistyörakenteet⁹⁵. Yksityisen palveluntuottajan on tarpeen mukaan toimittava monialaisessa yhteistyössä⁹⁶.

Varhaiskasvatuksen yhteistyötahoilla tarkoitetaan kaikkia niitä alueellisia ja paikallisia toimijoita, joiden kanssa varhaiskasvatuksen on luontevaa tehdä yhteistyötä. Yhteistyö esimerkiksi muusta opetuksesta, liikunnasta, kirjastosta ja kulttuurista vastaavien tahojen ja muiden lähiympäristön toimijoiden kanssa lisää oppimisympäristöjen monipuolisuutta ja tukee varhaiskasvatuksen tavoitteita. Muita varhaiskasvatuksen yhteistyötahoja ovat esimerkiksi järjestöt, katsomusyhteisöt kuten seurakunnat, poliisi sekä ravitsemus- ja siivouspalvelut.

Kunnan varhaiskasvatuksen ja sen alueella toimivien yksityisten varhaiskasvatuspalvelujen tuottajien sekä kuntien välinen yhteistyö ja sen kehittäminen on tärkeää.

Varhaiskasvatuksen järjestäjät voivat kehittää toimintaansa yhteistyössä korkeakoulujen, oppilaitosten, tutkimuslaitosten ja viranomaisten kanssa.

⁹⁵ Varhaiskasvatustilain 7 ja 22 §

⁹⁶ Varhaiskasvatustilain 7 §

Varhaiskasvatuksessa tehdään yhteistyötä myös lastenneuvolan ammattilaisten, lastensuojelun sekä muiden terveydenhuollon ja sosiaalipalveluiden toimijoiden kanssa. Yhteistyön merkitys korostuu, kun jollain näistä tahoista herää huoli lapsen kehityksestä tai hyvinvoinnista tai kun lapsen tukea suunnitellaan ja järjestetään. Laajaan terveystarkastukseen sisällytetään varhaiskasvatuksen henkilöstön arvio alle kouluikäisen lapsen selviytymisestä ja hyvinvoinnista varhaiskasvatuksessa huoltajan kirjallisella suostumuksella. Varhaiskasvatuksen henkilökunnan antama arvio on tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaisen kasvun, kehityksen ja hyvinvoinnin arviointia sekä tuen tarpeiden varhaista tunnistamista monialaisessa yhteistyössä.⁹⁷

Riihimäen näkökulma

Huoltajien ja henkilöstön välinen yhteistyö alkaa aloituskeskustelulla, joka voi toteutua varhaiskasvatuspaikassa tai lapsen kotona. Yhteistyö jatkuu tutustumiskäynneillä varhaiskasvatuspaikkaan lapsen tarpeiden mukaan. Huoltajille tarjotaan mahdollisuus monipuoliseen osallisuuteen. Yhteistyötä ja huoltajien osallisuutta vahvistetaan arjen keskusteluissa, lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä erilaisissa tapahtumissa ja vanhempainilloissa. Yhteistyössä voidaan mahdollisuuksien mukaan hyödyntää myös digitaalisia viestintävälineitä. Tavoitteena on luottamukseen perustuva aktiivinen ja molemminpuolinen sitoutunut yhteistyö. Toimiva yhteistyö luo edellytykset ohjata perhettä erilaisiin palveluihin. Yhteistyön toteutumista arvioidaan muun muassa asiakaskyselyn avulla.

Eri tahojen kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteena on lapsen hyvinvoinnin, kehityksen ja oppimista tukevan jatkumon turvaaminen ja yhtenäinen pedagoginen linjaaminen. Tavoitteena on monialaisen yhteistyön vahvistaminen alueellisesti eri toimijoiden välistä yhteistyötä kehittämällä. Avoin vuorovaikutus sekä toimivat tiedonsiirtokäytännöt ovat

⁹⁷ Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta (338/2011) 7, 9 ja 13 § sekä varhaiskasvatustilaki 7 §

oleellisia asioita. Jokainen varhaiskasvatuksen toimintayksikkö rakentaa oman yhteistyöverkostonsa ja -muotonsa huomioiden lasten tarpeet, toiminnan sisällöt sekä yksikön sijainnin. Keskeisiä yhteistyötahoja ovat sivistys-, sosiaali-, terveys-, kulttuuri- ja liikuntapalvelut, yksityiset palveluntuottajat, katsomukselliset yhteisöt, järjestöt ja oppilaitokset, joiden kanssa on sovittu yhteistyökäytännöistä ja periaatteista. Yhteistyön tavoitteita ja toteutumista arvioidaan yksikkötasolla.

Riihimäen varhaiskasvatuksessa on varhaiskasvatuksen kulttuuripolku, jossa kuvataan yhteistyösuunnitelma kulttuurikasvatuksen toteuttamisesta eri-ikäisille lapsille.

3.4 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- varhaiskasvatuksen toimintakulttuurin kehittämisen tavoitteet ja toteuttaminen sekä arvioinnin käytännöt
- inklusiivisten toimintatapojen kehittäminen ja toteuttaminen
- varhaiskasvatuksen käytettävät oppimisympäristöt sekä niiden arviointiin liittyvät käytännöt
- huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön tavoitteet ja käytännöt
- monialaisen yhteistyön tavoitteet, rakenteet ja toimintatavat
- eri yhteistyömuotojen arvioinnin käytännöt
- miten kiusaamista, väkivaltaa ja häirintää ehkäistään, miten kiusaamiseen, väkivaltaan ja häirintään puututaan ja miten toimenpiteiden toteutumista seurataan.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä huolehtii, että kukin varhaiskasvatuksen toimintayksikkö voi täsmentää toimintakulttuuriinsa ja oppimisympäristöjen kehittämiseen liittyviä tavoitteita sekä yhteistyöhön liittyviä käytäntöjä. Täsmennykset voidaan kirjata paikalliseen suunnitelmaan varhaiskasvatuksen järjestäjän päätöksen mukaisesti.

4 Toteuttaminen

4.1 Pedagogisen toiminnan viitekehys

Varhaiskasvatuksen pedagogista toimintaa ja sen toteuttamista kuvaa kokonaisvaltaisuus. Tavoitteena on edistää lasten oppimista ja hyvinvointia sekä laaja-alaista osaamista (kuvio 1). Pedagoginen toiminta toteutuu lasten ja henkilöstön välisessä vuorovaikutuksessa ja yhteisessä toiminnassa. Lasten omaehtoinen, henkilöstön ja lasten yhdessä ideoima sekä henkilöstön suunnittelema toiminta täydentävät toisiaan. Varhaiskasvatuksen pedagoginen toiminta läpäisee kasvatuksen, opetuksen ja hoidon kokonaisuuden.

Kuvio 1: Varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan viitekehys

Tavoitteellisen ja inklusiivisen toiminnan perustan luovat arvoperusta (luku 2.4), oppimiskäsitys (luku 2.5), niihin pohjautuva toimintakulttuuri (luku 3) sekä monipuoliset oppimisympäristöt (luku 3.2), yhteistyö (luku 3.3), työtavat (luku 4.3) ja lapsen tuki (luku 5). Lasten mielenkiinnon kohteet ja tarpeet sekä heidän kasvuympäristöönsä liittyvät

merkitykselliset asiat ovat toiminnan suunnittelun lähtökohtana. Lähtökohtana ovat myös luvussa 4.5 kuvatut oppimisen alueet. Laadukkaan pedagogisen toiminnan edellytyksenä on suunnitelmallinen dokumentointi, arviointi ja kehittäminen (luvut 4.2 ja 7). Laaja-alaisen osaamisen tavoitteet ohjaavat osaltaan toiminnan suunnittelua (luku 2.7).

Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita tarkennetaan paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa. Tavoitteita tarkennettaessa otetaan huomioon varhaiskasvatuksen eri toimintamuodot, niiden henkilöstörakenne ja muut ominaispiirteet. Paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma sekä lasten varhaiskasvatussuunnitelmat (luku 1.3) ovat lapsiryhmän toiminnan suunnittelun lähtökohtia. Toimintaa toteutetaan niin, että jokaisella lapsella on oikeus edetä oppimisessaan siten, että varhaiskasvatuksesta ja esiopetuksesta muodostuu lapselle mielekäs jatkumo.

Riihimäen näkökulma

Varhaiskasvatus edesauttaa onnellista, tasapainoista ja hyvää lapsuutta.

Varhaiskasvatuspäivän aikana jokainen lapsi huomioidaan yksilönä ja ryhmän jäsenenä. Lapsen päivittäiselle kohtaamiselle suunnitellaan ja järjestetään aikaa siten, että henkilöstö huomioi lapsen positiivisesti, häntä arvostetaan, kannustetaan ja iloitaan hänen onnistumisistaan. Varhaiskasvatusympäristön ilmapiirin tulee olla turvallinen, myönteinen ja kiireetön.

Riihimäellä ryhmäkohtainen varhaiskasvatussuunnitelma eli tiimivasu määrittelee ryhmän pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteet sekä seurannan ja arvioinnin käytännöt. Tiimivasun pohjana on paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma. Tiimivasujen pohjalta laaditaan yksikön toimintasuunnitelma. Tiimivasu ja toimintasuunnitelma sisältyvät paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman oheismateriaaliin.

Tiimivasussa kuvataan henkilöstön pedagogiselle toiminnalle asetetut tavoitteet, toimintatavat ja menetelmät. Suunnitelma pohjautuu lasten henkilökohtaisiin

varhaiskasvatussuunnitelmiin, mielenkiinnon kohteisiin, lasten kehittyviin valmiuksiin sekä varhaiskasvatuksen oppimisen alueisiin. Lasten osallisuudella on tärkeä merkitys toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Tiimivasun laadinnassa otetaan huomioon eri toimintamuotojen ominaispiirteet.

Tiimivasun laatiminen, toteuttaminen, seuranta ja arviointi ovat esihenkilöiden sekä päiväkodeissa tiimivastaavan ja perhepäivähoidossa hoitajan vastuulla. Päiväkodissa ryhmän henkilöstö laatii tiimivasun. Perhepäivähoidossa tiimivasun laatii perhepäivähoitaja. Avoimessa varhaiskasvatuksessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman sekä tiimivasun laatiminen on vapaaehtoista. Tiimivasua käsitellään säännöllisesti etukäteissuunnitelman mukaan.

4.2 Pedagoginen dokumentointi

Pedagoginen dokumentointi on varhaiskasvatuksen suunnittelun, toteuttamisen, arvioimisen ja kehittämisen keskeinen työmenetelmä. Se on jatkuva prosessi, jossa havainnot, dokumentit ja niiden vuorovaikutuksellinen tulkinta muodostavat ymmärrystä pedagogisesta toiminnasta. Pedagoginen dokumentointi mahdollistaa lasten ja huoltajien osallistumisen toiminnan arviointiin, suunnitteluun ja kehittämiseen.

Pedagoginen dokumentointi tuottaa tietoa lasten elämästä, kehityksestä, kiinnostuksen kohteista, ajattelusta, oppimisesta ja tarpeista sekä lapsiryhmän toiminnasta konkreettisella ja monipuolisella tavalla. Yksittäisten dokumenttien, esimerkiksi valokuvien, piirrosten tai henkilöstön havaintojen, avulla voidaan yhdessä lasten kanssa tarkastella heidän kehitystään ja oppimistaan. Lasten jo saavuttamat tiedot ja taidot, kiinnostuksen kohteet ja tarpeet tulevat näkyväksi pedagogisen dokumentoinnin kautta ja ovat toiminnan suunnittelun perusta.

Suunnitelmallisen dokumentoinnin tavoitteena on, että henkilöstö oppii tuntemaan yksittäistä lasta, ymmärtämään lasten välisiä suhteita sekä ryhmän henkilöstön ja lasten

välisen vuorovaikutuksen luonnetta. Pedagogisen dokumentoinnin tarkoitus on toteuttaa varhaiskasvatusta lapsilähtöisesti. Dokumentoinnin avulla saatuja tietoja ja ymmärrystä hyödynnetään esimerkiksi työtapojen, oppimisympäristöjen, toiminnan tavoitteiden, menetelmien ja sisältöjen jatkuvassa muokkaamisessa lasten kiinnostusta ja tarpeita vastaavaksi. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on osa pedagogisen dokumentoinnin prosessia (luku 1.3). Suunnitelmallista pedagogista dokumentointia tarvitaan myös lapselle annettavan tuen tarpeiden arvioinnissa (luku 5).

Pidemmältä aikaväliltä kootut dokumentit ovat tärkeä osa pedagogisen toiminnan arviointia, henkilöstön toiminnan itsearviointia (luku 7.1) sekä toimintakulttuurin kehittämistä.

Riihimäen näkökulma

Havainnointi ja siihen pohjautuva dokumentointi luovat lasten elämää ja toimintaa näkyväksi varhaiskasvatuksessa. Niiden avulla henkilöstö saa tietoa lasten mielenkiinnon kohteista, kehittyvistä valmiuksista ja tuen tarpeista. Havainnointi ja dokumentointi ovat perusta toiminnan suunnittelulle, työtapojen valinnalle ja toteuttamiselle sekä arvioinnille ja kehittämiselle. Havaintojen ja dokumenttien tarkastelu tiimissä sekä yhdessä lasten ja huoltajien kanssa, on pedagogista dokumentointia, joka tukee toiminnan suunnittelua, työtapojen valintaa ja toteuttamista sekä arviointia ja kehittämistä.

Dokumentointi on osa henkilöstön ja huoltajien välistä kasvatusyhteistyötä ja vahvistaa huoltajien osallisuutta. Dokumentointi on myös henkilöstön ammatillisen kehittymisen väline. Henkilöstö ymmärtää havainnoinnin ja dokumentoinnin tärkeyden toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Esimerkkejä käytettävissä olevista dokumentoinnin välineistä on oheismateriaalissa.

Esimerkkejä pedagogisen dokumentoinnin käytänteistä:

- kuukausikirjeet
- valokuvaaminen
- videointi
- aloituskeskustelut
- kasvun kansio
- päivittäiset havainnot
- neuvolan yhteistyölomake
- haastattelut
- miellekartat
- lasten palaverit
- piirroksot

4.3 Monipuoliset työtavat

Työtapojen valintaa ohjaavat varhaiskasvatukselle asetetut tehtävät ja tavoitteet sekä lasten ikä, tarpeet, edellytykset ja kiinnostuksen kohteet. Toiminnalliset sekä luovuutta ja osallisuutta edistävät työtavat ovat lapsille luontevia oppimisen tapoja. Tällaisia ovat esimerkiksi lasten omaehtoinen ja ohjattu leikki, tutkiminen, liikkuminen sekä taiteellinen kokeminen ja ilmaisu. Digitaalisia välineitä, sovelluksia ja ympäristöjä hyödynnetään toiminnassa. Monipuoliset työtavat ovat sekä oppimisen väline että opettelun kohde. Tämän vuoksi on tärkeää, että henkilöstö ohjaa lapsia kokeilemaan ja käyttämään erilaisia työtapoja erikokoisissa ryhmissä sekä itsenäisesti. Työskenneltäessä lapsia rohkaistaan kyselemään ja ihmettelemään sekä päättämään ja ratkaisemaan ongelmia yhdessä.

Henkilöstöltä edellytetään ammattitaitoa ja herkkyyttä tunnistaa eri tilanteiden pedagogisia mahdollisuuksia. Tämä näkyy muun muassa taitona havaita lasten aloitteita ja tunnetiloja sekä muuttaa ja suunnata omaa toimintaansa niiden mukaisesti. Lasten aloitteet voivat olla

kehollisia ja sanattomia, joten niiden ymmärtäminen ja niihin vastaaminen edellyttävät henkilöstöltä sensitiivistä läsnäoloa ja lapsen hyvää tuntemista.

Lapset ottavat osaa työtapojen suunnitteluun ja valintaan omien edellytystensä mukaisesti. Lapsilla tulee olla mahdollisuus tutkia maailmaa kaikilla aisteillaan ja koko kehollaan sekä kokeilla erilaisia työtapoja. Työtapojen vaihteleva käyttö tarjoaa eri-ikäisille ja eri tavoin oppiville lapsille onnistumisen kokemuksia. Monipuoliset työtavat edellyttävät monipuolisia oppimisympäristöjä. Työtapojen käytössä hyödynnetään henkilöstön ja lasten osaamista sekä kokeillaan ja kehitetään uusia työtapoja.

Riihimäen näkökulma

Oppimista tapahtuu monin eri tavoin. Toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa huomioidaan monipuoliset työtavat ja oppimisympäristöt, joilla mahdollistetaan erilaiset tavat oppia näkemällä, kuulemalla, kokeilemalla, tutkimalla ja tekemällä. Lapsia havainnoimalla henkilöstö tunnistaa lasten oppimisen tavat ja tarpeet sekä tarjoaa monipuolisia tapoja toimia.

Henkilöstö tiedostaa vahvuutensa, mielenkiinnon kohteensa ja oman tapansa oppia näkemällä, kuulemalla ja tekemällä, jotta eri työtavat tulevat monipuolisesti huomioiduksi toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa. Ryhmäkohtaiseen tiimivasuun kirjataan tiimin vahvuudet ja kehittämiskohteet sekä pedagogiset vastualueet.

4.4 Leikki kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin lähteenä

Leikki on keskeinen toimintatapa varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tehtävä on tarjota kaikille lapsille mahdollisuuksia erilaisiin leikkeihin. Leikki edistää lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Leikissä lapsi oppii, mutta lapselle itselleen leikki ei ole tietoisesti oppimisen väline vaan tapa olla ja elää sekä hahmottaa maailmaa. Kokemukset, jotka herättävät lapsissa tunteita, uteliaisuutta ja kiinnostusta, virittävät leikkiin.

Lapselle leikin merkitys syntyy leikistä itsestään. Leikki tuottaa lapsille iloa ja mielihyvää. Leikkiessään lapset ovat aktiivisia toimijoita: he jäsentävät ja tutkivat ympäröivää maailmaa, luovat sosiaalisia suhteita sekä muodostavat merkityksiä kokemuksistaan. Leikissä lapset rakentavat käsitystä itsestään ja muista ihmisistä. Leikkiessään lapset sekä jäljittelevät että luovat uutta ja muuntavat näkemäänsä. Samalla he mallintavat ja testaavat haaveitaan ja toiveitaan. Mielikuvitus mahdollistaa sen, että lapset voivat kokeilla erilaisia rooleja ja ideoita, joita he muuten eivät voisi toteuttaa. Leikkiessään lapset voivat käsitellä itselleen vaikeita kokemuksia. Leikissä on turvallista kokeilla, yrittää ja erehtyä.

Leikissä yhdistyvät keskeiset oppimista edistävät elementit: innostus, yhdessä tekeminen ja omien taitojen haastaminen. Leikki kehittyy ja saa eri muotoja kokemusten karttuessa. Henkilöstön ja lasten sekä lasten keskinäinen vuorovaikutus luovat perustan ajattelun ja kielen kehitykselle sekä kehittyville leikkitaidoille. Lapset havainnoivat, kokeilevat ja oppivat yhteisön sääntöjä leikissä. Ryhmässä leikkiessään lapset oppivat säätelemään tunteitaan ja tahtomistaan sekä huomioimaan toisten ihmisten näkökulmia. Yhteisöllisyys kasvaa leikin kautta ja vahvistaa myönteistä tunneilmastoa.

Leikki on varhaiskasvatuksen keskeinen työtapana. Pedagogisessa toiminnassa voidaan leikin juonen kehittelyssä ja leikkimaailmojen rakentamisessa yhdistää esimerkiksi draamaa, improvisaatiota tai satuja. Henkilöstön tulee tiedostaa keskittyneen tutkimisen, spontaanin luovan ilmaisun sekä vauhdikkaiden liikunta- ja peuhausleikkien merkitys lasten hyvinvoinnille ja oppimiselle. Eri tilanteita voi rikastaa leikinomaisuudella. Lorut, sanaleikit, laulut ja yhteinen hassuttelu vahvistavat myönteistä ilmapiiriä, mikä tukee oppimista ja hyvinvointia.

Henkilöstön tehtävä on turvata leikin edellytykset inklusiivisten periaatteiden mukaisesti, ohjata leikkiä sopivalla tavalla ja huolehtia siitä, että jokaisella lapsella on mahdollisuus olla osallisena yhteisissä leikeissä omien taitojensa ja valmiuksiensa mukaisesti. Henkilöstön tulee suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti tukea lasten leikin kehittymistä sekä ohjata sitä

joko leikin ulkopuolelta tai olemalla itse mukana leikissä. Henkilöstön fyysinen ja psyykinen läsnäolo tukee lasten välistä vuorovaikutusta ja ehkäisee ristiriitatilanteiden syntymistä.

Henkilöstön tulee havainnoida ja dokumentoida lasten leikkiä. Leikin havainnointi lisää henkilöstön ymmärrystä lasten ajattelusta ja kiinnostuksen kohteista sekä heidän tunteistaan ja kokemuksistaan. Havaintoja käytetään leikin ja muun toiminnan suunnittelussa ja ohjaamisessa. Henkilöstöltä edellytetään herkkyyttä ja ammattitaitoa sekä sukupuolisensitiivisyyttä havaita lasten leikkialoitteita ja vastata niihin sopivalla tavalla.

Pitkäkestoiseen leikkiin tarvitaan aikaa, rauhaa ja tilaa sekä sopivia ja lasten saatavilla olevia leikkivälineitä ja materiaaleja. Oppimisympäristöjen tulee joustaa leikkien mukaan, sillä leikit eivät välttämättä pysy paikallaan niille nimetyissä tiloissa.

Lasten kulttuurin ja lapsille suunnatun median tunteminen auttaa henkilöstöä ymmärtämään lasten leikkejä. Myös erilaiset pelit sekä digitaaliset välineet ja sovellukset tarjoavat niihin monenlaisia mahdollisuuksia. Leikkiin kannustavassa oppimisympäristössä myös aikuinen on oppija. Henkilöstö keskustelee leikin merkityksestä ja lasten leikkeihin liittyvistä havainnoista huoltajien kanssa. Tällä tavoin voidaan edistää leikkien jatkumista kotona tai varhaiskasvatuksessa.

Riihimäen näkökulma

Leikki on lapselle tärkeää. Varhaiskasvatuksessa leikin merkitystä korostetaan päivittäisessä toiminnassa huomioiden inklusiiviset periaatteet. Leikille mahdollistetaan kiireetön ja turvallinen ilmapiiri, jossa on sijaa kaikenlaisille tunteille.

Henkilöstön merkitys lapsen leikeissä on suuri. Henkilöstö osallistuu leikkiin ja mahdollistaa leikin. Osallistuminen on kokonaisvaltaista kehon, aistien, ajatusten ja kokemusten

yhteistoimintaa sekä herkkyyttä erilaisille tilanteille. Henkilöstön tehtävä on havaita lasten aloitteet ja rikastaa niitä.

Henkilöstöllä on ymmärrys leikin merkityksestä sekä kiinnostus ja kunnioitus leikkiin. Henkilöstö havainnoi, kuulee ja kuuntelee vuorovaikutuksessa lasten kanssa. Henkilöstöllä on myönteinen asenne ja sitoutuminen leikkiin.

Oppimisympäristön muokkaamisen ja kehittämisen kautta tuetaan monipuolista ja pitkäkestoista leikkiä.

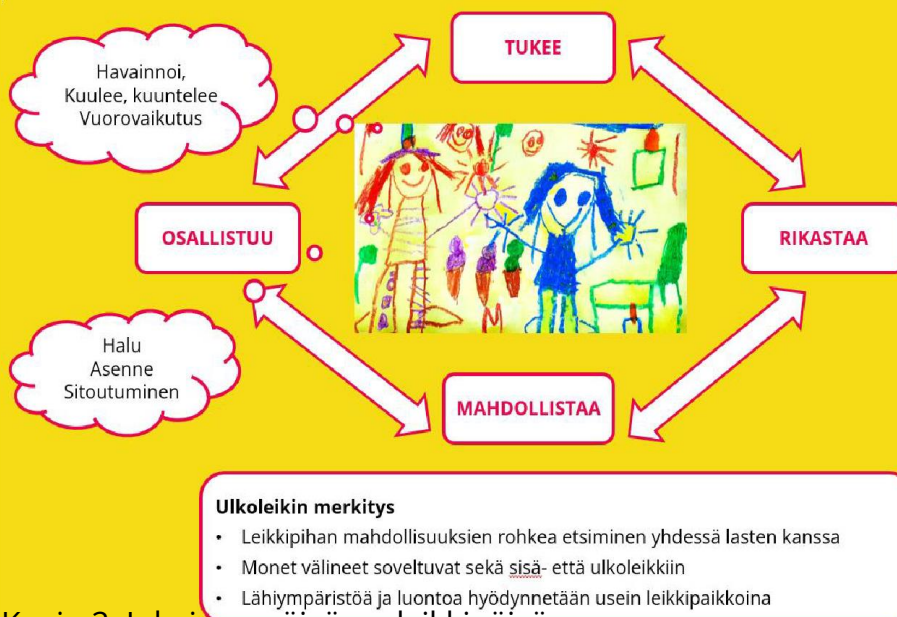
Jokainen päivä on leikkipäivä

Leikin mahdollisuuden varmistaminen

- Kaikkien tilojen monipuolinen käyttö
- Lasten mieltymyksen mukaan annetaan tila myös äänekkäille ja liikunnallisille leikeille
- Leikkiympäristö mukautuu myös pitkäkestoiseen leikkiin

Leikin välineiden monipuolisuus ja soveltuvuus

- Välineiden kierrättäminen
- Välineiden valinta iän ja kehityksen mukaan
- Huoltajien kanssa tehtyjen sopimusten mukaan lapsella on mahdollisuus tuoda omia leluja

Kuvio 2: Jokainen päivä on leikkipäivä

4.5 Oppimisen alueet

Oppimisen alueet kuvaavat varhaiskasvatuksen pedagogisen toiminnan keskeisiä tavoitteita ja sisältöjä. Ne ohjaavat henkilöstöä monipuolisen ja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa yhdessä lasten kanssa. Lapsilla on oikeus saada monipuolisia kokemuksia oppimisen eri alueista. Oppimisen alueet eivät ole erikseen toteutettavia, toisistaan irrallisia kokonaisuuksia, vaan niiden aihepiirejä yhdistetään ja sovelletaan lasten mielenkiinnon kohteiden ja osaamisen mukaisesti. Oppimisen alueet on ryhmitelty esiopetussuunnitelman perusteiden⁹⁸ mukaisesti viideksi kokonaisuudeksi:

- Kielten rikas maailma
- Ilmaisun monet muodot
- Minä ja meidän yhteisömme
- Tutkin ja toimin ympäristössäni
- Kasvan, liikun ja kehityn.

Oppimisen alueita yhdistelevä ja soveltava pedagoginen toiminta mahdollistaa asioiden ja ilmiöiden laaja-alaisen tarkastelun ja tutkimisen. Lasten mielenkiinnon kohteet ja kysymykset ovat toiminnan keskeinen lähtökohta. Aihepiirit voivat nousta esimerkiksi leikeistä, saduista, retkistä tai spontaaneista vuorovaikutustilanteista lasten ja henkilöstön kesken tai lasten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Tapa, jolla oppimisen alueiden tavoitteita käsitellään, vaihtelee valittujen aihepiirien, tilanteiden ja lasten oppimisen mukaan. Henkilöstön tehtävänä on varmistaa, että pedagoginen toiminta edistää eri-ikäisten lasten kehitystä ja oppimista.

Kielten rikas maailma

Varhaiskasvatuksen tehtävä on vahvistaa lasten **kielellisten taitojen** ja **valmiuksien** sekä **kielellisten identiteettien** kehittymistä. Varhaiskasvatuksessa vahvistetaan lasten

⁹⁸ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014

uteliaisuutta ja kiinnostusta kieliin, teksteihin ja kulttuureihin. Kielen kehityksen tukeminen kytkeytyy lapsen monilukutaidon kehittymiseen (luku 2.7). Lisäksi se on yhteydessä muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen ja vuorovaikutukseen liittyvään laaja-alaiseen osaamiseen. Kehittyvät kielelliset taidot avaavat lapsille uusia vaikuttamisen keinoja, mahdollisuuksia osallisuuteen ja aktiiviseen toimijuuteen.

Kieli on lapsille sekä oppimisen kohde että väline. Sen avulla lapsi ottaa haltuun erilaisia tilanteita ja asioita sekä toimii vuorovaikutuksessa muiden kanssa, ilmaisee itseään ja hankkii tietoa. Lasten kielellistä kehitystä tukee monipuolinen varhaiskasvatuksen kieliympäristö sekä yhteistyö huoltajien kanssa. Varhaiskasvatuksessa lapsille annetaan kannustavaa ja johdonmukaista palautetta heidän kielenkäyttö- ja vuorovaikutustaidoistaan.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan jokaisen lapsen opetuskielen taitojen kehittymistä. Kasvatuksessa ja opetuksessa otetaan huomioon, että lapset kasvavat erilaisissa kielellisissä ympäristöissä, ja että he voivat samaan aikaan omaksua useita eri kieliä. Kotien tavat käyttää kieltä ja olla vuorovaikutuksessa vaihtelevat, ja kodeissa voidaan puhua useita kieliä. Kielellistä ja kulttuurista moninaisuutta tehdään varhaiskasvatuksessa näkyväksi yhteistyössä huoltajien kanssa. Tämä osaltaan tukee lasten kielellisten identiteettien kehittymistä. Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia varhaiskasvatuksessa käsitellään luvussa 4.6.

Kielen oppimisen kannalta on tärkeää tiedostaa, että saman ikäiset lapset voivat olla eri vaiheissa kielen kehityksen eri osa-alueilla. **Kielelliset identiteetit kehittyvät**, kun lapsia ohjataan ja tuetaan kielellisten taitojen ja valmiuksien keskeisillä osa-alueilla.

Kaavio 6: Lasten kielen kehityksen keskeiset osa-alueet varhaiskasvatuksessa

Vuorovaikutustaitojen kehittymisen kannalta lasten kokemukset kuulluksi tulemisesta ja siitä, että heidän aloitteisiinsa vastataan, ovat tärkeitä. Henkilöstön sensitiivisyys ja reagointi myös lasten non-verbaaleihin viesteihin on keskeistä. Vuorovaikutustaitojen kehittymistä tuetaan kannustamalla lapsia kommunikoimaan toisten lasten ja henkilöstön kanssa.

Lasten **kielen ymmärtämisen taitoja** tuetaan runsaan kielellisen mallintamisen avulla. Johdonmukainen toiminnan sanallistaminen ja keskusteleminen tukevat lasten sanavarannon kehittymistä. Erilaisissa varhaiskasvatuksen tilanteissa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä. Tarvittaessa käytetään kuvia, esineitä ja tukiviittomia.

Lasten **puheen tuottamisen taitojen** kehittymistä seurataan ja ohjataan. Lapsia rohkaistaan puhumaan eri tilanteissa sekä aikuisten että toisten lasten kanssa. Tämä auttaa lapsia käyttämään ja ymmärtämään puhuttua kieltä. Lasten kanssa kiinnitetään vähitellen huomiota myös äänensävyihin ja äänenpainoihin.

Lasten **kielen käyttötaitoja** ohjataan ja kielen käyttöä pohditaan yhdessä lasten kanssa eri tilanteissa. Tavoitteena on tilannetietoisien kielen käytön vahvistuminen. Lasten kanssa harjoitellaan kertomista, selittämistä ja puheen vuorottelua. Lisäksi eläytyminen, huumorin käyttö sekä hyvien tapojen opettelu vahvistavat lasten kielen käyttötaitoja. Tutustuminen erilaisiin teksteihin tukee kielen käyttötaitojen kehittymistä ja auttaa lapsia havaitsemaan puhutun ja kirjoitetun kielen eroja.

Lasten kielellinen ilmaisu monipuolistuu, kun heidän **kielellinen muistinsa** ja **sanavarantonsa** laajenee. Henkilöstön tehtävä on tukea tietoisesti tätä kehitystä. Kielellisen muistin kehittymistä tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. Kielellä leikkittely, nimeäminen sekä kuvaavien sanojen käyttäminen edistävät lasten kielellisen muistin ja sanavarannon kehittymistä. Kiireetön keskustelu ja lukeminen sekä tarinoiden kerronta tarjoavat mahdollisuuksia pohtia sanojen ja tekstien merkityksiä ja opetella uusia käsitteitä asiayhteyksissä.

Lähiympäristön eri kielten havainnointi tukee lasten **kielitietoisuuden kehittymistä**. Henkilöstön tehtävänä on herättää ja lisätä lasten kiinnostusta suullista ja kirjoitettua kieltä sekä vähitellen myös lukemista ja kirjoittamista kohtaan. Kielen havainnoinnin ja tutkimisen avulla suunnataan lasten huomiota sanojen merkityksistä kielen muotoihin ja rakenteisiin, kuten sanoihin, tavuihin ja äänteisiin. Lapsia rohkaistaan kirjoittamaan ja lukemaan leikillisesti.

Varhaiskasvatuksessa käytetään rikkaita ja vaihtelevia tekstejä. Lasten kanssa tutustutaan monipuolisesti lastenkirjallisuuteen. Lapsille kerrotaan tarinoita, ja heitä kannustetaan itse keksimään niitä. Lasten kertomuksia, loruja ja sanallisia viestejä dokumentoidaan. Monilukutaitoa tukevassa varhaiskasvatuksessa puheen rinnalla käytetään muun muassa visuaalisia, auditiivisia ja audiovisuaalisia viestejä sekä tekstejä.

Ilmaisun monet muodot

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on tavoitteellisesti tukea lasten **musiikillisen, kuvallisen, käsityöllisen, sanallisen ja kehollisen ilmaisun** kehittymistä sekä tutustuttaa heitä eri taiteenaloihin ja kulttuuriperintöön. Lasten ilmaisulle on luonteenomaista kokonaisvaltaisuus ja ilmaisun eri muotojen luova yhdisteleminen. Taiteellinen kokeminen ja ilmaiseminen edistävät lasten oppimisedellytyksiä, sosiaalisia taitoja ja myönteistä minäkuvaa sekä valmiuksia ymmärtää ja jäsentää ympäröivää maailmaa. Ajattelun ja oppimisen taidot kehittyvät, kun lapset tutkivat, tulkitsevat ja luovat merkityksiä erilaisia

ilmaisun taitoja harjoittelemalla. Kyky kuvitella ja luoda mielikuvia on keskeistä myös lapsen eettisen ajattelun kehittymiselle. Kulttuuriperintöön, taiteeseen ja ilmaisun eri muotoihin tutustuminen vahvistaa lasten osaamista myös monilukutaidon sekä osallistumisen ja vaikuttamisen osa-alueilla.

Kulttuuri on tärkeä osa lapsen identiteettiä. Varhaiskasvatuksessa lapsille tarjotaan mahdollisuuksia nähdä ja kokea monipuolisesti taidetta ja muuta kulttuuria. Taiteeseen ja kulttuuriin liittyvät kokemukset vahvistavat lasten kykyä omaksua, käyttää ja tuottaa kulttuuria. Samalla lapset oppivat ymmärtämään taiteen ja kulttuuriperinnön merkitystä ja arvoa.

Ilmaisun eri muodot tarjoavat lapsille keinoja kokea ja hahmottaa maailmaa heitä puhuttelevalla ja innostavalla tavalla. Taiteellinen ilmaisu tarjoaa lapsia motivoivia keinoja havaintojen, tunteiden ja luovan ajattelun näkyväksi tekemiseen. Ilmaisun eri muotoihin tutustutaan moniaistisesti, erilaisia työtapoja, oppimisympäristöjä sekä lähiympäristön kulttuuritarjontaa hyödyntäen. Oppimisympäristöjen esteettisyys, innostavuus, saatavilla olevat monipuoliset välineet ja materiaalit sekä riittävä ohjaus ovat merkityksellisiä ilmaisumuotoihin tutustuttaessa.

Taidekasvatus sisältää sekä spontaania että ennalta suunniteltua toimintaa. Ilmaisun ja oppimisen prosesseissa korostuu kokeilu, tutkiminen, tekemisen eri vaiheiden harjoittelu ja niiden dokumentointi. Jokaisen lapsen yksilöllistä ilmaisua tuetaan ja lasten yhteisille luoville prosesseille annetaan riittävästi aikaa ja tilaa. Henkilöstön, lasten ja yhteistyökumppaneiden erityisosaamisen hyödyntäminen rikastuttaa taidekasvatusta.

Varhaiskasvatuksen **musiikillisen ilmaisun** tavoitteena on tuottaa lapsille musiikillisia kokemuksia sekä vahvistaa lasten kiinnostusta ja suhdetta musiikkiin. Lapsia ohjataan elämykselliseen kuuntelemiseen ja ääniympäristön havainnointiin. Lasten valmiudet hahmottaa musiikkia sekä äänen kestoa, tasoa, sointiväriä ja voimaa kehittyvät leikinomaisen musiikillisen toiminnan kautta. Heidän kanssaan lauletaan, loruillaan,

kokeillaan erilaisia soittimia, kuunnellaan musiikkia ja liikutaan musiikin mukaan. Lapset saavat kokemuksia perussykkeestä, sanarytmeistä ja kehosoittamisesta. Lapsia rohkaistaan käyttämään mielikuvitustaan ja ilmaisemaan musiikin herättämiä ajatuksia ja tunteita esimerkiksi kertoen, kuvallisesti ilmaisten tai tanssien. Lapset saavat myös kokemuksia musiikin tekemisestä yhdessä sekä pienimuotoisten musiikkiesitysten harjoitteluprosesseista ja esiintymistilanteiden tuomasta onnistumisen ilosta.

Kuvallisen ilmaisun tavoitteena on kehittää lasten suhdetta kuvataiteeseen, muuhun visuaaliseen kulttuuriin ja kulttuuriperintöön. Lapsilla on mahdollisuus nauttia kuvien tekemisestä sekä saada esteettisiä elämyksiä ja kokemuksia taiteen äärellä. Lapset harjoittavat kuvallista ajatteluaan, havainnointiaan ja kuvien tulkintaa monipuolisen kuvailmaisun avulla. Kuvan tekemisen taitoja kehitetään moniaistisesti sekä yhteyksiä muihin ilmaisun muotoihin rakentaen. Lapset kokeilevat erilaisia kuvan tekemisen tapoja, välineitä ja materiaaleja esimerkiksi maalaamalla, piirtämällä, rakentamalla ja mediaesityksiä tekemällä. Lasten kanssa havainnoidaan heidän itse tekemiään kuvia, taideteoksia, mediasisältöjä, esineitä sekä rakennetun ja luonnon ympäristön kohteita. Lapsia ohjataan tulkitsemaan ja kertomaan ajatuksiaan kuvallisista viesteistä. Kuvia tarkasteltaessa kiinnitetään huomiota esimerkiksi väreihin, muotoihin, materiaaleihin, tekijään, esitysyhteyteen ja kuvien herättämiin tunteisiin.

Suunnittelutaitoja, luovaa ongelmaratkaisua, hienomotorisia taitoja, rakenteiden, materiaalien ja tekniikoiden tuntemusta sekä muotoilua harjoitellaan lapsille soveltuvien käsityön teknisen työn ja tekstiilityön työtapojen avulla. Näitä työtapoja voivat olla esimerkiksi muovailu, leikkaaminen, naulaaminen, sahaaminen ja ompelu. **Käsityöllisen ilmaisun** tavoitteena on tarjota lapsille kokeilun, tutkimisen, yhteisöllisen tekemisen, kokemisen ja oivaltamisen iloa sekä nautintoa työskentelystä, jossa oma luovuus ja kädenjälki näkyvät. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia itse kokeilla, tutkia ja yhdistellä erilaisia materiaaleja sekä opetella työskentelyssä tarvittavia käsityön tekniikoita. Lapset

saavat ideoida ja toteuttaa erilaisia teoksia ja esineitä. Lasten kanssa voidaan tarkastella ja hyödyntää sekä lasten taustoihin liittyviä että paikallisia käsityöperinteitä.

Lapsia rohkaistaan **sanalliseen** ja **keholliseen ilmaisuun** esimerkiksi draaman, tanssin ja leikin keinoin. Tavoitteena on, että harjoitukset ja leikit tarjoavat lapsille mahdollisuuden monipuoliseen kielelliseen ja keholliseen kokemukseen, ilmaisuun ja viestintään. Lasten mielikuvituksesta nousevia tai heidän kokemiaan ja havaitsemiaan asioita työestetään yhdessä. Lapset saavat kokemuksia sekä spontaanista ilmaisusta että yhteisesti suunnitellusta, toteutetusta ja arvioidusta luovasta prosessista. Toiminnassa hyödynnetään monipuolisesti esimerkiksi lastenkirjallisuutta, sanataidetta, teatterin eri muotoja, tanssia ja sirkusta.

Minä ja meidän yhteisömme

Lasten elinpiiri laajenee heidän aloittaessaan varhaiskasvatuksen kodin ulkopuolella. Kodin perinteiden, toimintamallien, arvojen ja katsomusten lisäksi lapset kohtaavat toisenlaisia tapoja ajatella ja toimia. Varhaiskasvatuksen tehtävä on kehittää lasten valmiuksia ymmärtää lähiyhteisön monimuotoisuutta ja harjoitella siinä toimimista. Tehtävää lähestytään **eettisen ajattelun, katsomusten, lähiyhteisön menneisyyden, nykyisyyden ja tulevaisuuden** sekä **median** näkökulmista. Toiminnassa voidaan käyttää monipuolisesti esimerkiksi satuja, musiikkia, kuvataidetta, leikkiä, draamaa, erilaisia mediasisältöjä sekä vierailijoita, vierailuja ja lähiympäristön tapahtumia. Minä ja meidän yhteisömme -oppimisen alue tukee erityisesti lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (luku 2.7).

Eettisen ajattelun taitojen kehittymistä tuetaan pohtimalla lasten kanssa eri tilanteissa esiintyviä tai lapsia askarruttavia eettisiä kysymyksiä. Teemat voivat liittyä esimerkiksi ystäväyteen, oikean ja väärän erottamiseen, oikeudenmukaisuuteen tai pelon, surun ja ilon aiheisiin. Eettisiä kysymyksiä käsitellään lasten kanssa niin, että he voivat tuntea olonsa

turvalliseksi ja hyväksytyksi. Lasten kanssa pohditaan myös ryhmän sääntöjä ja niiden perusteita.

Varhaiskasvatuksen **katsomuskasvatuksessa** yhteisen tutustumisen kohteena ovat lapsiryhmässä läsnä olevat uskonnot ja muut katsomukset. Lasten kanssa voidaan tarkastella myös laajemmin uskontoja ja katsomuksia. Vastaavasti tarkastellaan uskonnottomuutta. Tavoitteena on edistää keskinäistä kunnioitusta ja ymmärrystä eri katsomuksia kohtaan sekä tukea lasten kulttuuristen ja katsomuksellisten identiteettien kehittymistä. Lasten kanssa tutustutaan erilaisiin katsomuksiin ja niihin liittyviin perinteisiin. Luontevia tapoja tarkastella katsomuksia ovat esimerkiksi vuodenkiertoon liittyvät juhlat ja tapahtumat sekä päivittäiset tilanteet, kuten pukeutuminen tai ruokailu. Lasten ihmettelylle annetaan tilaa, ja heidän kanssaan pohditaan heitä askarruttavia elämänskysymyksiä.

Katsomuskasvatuksessa tehdään yhteistyötä huoltajien kanssa kunkin perheen taustaa, katsomuksia ja arvoja kuullen ja kunnioittaen. Katsomuskasvatus tukee muun muassa lasten kulttuuriseen osaamiseen, vuorovaikutukseen ja ilmaisuun sekä ajatteluun ja oppimiseen liittyvää laaja-alaista osaamista (ks. luku 2.7).

Lähiyhteisön menneisyyttä, nykyisyyttä ja tulevaisuutta pohtimalla suunnataan lasten mielenkiintoa historiallisiin asioihin sekä hyvän tulevaisuuden rakentamiseen. Lisäksi tarkastellaan lasten kasvuympäristöjen moninaisuutta.

Lapsille luodaan mahdollisuuksia eläytyä menneisyyden tapahtumiin ja tilanteisiin. Tärkeitä tiedon lähteitä ovat lapset ja heidän henkilöhistoriansa, lähiyhteisön jäsenet, esineistöt ja ympäristöt. Lisäksi voidaan hyödyntää lasten huoltajien asiantuntemusta heidän omasta kulttuuriperinnöstään. Menneeseen aikaan voidaan tutustua esimerkiksi lasten isovanhempien lapsuuden leikkien ja musiikin avulla.

Nykyhetkeä tarkastellaan käsittelemällä lasten kanssa heitä askarruttavia tai kiinnostavia ajankohtaisia asioita. Lasten kanssa tarkastellaan myös lähiyhteisön moninaisuutta sitä kunnioittaen. Tarkastelun kohteena ovat muun muassa ihmisten, sukupuolten ja perheiden moninaisuus. Tavoitteena on kasvattaa lapsia ymmärtämään, että ihmiset ovat erilaisia mutta samanarvoisia.

Menneisyyden ja nykyisyyden lisäksi on tärkeää pohtia tulevaisuutta ja sitä, miten voimme vaikuttaa suotuisan tulevaisuuden toteutumiseen. Tulevaisuuden pohdinta voi liittyä esimerkiksi tulevan vuodenajan leikkien tai oman oppimisympäristön suunnitteluun. Lasten kanssa voidaan esimerkiksi rakentaa tulevaisuuden mielikuvitusmaailmoja tai pohtia tulevaa lapsia kiinnostavien ammattien kautta.

Varhaiskasvatuksessa **mediakasvatuksen** tehtävänä on tukea lasten mahdollisuuksia toimia aktiivisesti ja ilmaista itseään yhteisössään. Lasten kanssa tutustutaan eri medioihin ja kokeillaan median tuottamista leikinomaisesti turvallisissa ympäristöissä. Lasten elämään liittyvää mediasisältöä ja sen todenmukaisuutta pohditaan yhdessä lasten kanssa. Samalla harjoitellaan kehittyvää lähde- ja mediakriittisyyttä. Lapsia ohjataan käyttämään mediaa vastuullisesti ottaen huomioon oma ja toisten hyvinvointi. Mediassa esiintyviä teemoja voidaan käsitellä lasten kanssa esimerkiksi liikunnallisissa leikeissä, piirtämällä tai draaman keinoin.

Tutkin ja toimin ympäristössäni

Varhaiskasvatuksen tehtävä on antaa lapsille valmiuksia havainnoida, jäsentää ja ymmärtää ympäristöään. Lapsia ohjataan tutkimaan ja toimimaan luonnossa ja rakennetussa ympäristössä. Varhaiskasvatus tukee lasten **matemaattisen ajattelun** kehittymistä sekä vahvistaa myönteistä suhtautumista matematiikkaan.

Varhaiskasvatukseen sisältyy myös **ympäristökasvatusta** ja **teknologiakasvatusta**.

Oppimisympäristöihin liittyvät omakohtaiset havainnot, kokemukset ja elämykset auttavat

lapsia ymmärtämään syy- ja seuraussuhteita sekä kehittymään ajattelijoina ja oppijoina. Lasten kehittyvä taito nimetä asioita sekä käyttää erilaisia käsitteitä edistää monilukutaitoa.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on tarjota oivaltamisen ja oppimisen iloa **matemaattisen ajattelunsa** eri vaiheissa oleville lapsille. Lapset tutustuvat matematiikkaan ja sen osa-alueisiin havainnollisen ja leikinomaisen toiminnan myötä. Lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota päivittäisissä tilanteissa ja lähiympäristössä ilmeneviin muotoihin, määriin ja muutoksiin. Lapsia innostetaan pohtimaan ja kuvailemaan matemaattisia havaintojaan ilmaisemalla ja tarkastelemalla niitä esimerkiksi kehollisesti tai eri välineiden ja kuvien avulla. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia luokitella, vertailla ja asettaa järjestykseen asioita ja esineitä sekä löytää ja tuottaa säännönmukaisuuksia ja muutoksia. Lapsia kannustetaan myös oppimisympäristöön liittyvien ongelmien löytämisessä, pohtimisessa ja päättelyssä sekä ratkaisujen etsimisessä.

Lukukäsitteen kehittymistä tuetaan monipuolisesti vuorovaikutteisissa tilanteissa, esimerkiksi leikkiä ja lapsia houkuttelevia materiaaleja hyödyntäen. Lapsia innostetaan havainnoimaan lukumääriä ympäristöstä ja taitojen karttuessa liittämään ne lukusanaan ja numeromerkkeihin taitojensa mukaan. Lukujonotaitoja ja nimeämistä voidaan kehittää esimerkiksi lorujen ja riimien avulla. Lasten kanssa kokeillaan mittaamista ja harjoitellaan sijainti- ja suhdekäsitteitä esimerkiksi liikuntaleikeissä, piirtäen tai eri välineiden avulla.

Erilaisilla harjoituksilla tuetaan lasten tilan ja tason hahmottamista. Lapsia kannustetaan tutkimaan kappaleita ja muotoja sekä leikkimään niillä. Lasten geometrisen ajattelun vahvistamiseksi heille järjestetään mahdollisuuksia rakenteluun, askarteluun ja muovailuun. Aikakäsitettä avataan esimerkiksi vuorokauden- ja vuodenaikoja havainnoimalla.

Ympäristökasvatuksen tavoitteena on vahvistaa lasten luontosuhdetta ja vastuullista toimimista ympäristössä sekä ohjata heitä kohti kestävästä elämäntapaa. Ympäristökasvatus sisältää kolme ulottuvuutta: oppiminen ympäristössä, oppiminen ympäristöstä sekä

toimiminen ympäristön puolesta. Lähiluonto sekä rakennettu ympäristö ovat sekä oppimisen kohteita että oppimisympäristöjä.

Luonnossa ja rakennetussa ympäristössä retkeily sekä ympäristön tutkiminen ovat tärkeä osa varhaiskasvatusta. Myönteisten kokemusten kautta lapsi oppii nauttimaan luonnosta ja lähiympäristöstä ja hänen ympäristösuhteensa vahvistuu. Luonnon ilmiöitä havainnoidaan eri aistein ja eri vuodenaikoina. Niistä keskustellaan ja niitä tutkitaan. Samalla opetellaan ympäristöön liittyvien käsitteiden käyttöä. Eri kasvi- ja eläinlajien tunnistamisen harjoittelu vahvistaa luonnon tuntemusta. Lasten kanssa opetellaan etsimään tietoa heitä kiinnostavista asioista. Luonto voi olla myös esteettisen kokemisen ja rauhoittumisen paikka.

Lapsia ohjataan kunnioittamaan luontoa, sen kasveja ja eläimiä. Ympäristökasvatuksella edistetään kestävään elämäntapaan kasvamista sekä siinä tarvittavien taitojen harjoittamista. Näitä käytännön taitoja ovat esimerkiksi roskaamaton retkeily, kohtuullisuuden ja säästäväisyyden opettelu, ruokailuun liittyvä vastuullisuus, energian säästäminen sekä jätteiden vähentäminen esimerkiksi kierrätyksen, tavaroiden korjaamisen ja uudelleenkäytön avulla. Samalla lapsia ohjataan kiinnittämään huomiota tekojen vaikutuksiin. On tärkeä huolehtia siitä, että lapset kokevat voivansa omilla teoillaan vaikuttaa kestävään elämäntapaan mutta ilman että heidän tarvitsee kantaa lapsina liian suurta vastuuta kestävä elämäntavan ylläpitämisestä.

Teknologiakasvatuksen tavoitteena on kannustaa lapsia tutustumaan tutkivaan ja kokeilevaan työtapaan. Lapsia ohjataan myös havainnoimaan ympäristön teknologiaa ja keksimään omia luovia ratkaisuja. Lapsia rohkaistaan tekemään kysymyksiä, etsimään niihin yhdessä vastauksia ja tekemään päätelmiä.

Lasten kanssa havainnoidaan arjessa esiintyviä teknisiä ratkaisuja ja tutustutaan digitaalisiin laitteisiin ja sovelluksiin sekä niiden toimintaan. Erityistä huomiota kiinnitetään koneiden ja laitteiden turvalliseen käyttöön. Lapsille tarjotaan mahdollisuuksia toteuttaa omia

ideoitaan esimerkiksi rakennellen eri materiaaleista sekä kokeilla eri laitteiden toimintaa. Lapsia kannustetaan kuvailemaan tekemiään ratkaisuja. Pulmia ratkotaan ja onnistumisista iloitaan yhdessä. Tavoite on, että lasten omakohtaisten kokemusten myötä herää ymmärrys

siitä, että teknologia on ihmisen toiminnan aikaansaamaa. Toiminnassa voidaan hyödyntää lähiympäristön teknologisia ratkaisuja, esimerkiksi leluja ja muita arjen teknologisia ratkaisuja, ja tutkia niiden toimintaperiaatteita.

Kasvan, liikun ja kehityn

Kasvan, liikun ja kehityn -oppimisen alueeseen sisältyy **liikkumiseen, ruokakasvatukseen, terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä tavoitteita.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on luoda pohja lasten terveyttä ja hyvinvointia arvostavalle sekä fyysistä aktiivisuutta edistävälle elämäntavalle yhdessä huoltajien kanssa. Tämä oppimisen alue tukee erityisesti itsestä huolehtimiseen ja arjen taitoihin liittyvää laaja-alaista osaamista.

Varhaiskasvatuksen tavoitteena on innostaa lapsia **liikkumaan** monipuolisesti sekä kokemaan liikunnan iloa. Lapsia kannustetaan ulkoiluun ja liikunnallisiin leikkeihin kaikkina vuodenaikoina. Ohjatun liikkumisen lisäksi huolehditaan siitä, että lapsilla on riittävästi mahdollisuuksia päivittäiseen omaehtoiseen liikuntaan sekä sisällä että ulkona. Liikuntakasvatuksen tulee olla säännöllistä, lapsilähtöistä, monipuolista ja tavoitteellista. Riittävä fyysinen aktiivisuus on tärkeää lapsen terveelle kasvulle, kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Fyysisellä aktiivisuudella tarkoitetaan erilaisia ja kuormittavuudeltaan eritasoisia liikunnan tapoja, kuten leikkimistä sisällä ja ulkona, retkeilyä sekä ohjattua liikuntaa. Ryhmässä liikkuminen kehittää lasten sosiaalisia taitoja, kuten vuorovaikutus- ja itsesäätelytaitoja. Fyysisen aktiivisuuden tulee olla luonteva osa lapsen päivää. Yhteistyössä huoltajien kanssa lapsia innostetaan liikkumaan myös vapaa-ajalla erilaisissa tiloissa ja ulkona erilaisissa olosuhteissa.

Varhaiskasvatuksen tehtävänä on kehittää lasten kehontuntemusta ja -hallintaa sekä motorisia perustaitoja, kuten tasapaino-, liikkumis- ja välineenkäsittelytaitoja. Liikkumisessa hyödynnetään eri aisteja sekä erilaisista materiaaleista valmistettuja, liikkumaan innostavia välineitä. Lasten liikkumisen tulee vaihdella luontevasti kestoaltaan, intensiteetiltään ja nopeudeltaan. Lasten tulee saada kokemuksia yksin, parin ja ryhmän kanssa liikkumisesta. Varhaiskasvatuksessa lapset saavat kokemuksia erilaisista liikuntaleikeistä, kuten perinteisistä pihaleikeistä sekä satu- tai musiikkiliikunnasta. Eri vuodenaikojat tulee hyödyntää siten, että lapset saavat mahdollisuuksia opetella kullekin vuodenaikalle tyypillisiä tapoja ulkoilla.

Säännöllisellä ja ohjatulla liikunnalla on tärkeä merkitys lasten kokonaisvaltaiselle kehitykselle ja motoriselle oppimiselle. Tämän vuoksi lasten motoristen taitojen suunnitelmallinen havainnointi on tärkeää. Henkilöstön tulee suunnitella päivän rakenne, sisä- ja ulkoympäristö sekä toiminnan sisällöt niin, että lapset voivat monipuolisesti nauttia liikkumisesta eri tilanteissa. Liikuntavälineiden tulee olla lasten käytettävissä myös omaehtoisen liikunnan ja leikin aikana. Varhaiskasvatuksessa huomioidaan liikuntavälineiden turvallisuus.

Ruokakasvatuksen tavoitteena on edistää myönteistä suhtautumista ruokaan ja syömiseen sekä tukea monipuolisia ja terveellisiä ruokatottumuksia. Lapsia ohjataan omatoimiseen ruokailuun ja monipuoliseen, riittävään syömiseen. Päivittäiset ateriahetket järjestetään kiireettömässä ilmapiirissä opetellen ruokarauhaa ja hyviä pöytätapoja sekä yhdessä syömisessä kulttuuria. Eri aistien avulla ja tutkimalla tutustutaan ruokiin, niiden alkuperään, ulkonäköön, koostumukseen ja makuominaisuuksiin. Ruoasta keskusteleminen, tarinat ja laulut edistävät lasten ruokasanaston kehittymistä.

Varhaiskasvatuksessa pohditaan yhdessä lasten kanssa **terveyteen ja turvallisuuteen** liittyviä asioita. Lasten valmiuksia pitää huolta terveydestään sekä henkilökohtaisesta hygieniastaan tuetaan. Lasten kanssa keskustellaan liikkumisen, levon ja hyvien

ihmissuhteiden merkityksestä hyvinvoinnille ja terveydelle. Lasten kanssa opetellaan turvallisuuteen liittyviä asioita päivittäisissä tilanteissa. Näitä voivat olla muun muassa pukeutumis-, ruokailu-, leikki- sekä ulkoilutilanteet. Lasten ikätasoista uteliaisuutta seksuaalisuuteen ja kehoon ohjataan kunnioittavasti. Varhaiskasvatuksessa harjoitellaan lähiliikenteessä liikkumista ja turvalliseen liikkumiseen liittyviä sääntöjä ja tapoja. Tavoitteena on tukea lasten turvallisuuden tunnetta, antaa heille valmiuksia pyytää ja hakea apua sekä toimia turvallisesti erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä.

Riihimäen näkökulma

Oppimisen alueiden tavoitteet ja sisällöt muotoutuvat toimintamuodon, lapsiryhmän koon, lasten edellytysten ja tarpeiden mukaan. Oheismateriaaliin kuuluu mm. varhaisvuosien fyysisen aktiivisuuden, liikuntakasvatuksen, mediakasvatuksen, robotiikan, ruokakasvatuksen, turvallisuuskasvatuksen, seksuaalikasvatuksen, liikennekasvatuksen, tasa-arvokasvatuksen aineistoa sekä uusiin lukutaitoihin liittyvää aineistoa.

Toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen lähtökohtana ovat lasten mielenkiinnon kohteet ja osallisuus. Lasten mielenkiinnon kohteet selvitetään havainnoimalla, esimerkiksi pienryhmätoiminnassa, leikissä sekä erilaisissa vuorovaikutustilanteissa toisten lasten ja aikuisten kanssa. Lasten osallisuus näkyy toiminnan suunnittelussa ja toteutuksessa. Lapset osallistuvat toiminnan suunnitteluun esimerkiksi aamupiireissä, lasten kokouksissa, haastatteluissa, keskusteluissa ja myös spontaanit aloitteet huomioidaan. Kasvattajat suunnittelevat, arvioivat ja kehittävät toimintaa pedagogisen dokumentoinnin pohjalta.

4.6 Kieleen ja kulttuuriin liittyviä tarkentavia näkökulmia

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kieleen ja kulttuuriin liittyvien näkökohtien katsotaan koskevan jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten vaihtelevat kielelliset ja kulttuuriset taustat ja valmiudet nähdään yhteisöä myönteisellä tavalla rikastuttavana. Kieli- ja kulttuuritietoisessa varhaiskasvatuksessa kielet, kulttuurit ja katsomukset nivoutuvat osaksi varhaiskasvatuksen kokonaisuutta.

Varhaiskasvatustilain mukaan kunnan on huolehdittava siitä, että lapsi voi saada varhaiskasvatusta lapsen äidinkielenä olevalla suomen, ruotsin tai saamen kielellä. Viittomakieltä käyttävälle lapselle voidaan antaa varhaiskasvatusta viittomakielellä. Varhaiskasvatusta voidaan antaa myös romanikielellä.⁹⁹ Varhaiskasvatuksessa voidaan käyttää myös muita kieliä, kun se ei vaaranna varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa asetettujen tavoitteiden saavuttamista. Tällöin tulee huolehtia myös lasten äidinkielenä olevan suomen/ruotsin kielen taidon kehittymisen tukemisesta. Henkilöstön, huoltajien ja eri kulttuuriyhteisöjen keskinäisellä yhteistyöllä edistetään lasten ja perheiden kulttuuriperinteen jatkumista ja tuetaan lasten mahdollisuutta ilmentää omia kulttuuritaustojaan. Kaksi- ja monikielisissä ympäristöissä lapsia rohkaistaan vuorovaikutukseen.

Varhaiskasvatukseen osallistuu lapsia, jotka puhuvat äidinkielinään sekä **ruotsia** että **suomea**. Näiden kaksikielisten lasten kielellisen kehityksen sekä identiteettien kehityksen kannalta on tärkeää, että molempia kieliä tuetaan ja lapsia kannustetaan niiden käyttöön.

Saamelaislasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten saamelaista identiteettiä ja tietoisuutta omasta kulttuuristaan sekä antaa lapsille mahdollisuus opetella saamelaisia perinnetietoja ja -taitoja. Saamelaiset ovat alkuperäiskansa, jonka oikeuksista omaan kieleen ja kulttuuriin on säädetty perustuslaissa¹⁰⁰. Toiminnassa hyödynnetään lähiympäristöä sekä yhteistyötä huoltajien ja saamelaisyhteisön kanssa. Silloin kun varhaiskasvatus järjestetään jollakin kolmesta saamen kielestä, sen erityisenä tavoitteena on vahvistaa kielen kehittymistä, ymmärtämistä ja käyttöä. Tavoitteena on lisätä lasten valmiuksia toimia saamenkielisessä ympäristössä, oppia saamen kieltä ja saamen kielellä. Henkilöstö vahvistaa saamen kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

⁹⁹ Varhaiskasvatustilain 8 § ja HE 40/2018 vp, s. 88–89 sekä viittomakielilaki (359/2015)

¹⁰⁰ Suomen perustuslaki (731/1999) 17 § 3 momentti

Romanilasten varhaiskasvatuksen erityisenä tavoitteena on vahvistaa lasten myönteistä identiteettikehitystä ja tietoisuutta omasta historiastaan ja kulttuuristaan sekä lisätä lasten osallisuutta yhteiskunnassa. Lisäksi tuetaan lasten kielellistä kehitystä yhteistyössä lasten huoltajien ja romaniyhteisön kanssa. Mahdollisuuksien mukaan lapsille järjestetään tilaisuuksia käyttää ja omaksua romanikieltä. Henkilöstö vahvistaa romanien kieli- ja kulttuuriperinnön säilymistä yhteistyössä huoltajien kanssa.

Viittomakieltä käyttävien lasten varhaiskasvatus voidaan toteuttaa joko viittomakielisessä ryhmässä tai ryhmässä, joka koostuu viittomakielisistä ja puhuttua kieltä käyttävistä lapsista. Viittomakieli voi olla lapsen äidinkieli, ensikieli tai toinen kieli. Viittomakieltä käyttävät lapset voivat olla kuuroja, huonokuuloisia tai kuulevia. Viittomakielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea ja vahvistaa lasten kieli- ja kulttuuri-identiteettiä antamalla heille mahdollisuus käyttää ja omaksua suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakieltä yhteistyössä huoltajien kanssa. Tavoitteena on myös lisätä lasten valmiuksia toimia erilaisissa kieliympäristöissä sekä vahvistaa lasten suomalaista tai suomenruotsalaista viittomakielistä ilmaisu- ja viittomavarantoa.

Varhaiskasvatuksessa tuetaan monipuolisesti **vieraskielisten** ja **monikielisten** lasten kielitaidon sekä kieli- ja kulttuuri-identiteettien ja itsetunnon kehittymistä. Suomen/ruotsin kielen taidon kehittymistä edistetään tavoitteellisesti ja pedagogisesti suunniteltuna kielellisten taitojen ja valmiuksien osa-alueilla lasten tarpeista ja edellytyksistä lähtien. Monipuolisten vuorovaikutustilanteiden ja oppimisympäristöjen avulla lapsille tarjotaan mahdollisuuksia käyttää ja omaksua suomea/ruotsia toisena kielenä erilaisissa kasvatus- ja opetustilanteissa. Suomen/ruotsin kielen omaksumisen lähtökohtana on arkielämän konkreettinen kieli ja sen ilmaisuvaranto. Kielen ymmärtämisen- ja tuottamistaitojen kehittyminen nivoutuvat toisiinsa. Lapsi saa valmiuksia havaintojen tekemiseen sekä oman ajattelunsa, tunteidensa ja mielipiteidensä ilmaisemiseen tilanteeseen ja itselleen sopivalla tavalla. Osa lapsista tutustuu suomalaiseen kulttuuriin ja suomen/ruotsin kieleen vasta tullessaan varhaiskasvatukseen. Lapsen kielen kehitykseen liittyvää suomen/ruotsin kieleen

tutustumista ja opettelua ei tule rinnastaa varhaiskasvatuksessa annettavaan tukeen (luku 5). Huoltajille kerrotaan suomalaisen varhaiskasvatustoiminnan tavoitteista, sisällöistä ja menetelmistä. Huoltajien kanssa keskustellaan perheen kielellisestä ympäristöstä, kielivalinnoista, monikielisten ja -kulttuuristen identiteettien muodostumisesta sekä äidinkielen tai -kielten kehityksen vaiheista ja merkityksestä. Varhaiskasvatus tukee lapsen kotoutumista suomalaiseen yhteiskuntaan.

Lapsille järjestetään mahdollisuuksien mukaan tilaisuuksia käyttää ja omaksua myös omaa äidinkieltään tai omia äidinkieliään. Oma äidinkieli sekä suomen/ruotsin oppiminen toisena kielenä rakentavat pohjaa lasten toiminnalliselle kaksi- ja monikielisyydelle. Vastuu lasten oman äidinkielen tai omien äidinkielen ja kulttuurin säilyttämisestä ja kehittämisestä on ensisijaisesti perheellä. Tarvittaessa huoltajien kanssa käytävissä keskusteluissa käytetään tulkkia, jolla varmistetaan molemminpuolinen ymmärrys.

Kaksikielinen varhaiskasvatus

Kaksikielisen varhaiskasvatuksen järjestäminen perustuu kunnan tai yksityisen toimijan päätökseen. Kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on hyödyntää lasten varhaisen kielenoppimisen herkkyyuskautta tarjoamalla lapsille tavanomaista monipuolisempaa kielikasvatusta. Lapsille tarjotaan tilaisuuksia omaksua kieliä ja käyttää niitä toiminnallisesti ja leikinomaisesti. Samalla luodaan pohjaa elinikäiselle kielten opiskelulle. Tavoitteena on, että toiminta monikielisessä ympäristössä herättää lasten kielellisen uteliaisuuden ja kokeilunhalun. Myös monenlaiset kulttuurit kohtaavat luontevasti tällä tavoin järjestetyssä varhaiskasvatuksessa.

Kaksikielinen varhaiskasvatus jaetaan laajamittaiseen ja suppeampaan. Suppeamman kaksikielisen varhaiskasvatuksen tavoitteena on herättää lasten mielenkiinto ja myönteinen asenne kieliä kohtaan. Laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa pyritään luomaan lapsille valmiuksia toimia kaksi- tai monikielisessä ympäristössä.

Laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy varhaiskasvatuksessa

Ruotsinkielistä kielikylpyä voidaan järjestää suomenkielisessä varhaiskasvatuksessa ja suomenkielistä kielikylpyä ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa. Lisäksi sekä suomen- että ruotsinkielisessä varhaiskasvatuksessa voidaan järjestää saamenkielistä kielikylpyä. Kotimaisten kielten varhainen täydellinen kielikylpy on ohjelma, joka alkaa varhaiskasvatuksessa ja jatkuu perusopetuksen loppuun. Varhaiskasvatuksen kieli, esiopetuksen ja koulun opetuskieli sekä toinen kotimainen tai saamen kieli muodostavat kokonaisuuden. Varhaiskasvatus toteutetaan pääosin kielikylpykielellä. Lasten äidinkielen tai äidinkielten taitojen kehittymistä tuetaan yhteistyössä kotien ja huoltajien kanssa. Toiminnassa pyritään siihen, että kukin henkilöstöön kuuluva käyttää johdonmukaisesti vain yhtä kieltä: joko kielikylpykieltä tai kieltä, jolla varhaiskasvatus on järjestetty. Lapsia kannustetaan kielikylpykielen käyttöön, mutta heillä tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään. Tavoitteena on valmius siirtyä kielikylpynä toteutettuun esiopetukseen ja edelleen perusopetukseen.

Muu laajamittainen kaksikielinen varhaiskasvatus

Muussa laajamittaisessa kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa osa toiminnasta (vähintään 25 %) toteutetaan jollakin muulla kielellä kuin varhaiskasvatuslaissa säädetyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Jotkut lapsista voivat puhua kyseistä kieltä äidinkielenään. Toiminta suunnitellaan siten, että eri kieliryhmät saavat kielen kehitykselleen tarvittavaa tukea. Ryhmissä voi olla myös lapsia, joille kumpikaan varhaiskasvatuksessa käytettävä kieli ei ole äidinkieli. Varhaiskasvatuksen järjestäjä harkitsee tapauskohtaisesti huoltajan kanssa keskustellen, milloin tällainen järjestely tukee lapsen kehitystä.

Kaksikielisessä varhaiskasvatuksessa toiminta suunnitellaan niin, että kahdella kielellä toteutetusta varhaiskasvatuksesta muodostuu kokonaisuus, jossa molemmat kielet ovat läsnä ja kehittyvät vähitellen henkilöstön mallintamisen ja lasten aktiivisen toiminnan

kautta. Mikäli mahdollista, kukin henkilöstöön kuuluva jäsen käyttää vain jompaakumpaa kieltä aktiivisesti. Lapsella tulee olla mahdollisuus tulla ymmärretyksi myös äidinkielellään, suomeksi tai ruotsiksi. Lapsia kannustetaan molempien kielten käyttöön. Tavoitteena on valmius siirtyä joko kaksikieliseen tai suomen-/ruotsinkieliseen esiopetukseen ja perusopetukseen.

Suppeampi kaksikielinen varhaiskasvatus

Kielirikasteinen varhaiskasvatus

Kielirikasteisella varhaiskasvatuksella tarkoitetaan varhaiskasvatusta, jossa alle 25 prosenttia toiminnasta järjestetään säännöllisesti ja suunnitellusti jollakin muulla kuin varhaiskasvatuslaissa määritellyllä varhaiskasvatuksen kielellä. Tavoitteena on kieltenoppimisen tukeminen, lasten motivoiminen ja kielivalintojen monipuolistaminen. Lisäksi tavoitteena voi olla siirtyminen kielirikasteiseen tai muuhun kaksikieliseen esi- ja perusopetukseen tai muulla tavalla varhennettuun kieltenopetukseen.

Kielipesä

Kielipesätoiminnalla tarkoitetaan varhaiskasvatuksessa toimintaa, jossa vahvistetaan lasten tietämystä omasta kulttuuristaan ja tarjotaan mahdollisuus oppia perheessä tai suvussa puhuttua uhanalaista vähemmistökieltä tai alkuperäiskansan kieltä. Kielipesätoiminnan periaatteet voivat olla kielikylvyn kaltaisia.

Riihimäen näkökulma

Kieleen ja kulttuuriin liittyvät näkökohdat koskevat jokaista varhaiskasvatukseen osallistuvaa lasta. Lasten kielitaitoa ja kielen kehitystä tuetaan varhaiskasvatuksessa monipuolisesti. Riihimäellä varhaiskasvatus on suomenkielistä. Vieras- ja monikieliset lapset ovat integroituina suomenkielisiin ryhmiin. Heillä korostuu myös kieli- ja kulttuuri-identiteettien sekä itsetunnon kehittymisen tukeminen.

Suomen kielen oppimisen tukena käytetään kuvia, ilmeitä, eleitä ja piirtämistä, sekä mahdollisuuksien mukaan tukiviittomia. Riihimäellä on käytössä seudullinen S2 – opetuksen työkalu varhaiskasvatukseen oppimisympäristöihin. Työkalu sekä materiaalia kielitietoisien varhaiskasvatuksen kehittämiseen on paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman oheismateriaalina.

Tulkkipalveluita käytetään huoltajien kanssa, kun heillä ja varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ei ole riittävästi yhteistä kieltä.

4.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan seuraavia pedagogisen toiminnan tavoitteita ja periaatteita huomioiden lasten ikä ja kehitys sekä eri toimintamuotojen ominaispiirteet. Pedagogisen toiminnan tavoitteita ja sisältöjä eri toimintamuodoissa voidaan täsmentää paikallisissa suunnitelmissa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan ja tarkennetaan

- pedagogisen toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen periaatteita sekä seurannan ja arvioinnin käytäntöjä
- varhaiskasvatuksen pedagogisen dokumentoinnin periaatteita ja käytäntöjä
- monipuolisten työtapojen valintaa ja käyttöä ohjaavia periaatteita
- käytäntöjä, jotka tukevat lasten leikkiä inklusiivisten periaatteiden mukaisesti
- oppimisen alueiden tavoitteita ja sisältöjä
- lasten mielenkiinnon kohteiden ja osallisuuden huomioon ottamisen tapoja pedagogisen toiminnan suunnittelussa ja toteuttamisessa
- eri kieli- ja kulttuuriryhmien varhaiskasvatuksen toteuttamista
- kaksikielisen varhaiskasvatuksen toteuttamista, mikäli sitä järjestetään
- vieras- ja monikielisten lasten suomen/ruotsin kielen oppimisen tukemista

- perheen kielivalintoihin ja äidinkielen tukemiseen liittyvää yhteistyötä ja käytäntöjä.

5 Lapsen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada yleistä, tehostettua tai erityistä tukea siten kuin varhaiskasvatuslaissa on säädetty¹⁰¹. Oikea-aikaisella, yksilöllisesti kohdennetulla ja lapsen tarpeiden mukaisella tuella edistetään lapsen kehitystä, oppimista ja hyvinvointia. Samalla ehkäistään lapsen ongelmien kasvamista ja monimuotoistumista sekä riskiä syrjäytyä.

Tuen järjestämisen lähtökohtana ovat lapsen vahvuudet sekä oppimiseen, kehitykseen ja hyvinvointiin liittyvät tarpeet. Lasta kuullaan lapsen ikä ja kehitys huomioiden. Varhaiskasvatuksessa tuki rakentuu lapsen yksilöllisiin tarpeisiin vastaamisesta sekä yhteisöllisistä ja oppimisympäristöihin liittyvistä ratkaisuista. Varhaiskasvatuksessa huolehditaan siitä, että jokainen lapsi kokee itsensä hyväksytyksi omana itsenään sekä ryhmän jäsenenä. Kannustamalla lasta ja antamalla hänelle mahdollisuuksia onnistumisen kokemuksiin tuetaan lapsen myönteisen minäkuvan kehittymistä. Lapsen tarvitsema tuki ja toimenpiteet kirjataan päiväkodissa tai perhepäivähoidossa olevan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä¹⁰² on velvollinen antamaan lapselle hänen tarvitsemaansa tukea päiväkodissa tai perhepäivähoidossa. Lapsen tuen tarve arvioidaan ja tukea järjestetään viivytyksettä. Tuki varhaiskasvatuksessa järjestetään yleisenä, tehostettuna ja erityisenä tukena inklusiivisten periaatteiden mukaisesti. Jokaisella lapsella on lähtökohtaisesti oikeus saada tukea omassa lapsiryhmässään erilaisin joustavin järjestelyin.

¹⁰¹ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁰² Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

Mikäli lapsen tuen tarpeet sitä edellyttävät, lapsella on oikeus osallistua varhaiskasvatukseen pienryhmässä tai erityisryhmässä.

Lapsen kannalta on tärkeää, että tuki muodostaa johdonmukaisen jatkumon varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen aikana sekä lapsen siirtyessä perusopetukseen.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää tuen järjestämisen käytännöistä, toteuttamisesta, toimintatavoista ja arvioinnista päiväkodissa ja perhepäivähoidossa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää yhteistyörakenteista, vastuista ja toimintatavoista liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön. Monialaisen yhteistyön osalta päätetään myös työnjako eri toimijoiden kanssa tuen järjestämisessä. Varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden tulee osallistua arvioinnin tekemiseen, jos tuen tarpeen arviointi sitä edellyttää¹⁰³.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa siitä, että lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluja sekä varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkittamis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä toteutuu¹⁰⁴.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta¹⁰⁵. Jos kyseessä on yksityisen palveluntuottajan tuottama varhaiskasvatus, päätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta.

¹⁰³ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

¹⁰⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹⁰⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

Jos tukea tarvitseva lapsi osallistuu useamman kuin yhden varhaiskasvatuksen järjestäjän¹⁰⁶-varhaiskasvatukseen, on tuki suunniteltava, toteutettava ja arvioitava yhteistyössä¹⁰⁷.

Tuen tarpeen arviointi, tuen antaminen sekä toimintakulttuurin ja toimintatapojen kehittäminen kuuluvat koko henkilöstölle heidän koulutuksensa, työnkuviansa ja vastuidensa mukaan.

Toimipaikan johtaja vastaa varhaiskasvatuksessa annettavasta laadukkaasta tuesta, sen toteutumisesta ja henkilöstön ajantasaisesta osaamisesta lasten tuen tarpeita vastaavalla tavalla¹⁰⁸. Johtaja huolehtii, että henkilöstö suunnittelee lapsen tuen osana lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Suunniteltu tuki arvioidaan lapsen tarpeiden mukaan, vähintään kerran vuodessa.

Lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluihin ja opetukseen hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä. Erityisopettaja osallistuu lapsen tuen tarpeen, tukitoimenpiteiden ja niiden toteuttamisen suunnitteluun ja arviointiin tarvittaessa. Erityisopettajan antama tuki voi olla lapsikohtaista ja/tai ryhmässä toteutettavaa opetusta¹⁰⁹. Tuki voi olla säännöllistä, osa- tai kokoaikaista. Sitä voidaan toteuttaa samanaikaisopetuksena tai yhteisopettajuutena lapsen ryhmän opettajan kanssa. Erityisopettajan asiantuntemusta hyödynnetään myös henkilöstön ja huoltajien konsultoinnissa¹¹⁰. Varhaiskasvatuksen opettajaksi ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettajaksi kelpoinen henkilö on vastuussa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattavasta tuen suunnittelusta ja toteuttamisen arvioinnista.

¹⁰⁶ Kunta, kuntayhtymä tai yksityinen palveluntuottaja, ks. luku 1.1

¹⁰⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹⁰⁸ Varhaiskasvatuslaki 31 §

¹⁰⁹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 d §

Perhepäivähoitaja vastaa ryhmänsä lasten tuen toteuttamisesta. Tuen suunnittelu ja arviointi voidaan tehdä yhteistyössä varhaiskasvatuksen opettajan ja/tai erityisopettajan kanssa¹¹¹. Lapsen edun sitä edellyttäessä, voidaan yhteistyössä huoltajan kanssa keskustella, että lapsi siirtyy päiväkotiin saadakseen tarvitsemaansa tukea.

Varhaiskasvatuksessa voi olla lapsi- tai ryhmäkohtaisia avustajia¹¹², joiden tehtävänä on tukea lasta tai lapsia ryhmässä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa toimintaan. Tämä voi myös tarkoittaa esimerkiksi sitä, että avustaja auttaa muita lapsia, kun varhaiskasvatuksen opettaja toimii tukea tarvitsevan lapsen kanssa ja tuo vuorovaikutustilanteeseen lapsen yksilöllisiin tavoitteisiin liittyviä pedagogisia sisältöjä.

Riihimäen näkökulma

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on päiväkodissa ja perhepäivähoidossa oikeus saada yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa ja hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea osana varhaiskasvatuksen laadukasta perustoimintaa. Tukea on annettava viivytyksettä tuen tarpeen ilmettyä. Jos yleinen tuki ei ole riittävää, voidaan tukea antaa tehostettuna tai erityisenä tukena.

Varhaiskasvatuksessa järjestettävä tuki rakentuu lapsen vahuuksille ja kiinnostuksen kohteille. Tuen järjestäminen perustuu:

- laadukkaaseen ja vahvaan pedagogiikkaan
- toimintaympäristön muokkaamiseen
- inklusiivisiin periaatteisiin
- yhteistyöhön huoltajan sekä monialaisten ammattilaisten kanssa erityispedagogiseen osaamiseen

¹¹¹ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹¹² Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

- henkilöstön lapsiryhmään luomaan hyväksyvään ja turvalliseen ilmapiiriin, jossa lapsen on mahdollista kokea hyväksymistä ja onnistumisia

Inklusiivisessa varhaiskasvatuksessa jokaisella lapsella on oikeus omassa lapsiryhmässään toteutuvaan varhaiskasvatukseen sekä kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeen. Tarpeidensa mukaan lapsella on kuitenkin oikeus myös varhaiskasvatuksen ja tuen toteuttamiseen pienryhmässä (integroitunut erityisryhmä).

Inklusiivisten periaatteiden toteuttaminen varhaiskasvatuksessa merkitsee paitsi lapsen varhaiskasvatuspaikkaa koskevia järjestelyjä myös kokonaisvaltaisesti pedagogisen toiminnan toteuttamista. Käytännössä nämä inklusiiviset periaatteet tarkoittavat kaikkia lapsia koskevia yhtäläisiä oikeuksia, tasa-arvoisuutta, yhdenvertaisuutta, syrjimättömyyttä, moninaisuuden arvostamista sekä sosiaalista osallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Kaikkiin näihin liittyy kiinteästi vuorovaikutus.

Osallisuus merkitsee kaikkien lasten mahdollisuuksia saada äänensä kuuluville ja vaikuttaa toimintaan sekä toimintaympäristöihin. Osallisuudessa painottuu henkilöstön ja lapsen välinen vuorovaikutus. Sosiaalinen osallisuus on lapsen positiivista mukana oloa vertaisryhmässä ja siinä painottuvat lasten keskinäinen vuorovaikutus ja ystävyyssuhteet sekä ryhmältä saatu hyväksyntä ja lapsen oma kokemus hyväksytyksi tulemisesta. Ihmisen yksi perustarve on yhteenkuuluvuus, joka on henkilökohtainen tunnekokemus. Yhteenkuuluvuuden kokemus voi syntyä joukkoon kuulumisesta tai kuulumattomuudesta, ulkopuolelle jäämisestä ja jopa ulossulkemisesta.

Koko henkilöstön rooli on keskeinen oppimisen mahdollisuuksien luomisessa ja ylläpitämisessä sekä tuen toteuttamisessa. Lapsen tuen järjestämisessä on kyse henkilöstön kyvystä muokata oppimisympäristöä ja omaa toimintaansa vastaamaan paremmin lapsen tarpeita.

Tuen järjestämisen ja toteuttamisen vastuut

Tuen järjestämisen käytännöt, toteuttaminen, toimintatavat ja arviointi on kuvattu luvun 5 Lapsen tuki Riihimäen eri näkökulmissa. Annettavan tuen vaikuttavuutta ja riittävyttä seurataan ja arvioidaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arvioinnin ja hallintopäätösten teon yhteydessä luvuissa 5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana ja 5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista Riihimäen näkökulmissa kuvatuilla tavoilla.

Yhteistyörakenteet, vastuut ja toimintatavat liittyen huoltajien kanssa tehtävään yhteistyöhön sekä monialaiseen yhteistyöhön ja siihen liittyvään työnjakoon on kuvattu luvun 5.2 Yhteistyö tuen aikana Riihimäen näkökulmassa.

Lapsen oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan palveluita ja varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja sekä apuvälineitä on kuvattu luvun 5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa Riihimäen näkökulmassa.

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksentekoprosessi on kuvattu luvun 5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista Riihimäen näkökulmassa.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa kuvattujen vastuiden lisäksi:

- Varhaiskasvatussyksikön johtaja vastaa inklusiivisten periaatteiden toteutumisesta yksikössään sekä inklusion toteutumisen arvioinnista ja kehittämisestä. Hän tekee säännöllistä yhteistyötä alueensa konsultoivan varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa yksikkönsä lasten tuen järjestämisessä.
- Varhaiserityiskasvatussyksikön vastuulla on tuen järjestämisen koordinointi koko kaupungin alueella. Varhaiserityiskasvatus tarjoaa tukea ja konsultaatioapua käytännön varhaiskasvatustyöhön. Varhaiserityiskasvatussyksikköön kuuluu

esihenkilön lisäksi konsultoivia ja resurssina toimivia varhaiskasvatuksen erityisopettajia sekä varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajia ja ryhmäavustajia. Varhaiserityiskasvatussyksikkö suunnittelee varhaiskasvatuksen resurssierityisopettajien sekä varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitajien ja ryhmäavustajien sijoittumisen lapsiryhmiin käytettävissä olevan resurssin puitteissa. Päätös pienryhmäpaikkojen täyttämistä tehdään varhaiserityiskasvatussyksikössä ja se perustuu koko kaupungin varhaiskasvatuksen tietoon tukea tarvitsevista lapsista.

- Varhaiskasvatuksen erityisopettajat toimivat erityispedagogiikan asiantuntijoina henkilöstön tukena. He toimivat joko konsultoivina varhaiskasvatuksen erityisopettajina omalla varhaiskasvatusalueellaan, varhaiskasvatuksen resurssierityisopettajina eri lapsiryhmissä tai pienryhmien (integroitu erityisryhmä) varhaiskasvatuksen erityisopettajina. Vuoropäiväkodissa on oma varhaiskasvatuksen erityisopettaja.
- Varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitaja/ryhmäavustaja toimii ryhmäkohtaisena resurssina lapsiryhmässä, joissa on useampia lapsia, joilla on tuen tarpeita. Varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitaja/ryhmäavustaja mahdollistaa näiden lasten osallistumisen vertaisryhmän toimintaan. Hän on yksi tiimin jäsenistä. Tiimissä tehtävät jaetaan eri tavoin niin, että koko ryhmän henkilöstö toimii ryhmän kaikkien lasten kanssa.
- Kaupungin valvomassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa vastuu lapsen tuen järjestämisestä on palvelun tuottajalla ja yksityisen päiväkodin johtajalla.

Toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen

Tiedonsiirto on sen yksikön vastuulla, josta lapsi lähtee. Tiedonsiirto tapahtuu huoltajan suostumuksella. Tutustumiskäyntien ja siirtopalaverien tarkoituksena on luoda pohja yhteistyölle uudessa ryhmässä ja varmistaa lapsen tarvitseman tuen jatkuminen.

Lapsi ja huoltaja voivat tutustua uuteen varhaiskasvatusryhmään. Lähettävän tahon varhaiskasvatuksen opettaja vastaa tarvittaessa siirtopalaverin järjestämisestä huoltajan sekä tulevan ryhmän henkilöstön kanssa.

Kun varhaiskasvatuspaikkaa vaihtavalla lapsella on päätös tuesta, lähettävä taho järjestää siirtopalaverin, johon osallistuvat huoltaja, alueen konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja, lähettävän ja vastaanottavan lapsiryhmän varhaiskasvatuksen erityisopettaja/ varhaiskasvatuksen opettaja/varhaiskasvatuksen lastenhoitaja sekä mahdollisesti muita lapsen kanssa työskenteleviä.

Siirtopalaveri järjestetään pääsääntöisesti ennen ryhmän vaihtumista tai mahdollisimman pian siirtymisen jälkeen. Varhaiskasvatuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot tulee siirtää lapsen tulevaan varhaiskasvatuspaikkaan siitä huolimatta, että siirtopalaveri ei ole mahdollinen tai huoltaja ei osallistu siihen.

Siirtopalaverissa keskustellaan ajankohtaisista lapsen hyvinvoinnin, kasvun, kehityksen, hoidon ja oppimisen kannalta keskeisistä toimivista työtavoista, välineistä ja menetelmistä sekä kasvuympäristössä huomioitavista asioista.

Siirtyminen esiopetukseen

Keväällä ennen esiopetusta lähettävän tahon varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja siirtää lapsista esiopetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot tulevalle esiopetusryhmän opettajalle tiedonsiirtoon tarkoitettulla lomakkeella (oheismateriaaleissa). Erillistä siirtopalaveria ei järjestetä. Tarvittaessa varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja sekä lapsen tulevan esiopetusryhmän opettaja voivat olla yhteydessä huoltajan suostumuksella.

Jos lapsella on päätös tehostetusta tai erityisestä tuesta, järjestetään keväällä ennen esiopetusta siirtopalaveri. Se voi samalla olla lapsen varhaiskasvatussuunnitelman arviointipalaveri. Siirtopalaveriin osallistuvat huoltaja, alueen konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja, lähettävän ja vastaanottavan tahon varhaiskasvatuksen erityisopettaja/ varhaiskasvatuksen opettaja / varhaiskasvatuksen lastenhoitaja sekä mahdollisesti muita lapsen kanssa työskenteleviä.

Siirtopalaverissa siirretään esiopetukseen huoltajan suostumuksella viimeisin arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelma, josta ilmenevät aiemmin toteutetut tukitoimet ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Esiopetuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot tulee siirtää lapsen tulevaan esiopetuspaikkaan siitä huolimatta, että siirtopalaveri ei ole mahdollinen tai huoltaja ei osallistu siihen.

Siirtopalaverin tietojen ja arvioidun lapsen varhaiskasvatussuunnitelman pohjalta esiopetusryhmän opettaja laatii elokuussa pedagogisen arvion tai pedagogisen selvityksen, jonka pohjalta monialaisessa palaverissa arvioidaan lapsen tuen tarve ja päätetään lapsen tuesta esiopetuksessa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta lapsen mahdollinen tuki tulee yhteen sovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen aikana.

Siirtymien yhdyspintavaiheet käytäntöineen ja toimijoineen on kuvattu paikallisen suunnitelman luvussa 5 Lapsen tuki, sekä paikallisen suunnitelman oheismateriaalissa.

5.2 Yhteistyö tuen aikana

Varhaiskasvatus järjestetään yhteistyössä siten, että jokainen lapsi saa oman kehityksensä ja tarpeidensa mukaista kasvatusta, opetusta ja hoitoa sekä tarvitsemaansa tukea¹¹³.

¹¹³ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

Lapsen tuki edellyttää toimivia paikallisia yhteistyörakenteita ja yhteisöllisten toimintatapojen kehittämistä.

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Huoltajan ja varhaiskasvatuksen henkilöstön jaettu tieto lapsesta ja hänen tarpeistaan on lähtökohta varhaisen ja riittävän tuen antamiseen. Huoltajan kanssa keskustellaan lapsen oikeudesta tukeen, tuen järjestämisen keskeisistä periaatteista sekä lapselle annettavasta tuesta ja tuen toteuttamisen muodoista. Lapsi osallistuu yhteistyöhön tarkoituksenmukaisella, ikäänsä ja kehitysvaiheeseensa sopivalla tavalla. Lasta kuullaan ja hänen mielipiteensä huomioidaan.¹¹⁴

Huoltajaan ollaan yhteydessä heti, kun lapsella ilmenee kehityksen tai oppimisen haasteita tai henkilöstöllä herää huoli lapsen hyvinvoinnista. Huoltajalle annetaan tietoa lasta koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta.¹¹⁵ Tarvittaessa keskusteluissa käytetään tulkkia. Lapsen tuen toteuttamisen tavoitteet voidaan saavuttaa parhaiten silloin, kun kaikki osapuolet osallistuvat yhteistyöhön.

Lapsi voi saada tukea myös muiden lapsia ja perheitä koskevien palvelujen kautta. On tärkeää, että paikalliset lasten ja perheiden palvelut muodostavat tarkoituksenmukaisen kokonaisuuden lapsen tuen järjestämisessä.¹¹⁶

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Yhteistyökäytännöt ja periaatteet tulee sopia lastenneuvolan, lastensuojelun, kasvatus- ja perheneuvolan ja muiden sosiaalitoimen palvelujen kanssa niitä tilanteita varten, joissa neuvotellaan lapsen asioista

¹¹⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 d §, 4. momentti

¹¹⁵ Varhaiskasvatuslaki 40–41 §

¹¹⁶ Varhaiskasvatuslaki 7 § ja HE 40/2018 vp, s. 87–88

tai edellytetään viranomaisten puuttumista. Monialainen yhteistyö toteutetaan ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Yhteistyötä tehtäessä tulee noudattaa salassapitoa ja tietojen vaihtoa koskevia säännöksiä¹¹⁷.

Varhaiskasvatusta järjestetään myös erikoissairaanhoidon piirissä.

Varhaiskasvatuspalvelujen ja sairaalan tai muun vastaavan tahon keskinäisellä yhteistyöllä varmistetaan varhaiskasvatuksen jatkuvuus lapsen kunnon ja jaksamisen mukaisesti.

Erityistä huomiota kiinnitetään lapsen turvallisten ihmissuhteiden säilymiseen.

Lapsi voi vaikean vammaisuuden tai sairauden vuoksi tarvita pidennettyä oppivelvollisuutta¹¹⁸. Päätös pidennetyn oppivelvollisuuden aloittamisesta tehdään pääsääntöisesti ennen oppivelvollisuuden alkamista. Lapsen huoltajalle tulee antaa ajoissa tietoa pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamiseen liittyvistä seikoista. Pidennettyyn oppivelvollisuuteen liittyvistä päätöksistä ja toteuttamisen vaihtoehdoista määrätään Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa¹¹⁹.

Riihimäen näkökulma

Lapsen ja huoltajan kanssa tehtävä yhteistyö

Luottamussuhteen rakentaminen sekä toista kunnioittava ja sensitiivinen kohtaaminen lapsen ja huoltajan kanssa ovat yhteistyön perusta heti varhaiskasvatuksen alkamisesta lähtien. Yhteistyö vahvistuu, kun henkilöstö oppii tuntemaan lapsen ja perheen.

Kaikissa lasta koskevissa ratkaisuissa otetaan huomioon lapsen edun ensisijaisuus. Lapsen tuen asioissa yhteistyötä tehdään ensisijaisesti huoltajan kanssa ja hänen

¹¹⁷ Varhaiskasvatuslaki 40–42 §

¹¹⁸ Oppivelvollisuuslaki (1214/2020) 2 § 3 momentti

¹¹⁹ Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, luku 5.5 Erityinen tuki

suostumuksellaan. Lapsella on oikeus tarvitsemaansa tukeen ja varhaiskasvatuksen henkilöstö on velvollinen antamaan tukea.

Varhaiskasvatuksen henkilöstön vastuulla on huomioida lapsen näkemys iän ja kehityksen mukaisesti lasta koskevissa asioissa tuen joka vaiheessa. Lapsen mielipiteet ja näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen arjessa käyttämällä erilaisia keinoja, kuten esimerkiksi tukikuvat ja –viittomat, haastattelut, pedagoginen dokumentointi ja huoltajan antama tieto. Keinoista on esimerkkejä oheismateriaalina.

Yhteistyössä huoltajan kanssa huomioidaan perheiden moninaisuus, heidän erilaiset kielelliset, kulttuuriset ja katsomukselliset taustansa sekä mahdollisuutensa ja voimavaransa vastata lapsen tarpeisiin. Perhepäivähoitajan ja päiväkodissa lapsiryhmän henkilöstön vastuulla on antaa tietoa huoltajalle lapsen kehityksen, oppimisen ja tuen asioista. Huoltajalle kerrotaan aina myös tiedonsiirtoon liittyvistä asioista ja salassapidosta. Kun huoltajilla ja varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ei ole riittävästi yhteistä kieltä, käytetään tulkkipalveluja.

Kun henkilöstöllä herää huoli lapsen oppimiseen, kehitykseen tai hyvinvointiin liittyen, keskustellaan asiasta heti avoimesti huoltajan kanssa. Huolen ohella tehdään näkyväksi lapsen vahvuuksia, joiden varaan mahdollisesti tarvittavaa tukea rakennetaan. Huolen puheeksi ottaminen on huolen aiheen havainneen henkilön vastuulla. Tukea huolen puheeksi ottamiseen saa omalta tiimiltä, esihenkilöltä ja varhaiskasvatuksen erityisopettajalta.

Monialainen yhteistyö

Monialaista yhteistyötä tehdään eri tahojen kanssa lapsen tarvitseman tuen ja palvelujen kokonaisuuden arvioimiseksi, suunnittelemiseksi ja toteuttamiseksi. Yhteistyötahot määräytyvät kunkin lapsen tarpeen ja tilanteen mukaan yksilöllisesti. Yhteistyötä tehdään

ensisijaisesti huoltajan suostumuksella. Huoltajalle tulee antaa tietoa lastaan koskevien asioiden käsittelystä, tietojen saannista ja niiden luovuttamisesta sekä salassapidosta. Yhteistyöstä vastaavat yhteisvastuullisesti ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja ja ryhmän/konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja.

Varhaiskasvatuksen keskeisiä yhteistyötahoja ovat lastenneuvola, puhe-, toiminta-, fysio- ja muut terapeutit, erikoissairaanhoido sekä sosiaalipalvelut kuten sosiaaliohjaus, perhetyö, kasvatus- ja perheneuvonta, lastensuojelu ja vammaispalvelu. Yhteistyötahot voivat tarvittaessa osallistua lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan huoltajien suostumuksella. Kaikkien lapsen tukeen osallistuvien tahojen tietoisuus tuen järjestämisestä ja toteutumisesta on tärkeää.

Varhaiskasvatuksen ja lastenneuvolan/kouluterveydenhuollon välillä toteutuu säännöllinen yhteistyö lasten ikäkausitarkastuksiin liittyvän tiedonsiirron yhteydessä. Terapeuttien ja muiden yhteistyötahojen asiantuntijuutta ja tietämystä lapsen tuen keinoista hyödynnetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa laadittaessa ja arjen pedagogiikassa. Varhaiskasvatuksessa olevan lapsen terapia voi toteutua terapeutin omissa tiloissa, päiväkodissa tai perhepäivähoitajan kodissa, jos siihen voidaan osoittaa tarkoituksenmukainen tila. Monialaisena yhteistyönä toteuttavan ryhmätoiminnan käytössä on näyttöön perustuvia menetelmiä.

Monialaiset perhetapaamiset eli Mope-malli mahdollistaa monialaisen yhteistyön tilanteessa, jossa lapsesta tai perheestä on herännyt huolia, joiden vähentämiseen ajatellaan tarvittavan eri alojen työntekijöitä ja heidän välisensä työnjaon selkeyttämistä. Verkostomaisessa toimintamallissa perhe osallistuu tasavertaisena ammattilaisten rinnalla huolen määrittelyyn ja huolen vähentämiseksi käytettävien tukitoimien valintaan sekä tuen toteutumisen arviointiin. Mope-toiminnasta vastaavat nimetty terveydenhoitaja ja konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Mope-palaverissa käytetään seudullisen perhekeskuksen verkostopalaverin valmistelulomaketta. Toimintaan osallistuvien

yhteistyötahojen edustajat tapaavat kaksi kertaa vuodessa alueellisissa asiantuntijaryhmissä yhteistyön ylläpitämiseksi ja vahvistamiseksi. Ohjausryhmä ohjaa ja kehittää Mope-toimintaa.

Riihimäen seudun perhekeskus on verkostomainen kokonaisuus, joka tuo yhteen lasten, nuorten ja perheiden arjen verkostot ja palvelut. Varhaiskasvatus on olennainen yhteistyökumppani perhekeskuksen toiminnassa.

Lastensuojelulain (417/2007 25§) mukainen ilmoitusvelvollisuus koskee myös varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Lastensuojeluilmoituksen sijaan on mahdollista tehdä sosiaalihuoltolain (1301/2014 35§) mukainen yhteydenotto sosiaalihuoltoon, jonka perusteella sosiaalihuollon ammattihenkilö arvioi lapsen ja/tai perheen tuen tarpeen. Sähköiset ilmoituslomakkeet löytyvät kaupungin kotisivuilta. Lapsiperheiden palveluohjauksesta ja päivystyksestä tavoittaa perhesosiaalityön työntekijän virka-aikana.

Pidennetty oppivelvollisuus

Pidennetyn oppivelvollisuuden perusteluina tulee olla psykologinen tai lääketieteellinen lausunto, josta käy ilmi asiantuntijan näkemys vammaisuuden tai sairauden asteesta ja suositus pidennetystä oppivelvollisuudesta. Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä oleva lapsi kuuluu erityisen tuen tasolle.

Lapsen saadessa suosituksen pidennetystä oppivelvollisuudesta alueen konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja ryhmän varhaiskasvatuksen erityisopettaja käyvät lapsen huoltajan kanssa keskustelun pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamisen eri vaihtoehdoista. Huoltajalle tulee pidennetyn oppivelvollisuuden eri vaihtoehtojen esittelyn yhteydessä kertoa selvästi, mitä vaihtoehtoja seuraa esimerkiksi esiopetuspaikan ja koulupolun suhteen. Huoltaja päättää pidennetyn oppivelvollisuuden toteuttamisvaihtoehdon.

Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja kokoaa tarvittavat asiantuntijalausunnot ja toteuttaa lapsen ja huoltajan kuulemisen erityisen tuen ja pidennetyn oppivelvollisuuden päätöksen valmistelemiseksi. Päätöksen näistä tekee varhaiskasvatuspäällikkö.

Ennen esiopetuksen alkua järjestetään siirtopalaveri, jossa siirretään tiedot varhaiskasvatuksesta esiopetukseen. Palaverin kutsuu koolle konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Palaveriin osallistuvat lapsen huoltaja, opettajat sekä huoltajan suostumuksella muut yhteistyötahot.

Pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevan lapsen on osallistuttava esiopetukseen oppivelvollisuuden alkamisvuonna. Lisäksi pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevalla lapsella on oikeus saada esiopetusta sinä vuonna, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Jos huoltaja valitsee oppivelvollisuutta edeltävän esiopetuksen, esiopetus alkaa sen vuoden syksyllä, jolloin lapsi täyttää viisi vuotta. Oppivelvollisuutta edeltävän esiopetuksen tulee noudattaa esiopetuksen opetussuunnitelmaa ja kestää vähintään 700 tuntia, eikä se voi alkaa kesken vuotta. Viisivuotiaan lapsen oppivelvollisuutta edeltävä esiopetus toteutuu päiväkodissa tai päiväkodin pienryhmässä. Erityisopetusta antaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Esiopetuksen suunnittelusta, toteutumisesta ja arvioinnista vastaavat varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja.

Mikäli huoltaja valitsee pidennetyn oppivelvollisuuden alkamisen, kun lapsi on 6-vuotias, esiopetus toteutuu esiopetuksen opetussuunnitelman mukaisena joko päiväkodin tai esiopetuksen pienryhmässä tai siinä esiopetusryhmässä, johon lapsi osoitteensa mukaan sijoittuisi.

5.3 Tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatukseen osallistuminen on hyvä perusta lapsen kehitykselle, oppimiselle ja hyvinvoinnille. Vaikeuksia ehkäistään ennalta pedagogisilla järjestelyillä ja erilaisilla työtapoilla. Näihin kuuluvat muun muassa suunnitelmallinen toiminnan eriyttäminen,

ryhmien joustava muuntelu ja oppimisympäristöjen muokkaaminen. Selkeä päiväjärjestys ja päivittäisten toimintojen rytmittäminen tukevat kaikkia lapsia. Lapselle määritellään sopivin tuen taso¹²⁰ ja tuen muodot¹²¹ tuen antamisen periaatteiden mukaisesti, mikäli laadukas pedagogiikka ei vastaa lapsen yksilöllisiin tarpeisiin. Varhaiskasvatuksen tuen muodot tarkoittavat lapsen tarvitsemia pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tukitoimia. Aloite lapsen tuen vahvistamisesta voi tulla ryhmän henkilöstöltä, huoltajalta tai muilta asiantuntijoilta.

Lapsella on oikeus saada tukea sopivalla tuen tasolla heti, kun tuen tarve on havaittu. Lapsen tuen saanti ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta terveydenhuollon tai sosiaalihuollon lausuntoa. Lapsella on myös oikeus tuen palveluihin ja apuvälineisiin tuen tarpeen mukaan¹²². Varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa niistä tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Tällaisia ovat esimerkiksi

- liikkumiseen ja muihin fyysisiin toimintoihin liittyvät järjestelyt, kuten pyörätuoliliuskat ja kaiteet tai
- lapsen kommunikaatioon, näköön, kuuloon, liikkumiseen tai muuhun fyysiseen tarpeeseen liittyvät apuvälineet, kuten kommunikointia tukevat lelut, digitaaliset sovellukset, pelit tai äänikirjat.

Varhaiskasvatuksessa käytettävät tuen tasot ovat yleinen tuki, tehostettu tuki ja erityinen tuki. Tuen tasojen välillä siirrytään joustavasti ja tuen taso arvioidaan aina tapauskohtaisesti. Tehostetun tai erityisen tuen edellytyksenä ei ole, että lapsi on ensin saanut muulle tasolle kuulunutta tukea. Tehostettua tai erityistä tukea saava lapsi on otettava huomioon päiväkodin ja perhepäivähoidon henkilöstön mitoituksessa¹²³.

¹²⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹²¹ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

¹²² Varhaiskasvatuslaki 15 c §

¹²³ Varhaiskasvatuslaki 35 ja 38 §

Yleinen tuki

Varhaiskasvatukseen osallistuvalla lapsella on oikeus saada hänen yksilöllisen kehityksensä, oppimisensa tai hyvinvointinsa edellyttämää yleistä tukea heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Yleistä tukea toteutetaan lapsen omassa ryhmässä.

Yleinen tuki on ensimmäinen keino vastata lapsen tuen tarpeeseen. Yleinen tuki muodostuu yksittäisistä tuen muodoista, esimerkiksi yksittäisistä pedagogisista ratkaisuista sekä tukitoimista, joilla tilanteeseen vaikutetaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Lapsen tuki on lyhytkestoista ja/tai intensiteetiltään matalampaa verrattuna tehostettuun ja erityiseen tukeen. Lapsen yksilöllisiin tuen tarpeisiin vastataan käyttämällä esimerkiksi soveltuvia materiaaleja, välineitä, opetusohjelmia tai osa-aikaista erityisopettajan antamaa tukea.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöksen antamista, vaan tukea annetaan aina tuen tarpeen ilmetessä. Yleinen tuki järjestetään varhaiskasvatuksen opettajan ja muun henkilöstön yhteistyössä. Mahdollisista tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä, tehdään hallinnollinen päätös¹²⁴.

Tehostettu tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti ja yhteisöllisesti suunniteltuna tehostettuna tukena, kun yleinen tuki ei riitä. Tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa ja yksilöllisempää kuin yleinen tuki. Tukea annetaan lyhytkestoisesti tai pidempään jatkuvana lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti ja se aloitetaan heti tuen tarpeen ilmettyä. Tehostettua tukea annetaan niin kauan kuin lapsi tarvitsee sitä.

¹²⁴ Varhaiskasvatuslaki 15 c §

Lapsen tukea tehostetaan tuen suunnittelulla ja toteuttamistapojen lisäämisellä tai niitä vahvistamalla. Tuki muodostuu säännöllisistä ja samanaikaisesti toteutettavista useista tuen muodoista. Oikea-aikaisesti annettu tehostettu tuki ennaltaehkäisee lapsen myöhempää tuen tarpeiden moninaistumista.

Lapsen mahdollista myöhempää diagnoosia tai kuntoutuksen aloittamista ei voida käyttää tuen saamisen ehtona¹²⁵. Tehostetun tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁶.

Eriytynen tuki

Varhaiskasvatuksessa lapselle on annettava tukea yksilöllisesti suunniteltuna erityisenä tukena, kun yleinen tuki tai tehostettu tuki ei riitä. Eriytystä tukea voidaan antaa vammasta, sairaudesta, kehityksen viivästyisestä tai muusta, merkittävästi toimintakykyä alentavasta lapsen oppimisen ja kehityksen tuen tarpeesta johtuen. Eriytynen tuki on vahvin varhaiskasvatuksessa annettavan tuen taso. Lapsen tuen tarpeen vaatiessa tuki voidaan aloittaa suoraan erityisen tuen tasolla.

Lapsella on oikeus saada erityistä tukea heti tuen tarpeen ilmetessä. Eriytynen tuki muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista, ja on jatkuvaa ja kokoaikaista. Eriytisen tuen antamisesta tehdään hallintopäätös¹²⁷.

Tuen muodot

Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti¹²⁸. Tuen muotoja voi toteuttaa samanaikaisesti heti tuen tarpeen ilmettyä osana varhaiskasvatuksen perustoimintaa. Varhaiskasvatuksen työtapoja ja oppimisympäristöjä muunnellaan lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan. Tukitoimet suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus, oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää

¹²⁵ HE 148/2021 vp, s. 32

¹²⁶ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹²⁸ Varhaiskasvatuslaki 15 b §

toteutuvat lapsen edun mukaisesti. Lapsen tuki voi sisältää **pedagogisia, rakenteellisia** ja **hoidollisia** tuen muotoja.

Lapsen tuki järjestetään osana varhaiskasvatuksen päivittäistä toimintaa. Lapsiryhmän kokoa muodostettaessa huomioidaan tukea tarvitsevien lasten etu, tuen tarve ja taso sekä se, että varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa.

Pedagogisiin tuen muotoihin lukeutuvat toistuvien toimintojen sekä lapselle selkeän ja ennakoitavan päivärytmin luominen. Lapsen tukeen kuuluvat muun muassa sensitiiviset ja saavutettavat vuorovaikutus- ja kommunikointitavat. Näitä voivat olla puhetta korvaavat kommunikaatiomenetelmät, kuten viittomat, kuvat tai erilaiset teknologiset ratkaisut. Lapsen tarpeisiin vastaaminen edellyttää varhaiskasvatuksen henkilöstöltä yhteisiä ja johdonmukaisia pedagogisten ja erityispedagogisten työtapojen ja menetelmien käyttöä. Pedagogisiin tuen muotoihin kuuluvat myös varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi.

Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana. Varhaiskasvatuksen inklusiivisen arvoperustan mukaisesti pedagogisen tuen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee ensisijaisesti käyttää toimintatapoja, joissa lapsen tarvitsema tuki toteutuu osana vertaisryhmää.

Rakenteellisiin tuen muotoihin kuuluu lapsen tuen tarpeen havaitsemiseen ja sen toteuttamiseen liittyvän henkilöstön osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen lisääminen. Rakenteellisia tuen muotoja ovat myös ryhmän lapsimäärän pienentäminen sekä henkilöstön mitoitukseen ja/tai rakenteeseen liittyvät ratkaisut sekä niiden muuttaminen lapsen tuen tarpeen mukaan¹²⁹. Ryhmän henkilöstörakennetta voidaan vahvistaa esimerkiksi varhaiskasvatuksen erityisopettajalla. Lapsimäärän pienentämisellä

¹²⁹ Varhaiskasvatuslaki 35 § 2 mom. ja 38 § 2 momentti

muutetaan henkilöstön ja lasten suhdelukua siten, että lapsen tukea voidaan suunnitellusti toteuttaa ja varhaiskasvatukselle asetetut tavoitteet voidaan ryhmässä saavuttaa. Lisäksi varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämät tulkitsemis- ja avustamispalvelut, apuvälineiden käyttäminen, esteettömyyden huomioiminen sekä pien- tai erityisryhmä voivat olla lapsen tarvitsemia rakenteellisia tuen muotoja.

Hoidollisen tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen. Lapsen terveydenhoidolliset tarpeet huomioidaan osana hoidollisen tuen muotoja. Näitä voivat olla esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvät avustamisen tarpeet ja apuvälineet. Sosiaali- ja terveydenhuollon asiantuntijoiden kanssa tehdään yhteistyötä esimerkiksi varhaiskasvatuksen henkilöstön ohjauksen ja konsultaation osalta.

Varhaiskasvatuksen toimipaikoissa arvioidaan aina tapauskohtaisesti, voidaanko lääke- tai sairaudenhoito toteuttaa osana lapsiryhmän perustoimintaa. Jokaisen lapsen kohdalla tehdään lapsen tilanteen kokonaisarviointi. Lapsen lääke- tai sairaudenhoito ei ole riippuvainen varhaiskasvatustilanteesta, vaan hoitoa annetaan tuen tasosta riippumatta lapsen tarpeen mukaan.

Tuen pedagogisten, rakenteellisten ja hoidollisten toimintatapojen tulee olla lapsen edun ja tuen tarpeen mukaisia, ja niissä käytetään paikallista ja tapauskohtaista harkintaa. Esimerkiksi lapsen apuvälineiden käyttöä tai avustamista suunniteltaessa tulee ensisijaisesti järjestää nämä tukitoimet niin, että lapsi on osa vertaisryhmää ja mukana samoissa tiloissa ja tilanteissa muun lapsiryhmän kanssa.

Riihimäen näkökulma

Kehityksen, oppimisen ja hyvinvoinnin tukeminen perustuu laadukkaaseen varhaiskasvatuksen pedagogiikkaan, jota toteuttaa ammattitaitoinen ja sensitiivinen henkilöstö. Varhaiskasvatuksessa henkilöstön vastuulla on luoda ja kannatella hyväksyvä ja turvallinen ilmapiiri, jossa lapsi voi kokea olevansa hyvä ja rakastettu omana itsenään.

Esihenkilön pedagoginen ja inklusiivinen johtaminen sekä yhteistyö varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa luovat linjan päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa tarjottavalle tuelle. Lasten yksilöllisiin varhaiskasvatussuunnitelmiin perustuva, tiimin yhdessä laatima tiimivasu ohjaa myös ennaltaehkäisevää työtä. Suunnitelmallinen ja laadukas arjen pedagogiikka, havainnointi ja dokumentointi, aikuisten ja lasten välinen laadukas lapsen aloitteita ja ilmaisua tukeva vuorovaikutus sekä leikki ovat lapselle tarjottavan tuen pohja. Suunnitelmallinen arjen pedagogiikka sisältää lapsen/lapsiryhmän tarpeiden mukaan erilaisia menetelmiä, esimerkiksi strukturointi, pienryhmätoiminta, kuvien käyttö, tukiviittomat ja erilaiset materiaalit.

Varhaiskasvatusryhmän henkilöstö ja tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja arvioivat jatkuvasti ryhmän laadukkaan pedagogiikan toteutumista. Mikäli laadukas pedagogiikka ei sellaisenaan riitä vastaamaan lapsen yksilöllisiin tarpeisiin, lapsiryhmän henkilöstö vahvistaa tukea välittömästi lapsen tarpeisiin perustuen. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi tarvittaessa olla mukana yleisen tuen prosessissa ja on aina mukana tuen vahvistamisessa tehostetuksi tai erityiseksi tueksi. Tuen tarvetta sekä aiemmin toteutettujen tukitoimien riittävyttä ja vaikuttavuutta arvioidaan yhteistyössä ryhmän henkilöstön, lapsen ja huoltajan sekä varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa. Tukitoimia tulee toteuttaa riittävän kauan, jotta niiden vaikuttavuutta voidaan arvioida. Koko henkilöstö on vastuussa tuen toteuttamisesta lapsen varhaiskasvatuksessa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteen sovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

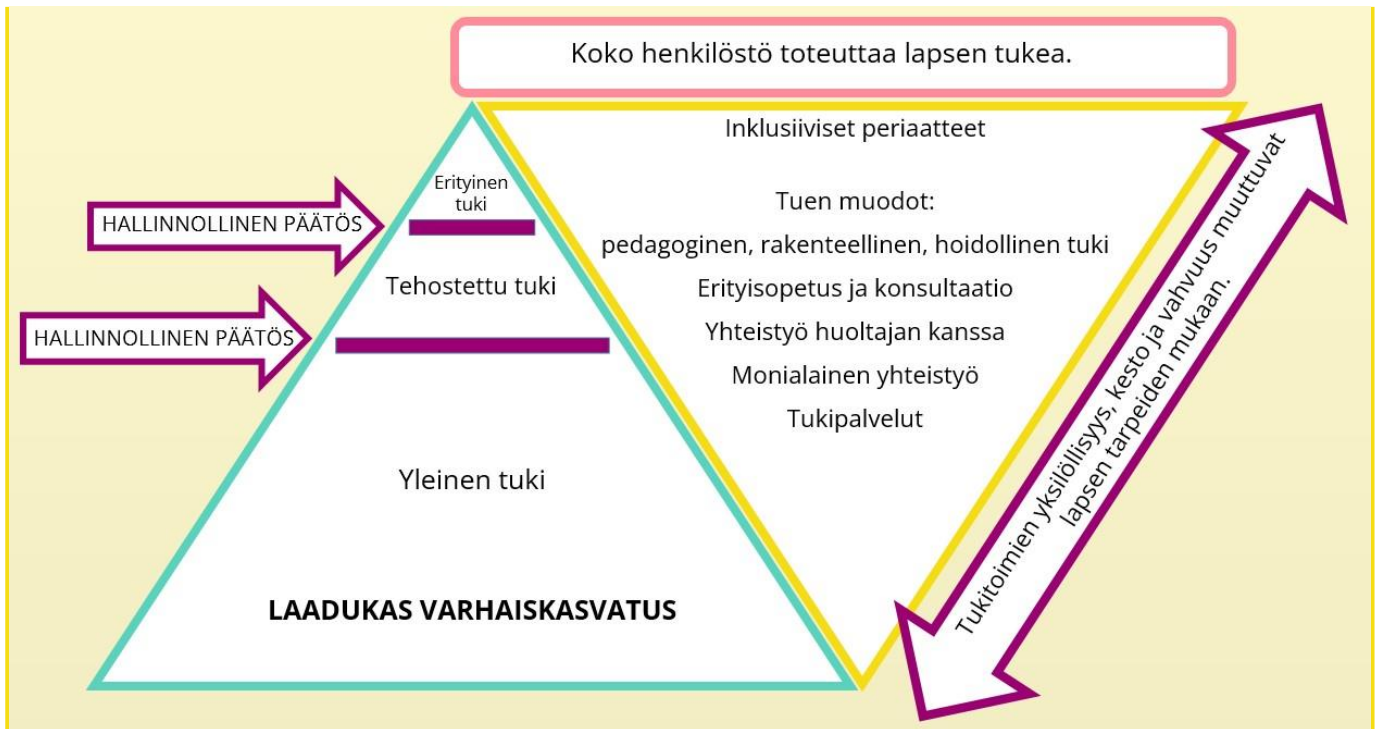
Tuen saaminen tai vahvistaminen ei edellytä lääketieteellistä diagnoosia tai muuta asiantuntijalausuntoa. Tuen tason määrittely ei edellytä, että lapsi on ensin saanut tukea jollakin muulla tuen tasolla. Aloitteen lapsen tuen vahvistamisesta voi tehdä ryhmän henkilöstö, huoltaja tai muut lapsen kanssa työskentelevät asiantuntijat.

Varhaiskasvatuksessa lapsen tuen toteutumisesta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä lapsiryhmän henkilöstön ja yksikön esihenkilön kanssa.

Huoltaja osallistuu lapsen tuen suunnitteluun, toteuttamiseen ja arviointiin yhteistyössä ryhmän henkilöstön kanssa kaikilla tuen tasoilla. Lapsen mielipide ja toivomukset otetaan huomioon sekä huoltajan kautta että varhaiskasvatushenkilöstön toteuttaman havainnoinnin ja pedagogisen dokumentoinnin avulla.

Varhaiskasvatuspäällikkö tekee tehostetusta ja erityisestä tuesta hallintopäätöksen, jossa määritellään tuen muodot, varhaiskasvatuksen toimipaikka sekä tukipalvelut. Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, varhaiskasvatuspäällikkö tekee erillisen hallintopäätöksen tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä.

Menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja lapsen tuen järjestämisessä kaikilla tuen tasoilla on kuvattu Riihimäen näkökulmasta luvussa 5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana.

Kaavio 7: Lapsen tuki varhaiskasvatuksessa

Yleinen tuki

Yleinen tuki tarkoittaa, että lapsiryhmän henkilöstö vahvistaa ja kohdentaa laadukkaan pedagogiikan menetelmiä yksilöllisesti ja lyhytaikaisesti. Tässä heitä auttaa tarvittaessa varhaiskasvatuksen erityisopettaja. Tukitoimia tulee toteuttaa riittävän kauan, jotta niiden vaikuttavuutta voidaan arvioida.

Mikäli huoltajan ja henkilöstön yhteisessä keskustelussa todetaan tuen arvioinnin ja seurannan pohjalta tarvetta muokata työtapoja tai pedagogisia järjestelyjä, ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja kirjaa toteutettavat tukitoimet lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja on tarvittaessa mukana tuen vahvistamisessa. Tukea toteutetaan lapsen omassa varhaiskasvatusympäristössä lyhytaikaisesti, jonka jälkeen arvioidaan tukitoimien riittävyttä ja vaikuttavuutta yhteistyössä huoltajien, henkilöstön ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan kanssa.

Vastuu yleisen tuen toteuttamisesta on ryhmän varhaiskasvatuksen opettajalla ja tukea toteuttaa inklusiivisten periaatteiden mukaisesti koko ryhmän henkilöstö.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja voi antaa konsultaatiota ryhmän henkilöstölle. Lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan tehdään monialaista yhteistyötä eri tahojen kanssa.

Yleinen tuki ei edellytä hallintopäätöstä, mutta mahdollisista tukipalveluista varhaiskasvatuspäällikkö tekee hallinnollisen päätöksen.

Tehostettu tuki

Lapsi kuuluu tehostetun tuen tasolle, jos lyhytaikaisesti annettu yleinen tuki ei ole riittävää tai lapsen tuen tarve lähtökohtaisesti edellyttää vahvempia tukitoimia. Huoltaja, lapsi ikänsä ja kehityksensä mukaisesti, henkilöstö ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja arvioivat tuen tarvetta, mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien riittävyttä, toteutumista ja vaikuttavuutta sekä keskustelevat tukitoimien tehostamisesta.

Tehostettu tuki on intensiteetiltään voimakkaampaa, yksilöllisempää ja säännöllisempää kuin yleinen tuki. Tuen suunnittelussa ja arvioinnissa korostuu lapsiryhmän henkilöstön ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan säännöllinen yhteistyö. Lapsiryhmän henkilöstö toteuttaa tukea tehostamalla tuen suunnittelua sekä lisäämällä tai vahvistamalla toimintatapoja lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Tukea tehostettaessa lapsiryhmän henkilöstö ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja rakentavat yhteisöllisiä ja oppimisympäristöihin liittyviä ratkaisuja sekä pedagogisia, rakenteellisia ja hoidollisia tuen muotoja. Lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaan tehdään monialaista yhteistyötä eri tahojen kanssa.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja vastaavat tehostetun tuen toteutumisesta. Tukea toteuttaa inklusiivisten periaatteiden mukaisesti koko ryhmän henkilöstö.

Ennen hallintopäätöksen tekemistä konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa lapsen huoltajan tai muun laillisen edustajan kuulemisesta. Varhaiskasvatuspäällikkö tekee tehostetusta tuesta ja tarvittavista tukipalveluista hallintopäätöksen. Päätös perustuu lapsen tuen arviointiin, jonka lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja yhdessä palveluohjaajan kanssa kirjaavat lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Mahdolliset asiantuntijalausunnot huomioidaan päätöstä tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallintopäätöksen sisällön mukaisesti. Nämä asiat kuvataan tarkemmin luvuissa 5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana ja 5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.

Erityinen tuki

Erityinen tuki on yksilöllisesti suunniteltua, jatkuvaa ja kokoaikaista. Se muodostuu useista tuen muodoista ja tukipalveluista. Erityinen tuki on vahvin lapsen tuen taso varhaiskasvatuksessa. Lapselle annetaan erityistä tukea, jos muut tuen tasot eivät ole riittäviä ja lapsen tuen tarve lähtökohtaisesti edellyttää kaikkein vahvimpia tukitoimia.

Erityisen tuen piiriin kuuluvalla lapsella on oikeus varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamaan erityisopetukseen. Erityisopetus voi olla lapsi- ja/tai ryhmäkohtaista, osa- tai kokoaikaista sekä samanaikaisopetusta ja yhteisopettajuutta lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaavat erityisen tuen toteutumisesta. Tukea toteuttaa inklusiivisten periaatteiden mukaisesti koko ryhmän henkilöstö. Yhteistyötä tehdään monialaisesti eri tahojen kanssa. Erityistä tukea tarvitsevan lapsen varhaiskasvatuspaikka on pääsääntöisesti pienryhmässä (integroitu erityisryhmä) tai ryhmässä, jossa toimii varhaiskasvatuksen resurssierityisopettaja.

Ennen hallintopäätöksen tekemistä konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa lapsen huoltajan tai muun laillisen edustajan kuulemisesta. Varhaiskasvatuspäällikkö tekee erityisestä tuesta ja tarvittavista tukipalveluista hallintopäätöksen. Päätös perustuu lapsen tuen arviointiin, jonka lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja yhdessä palveluohjaajan kanssa kirjaavat lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Mahdolliset asiantuntijalausunnat huomioidaan päätöstä tehtäessä. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallintopäätöksen sisällön mukaisesti. Nämä asiat kuvataan tarkemmin luvuissa 5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana ja 5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista.

Tuen muodot

Pedagogisissa, rakenteellisissa ja hoidollisissa tuen muodoissa on kyse henkilöstön kyvystä esihenkilön tuella muokata oppimisympäristöä ja omia työtapojaan vastaamaan paremmin lasten tarpeita. Lapsella on oikeus kaikissa tilanteissa saada tarvitsemansa tuki varhaiskasvatuksessa. Lapsiryhmän henkilöstö, lapsi ja huoltaja, varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja tarvittaessa muut yhteistyötahot arvioivat lapsen tukea säännöllisesti, vähintään kerran vuodessa, ja muokkaavat tukea tarpeen mukaan. Kaikki tuen muodot ja tukipalvelut suunnitellaan pedagogisesti niin, että lapsen osallisuus sekä oikeus oppia ja toimia osana vertaisryhmää toteutuvat. Tuen eri muotoja käytetään kaikilla tuen tasoilla lapsen tuen tarpeen mukaisesti.

Vastuu tuen muotojen toteuttamisesta on koko ryhmän henkilöstöllä. Lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja perhepäivähoitaja yhdessä palveluohjaajan kanssa kirjaavat tarvittavien tahojen kanssa yhteistyössä sovitut tuen muodot lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Pedagogiset tuen muodot

Pedagogisessa tuessa keskeistä on varhaiskasvatuksen toiminnan suunnittelu, havainnointi, dokumentointi ja arviointi, joilla varmistetaan jokaisen lapsen yksilöllisen laadukkaan varhaiskasvatuksen toteutuminen. Lapsiryhmän henkilöstö kirjaa pedagogiset käytännöt tiimivasuun.

Pedagogisilla työtavoilla ja menetelmillä henkilöstö tukee lasten keskinäistä vuorovaikutusta ja osallisuutta sekä lapsen kehityksen eri osa-alueita. Lapsen tarpeita tukeva pedagogiikka näkyy lapsiryhmässä esimerkiksi puhetta tukevien keinojen käyttämisenä (kuvat, tukiviittomat), pienryhmätoiminnan toteuttamisena, tarvittavien kuntoutusmenetelmien käyttönä ja toiminnan eriyttämisenä erilaisissa tilanteissa. Kuntoutusmenetelmien käytön lisäksi voidaan lisätä lapsen yksilöllistä ohjausta. Lapsen yksilöllisistä tarpeista nousevia, erityispedagogisia menetelmiä voidaan suunnitella, soveltaa ja toteuttaa joko yhden lapsen, pienen ryhmän tai koko lapsiryhmän yhteisenä toimintana.

Henkilöstön tärkein työväline on hyvää vuorovaikutusta kannatteleva sensitiivinen asenne. Henkilöstö muokkaa ja ylläpitää tukea kannattelevaa ja inklusiivista oppimisympäristöä. Tässä huomioidaan muun muassa hyväksyvä ja turvallinen ilmapiiri, selkeä ja ennakoitava päiväjärjestys, toiminnan rytmittäminen ja oppimisympäristön muuntelu lapsen tarpeita vastaavaksi. Toiminnan selkeä struktuuri auttaa lasta ennakoimaan ja hahmottamaan itsensä osana ryhmää ja toimintaa.

Henkilöstön riittävää pedagogista ja erityispedagogista osaamista sekä lapsen kehityksen tuntemusta pidetään yllä säännöllisellä ammatillisella täydennyskoulutuksella, asiantuntijoiden konsultaatiolla ja yhteisellä keskustelulla.

Päiväkodissa ja perhepäivähoidossa henkilöstön tukena toimivat varhaiskasvatuksen erityisopettajat. Esihenkilön ja varhaiskasvatuksen erityisopettajan yhteistyö henkilöstön pedagogisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistamiseksi on säännöllistä ja suunnitelmallista.

Rakenteelliset tuen muodot

Tuen tarpeen havainnointiin ja toteuttamiseen liittyvä henkilöstön osaamisen ja erityispedagoginen osaamisen lisääminen ovat rakenteellisen tuen muotoja.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai muiden asiantuntijoiden konsultaatio, yhteinen keskustelu ja täydennyskoulutus ovat keinoja lisätä henkilöstön osaamista.

Jos ryhmässä on lapsi, jolla on päätös tehostetusta tai erityisestä tuesta, lapsiryhmässä voi olla ryhmäkohtainen varhaiserityiskasvatuksen lastenhoitaja tai ryhmäavustaja tai varhaiskasvatuksen resurssierityisopettaja. Ryhmässä voi olla myös palkkatuella palkattu henkilö. Jos ryhmässä ei näitä henkilöitä ole, voidaan ryhmän lapsimäärää pienentää.

Varhaiserityiskasvatuksen yksikkö suunnittelee edellä mainittujen henkilöiden sijoittumisen lapsiryhmiin käytössä olevan resurssin puitteissa. Rakenteellisen tuen muotoihin kuuluvat myös pienryhmät (integroituja erityisryhmiä), joissa lapsen tuen tarpeet on huomioitu sekä lapsiryhmän koossa että henkilöstön määrässä ja erityispedagogisessa osaamisessa.

Päätös pienryhmäpaikkojen täyttämisestä tehdään varhaiserityiskasvatuksen yksikössä ja se perustuu koko kaupungin varhaiskasvatusta koskevaan tietoon tukea tarvitsevista lapsista.

Hoidollisen tuen muodot

Hoidolliset tuen muodot tarkoittavat menetelmiä ja toimintatapoja, joilla vastataan lapsen tarvitsemaan hoitoon, hoivaan ja avustamiseen tuen tasosta riippumatta.

Yksikön esihenkilö vastaa siitä, että henkilöstö saa perehdytyksen lapsen tarvitsemaan hoidolliseen tukeen, esimerkiksi lääkehoitoon. Kunnassa on ohje lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa, jonka mukaan laaditaan hoitosopimus lapsen lääkehoidosta ja hoitotoimenpiteistä. Se liitetään lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Lääkehoidon toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa vastaavat pääsääntöisesti henkilöt, joiden peruskoulutukseen se kuuluu. Lääkehoidosta voi vastata omalla suostumuksellaan myös henkilö, joka on saanut siihen perehdytyksen.

Varhaiskasvatuksen erityisopettajan antama konsultaatio ja opetus

Lapsella on hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä oikeus saada varhaiskasvatuksen erityisopettajan antamaa konsultaatiota ja opetusta. Varhaiskasvatuksen erityisopettajan toteuttama konsultaatio ja opetus kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Erityisopetusta antaa aina varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja sitä voi saada päiväkodin kaikissa lapsiryhmissä. Erityisopetus voi olla lapsi- ja/tai ryhmäkohtaista, osa- tai kokoaikaista sekä samanaikaisopetusta ja yhteisopettajuutta lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettajan kanssa. Samanaikaisopetuksena tapahtuva erityisopetus mahdollistaa myös lasta tukevien toimintatapojen mallintamisen lapsiryhmän henkilöstölle.

Tukipalvelut

Lapsella on hänen tuen tarpeensa sitä edellyttäessä oikeus saada varhaiskasvatukseen osallistumisen edellyttämiä tulkitsemis- ja avustamispalveluja ja apuvälineitä.

Lapsi voi tarvita tulkitsemista esimerkiksi kuulovamman tai kielellisen erityisvaikeuden takia. Hän voi tarvita myös puhetta tukevia ja korvaavia kommunikaatiokeinoja.

Avustamispalveluiden tavoitteena on tukea lapsen itsenäistä selviytymistä, omatoimisuutta ja myönteisen itsetunnon kehittymistä sekä mahdollistaa kaikkien lasten osallistuminen toimintaan. Avustamispalveluista vastaa varhaiserityiskasvatuksen yksikkö, jonka varhaiskasvatuksen lastenhoitajat/ryhmäavustajat toimivat lapsiryhmissä lisäresurssina tarpeen mukaan. Lisäresurssina ryhmässä voi olla myös palkkatuella palkattu henkilö.

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, varhaiskasvatuspäällikkö tekee erillisen hallintopäätöksen tukipalveluista, kuten tulkitsemis- ja avustamispalveluista ja apuvälineistä. Yksikön esihenkilö vastaa käytännössä hallintopäätöksen mukaisesti tukitoimista ja apuvälineistä, joita lapsi tarvitsee varhaiskasvatukseen osallistumiseensa. Lapsen lääkinnälliseen kuntoutukseen kuuluvat apuvälineet lapsi saa hoitavalta taholta.

5.4 Lapsen tuen arviointi

Varhaiskasvatuksessa lapsen tukea arvioidaan kaikilla tuen tasoilla¹³⁰. Lapsen tuen tarvetta, sekä tuen riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan, mutta kuitenkin vähintään kerran vuodessa esimerkiksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen yhteydessä tai tuen tarpeen tai oppimisympäristön muuttuessa. Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen henkilöstön tekemien havaintojen pohjalta. Myös huoltaja, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstö voi tehdä aloitteen.

Tuen antamisen kokonaisuutta tarkasteltaessa arvioidaan aina kunkin lapsen kohdalla, mitkä ratkaisut parhaiten toteuttavat lapsen etua. Lapsen mielipide ja toivomukset huomioidaan ja huoltajan kanssa toimitaan yhteistyössä arvioitaessa tuen tarvetta, tukitoimenpiteitä ja toteuttamista¹³¹.

¹³⁰ Varhaiskasvatuslaki 15 a ja d §

¹³¹ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 20 §

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja osallistuu lapsen tuen arviointiin tarpeen mukaan. Sosiaali- ja terveystieteelliset osallistuvat arvioinnin tekemiseen varhaiskasvatuksen järjestäjän pyynnöstä, jos arviointi edellyttää myös muuta kuin varhaiskasvatushenkilöstön pedagogista asiantuntemusta tuen tarpeen arvioimiseksi ja tuen ratkaisujen perusteeksi.

Riihimäen näkökulma

Tuen tarpeen arviointi

Lapsen tuen tarpeen arvioinnin prosessi voi alkaa varhaiskasvatuksen, lastenneuvolan tai sosiaali- ja terveydenhuollon henkilöstön tai huoltajan aloitteesta. Kun varhaiskasvatuksessa herää huoli lapsen kehityksestä, oppimisesta tai hyvinvoinnista, se otetaan puheeksi huoltajien kanssa viivytystä. Huolen puheeksi ottaminen on huolen aiheen havainneen henkilön vastuulla. Varhaiskasvatuksessa määritellyn tuen jatkuminen arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen.

Lapsen tuen tarvetta päiväkodissa ja perhepäivähoidossa arvioidaan yhteistyössä lapsen ja huoltajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan, lapsiryhmän henkilöstön sekä mahdollisesti muiden ammattilaisten kanssa. Olennaista tuen tarpeen arvioinnissa on lapsen edun huomioiminen, henkilöstön ammattitaito ja lapsen havainnointi. Pedagoginen dokumentointi on osa lapsen tuen arviointia ja se mahdollistaa lasten ja huoltajan osallistumisen tuen tarpeen arviointiin ja tuen suunnitteluun. Pedagogista dokumentointia kuvataan tarkemmin luvussa 4.2 Pedagoginen dokumentointi.

Tuen tarpeen arviointi perustuu sekä lapsiryhmässä käytettävien toimintatapojen ja olemassa olevan oppimisympäristön arviointiin että lapsen havainnointiin. Lapsiryhmän henkilöstö ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja arvioivat tiiviissä yhteistyössä toimintatapoja ja oppimisympäristöä. Arviointiin voi osallistua tarvittaessa muita asiantuntijoita. Lisäksi apuna voidaan käyttää erilaisia arviointi- ja havainnointimenetelmiä ja -lomakkeita, joista on esimerkkejä oheismateriaalissa.

Lapsiryhmän henkilöstö sekä varhaiskasvatuksen erityisopettaja huoltajan suostumuksella havainnoivat lasta yksilönä, pienryhmässä ja koko lapsiryhmän jäsenenä. Havainnointi toteutuu kaikissa arjen vuorovaikutustilanteissa, esimerkiksi perushoitotilanteissa, leikissä ja siirryttäessä toiminnasta toiseen. Havainnoinnin tukena voidaan käyttää erilaisia arviointimenetelmiä ja konsultoida huoltajan suostumuksella muita yhteistyötahoja, esimerkiksi lastenneuvolaa ja puhe- tai toimintaterapeuttia. Lapsiryhmän henkilöstö kirjaa havainnot yhdessä sovitulla tavalla.

Tuen tarpeen arvioinnin perusteella lapsiryhmän henkilöstö toteuttaa lapsen tarvitsemaa tukea. Lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja yhteistyössä palveluohjaajan kanssa kirjaavat lapsen tuen tarpeen arvioinnin sekä lapsen tarvitseman tuen eli tuen tason, muodot ja niiden toteuttamisen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjaon lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan luvussa 5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana kuvatulla tavalla.

Toteutetun tuen arviointi

Lapsen tuen tarvetta, tuen toteutumista, riittävyttä ja vaikuttavuutta arvioidaan yhteistyössä lapsen ja huoltajan, varhaiskasvatuksen erityisopettajan, lapsiryhmän henkilöstön sekä mahdollisesti muiden ammattilaisten kanssa. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua. Toteutetun tuen arviointia hyödynnetään hallintopäätöstä tehtäessä.

Arviointi tehdään kaikilla tuen tasoilla tarvittaessa mutta vähintään kerran vuodessa ja aina tuen tarpeen muuttuessa. Lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja yhteistyössä palveluohjaajan kanssa kirjaavat arvioinnin ja mahdolliset muutokset tuen toteuttamisessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan luvussa 5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana kuvatulla tavalla.

5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen tarvitsema tuki eli tuen taso, muodot ja niiden toteuttaminen sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan¹³². Sen laadinnasta ja arvioinnista vastaa varhaiskasvatuksen opettajaksi kelpoinen henkilö ja/tai varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä muun henkilöstön ja lapsen huoltajan kanssa. Henkilöstön tehtävänä on tukea huoltajan ja lapsen osallisuutta suunnitelman laatimisessa ja arvioinnissa. Tavoitteena on toimia yhteisymmärryksessä lapsen ja huoltajan kanssa. Lapsen mielipide selvitetään ja huomioidaan suunnitelmaa laadittaessa ja sitä arvioitaessa (luku 1.3).

Tuen tarvetta ja toteutumista arvioidaan ja suunnitelma tarkistetaan tarpeen mukaan vähintään kerran vuodessa tai tuen tarpeen muuttuessa¹³³. Toiminnan tavoitteiden saavuttaminen kirjataan ja tavoitteita muutetaan lapsen muuttunutta tuen tarvetta vastaavaksi. Suunnitelmasta tulee ilmetä, jos tuen tarve ja toimenpiteet ovat päättyneet. Tuen tarve arvioidaan aina lapsen aloittaessa esiopetuksen. Esiopetukseen osallistuvan lapsen kasvun ja oppimisen tuesta määrätään esiopetuksen opetussuunnitelman perusteissa. Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta mahdollinen tuki tulee yhteensovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut siitä, millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua.¹³⁴

¹³² Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³³ Varhaiskasvatuslaki 15 d § ja 23 §

¹³⁴ HE 148/2021 vp, s. 34

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa hyödynnetään tehtäessä hallinnollista päätöstä annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista¹³⁵. Mikäli lapsen tuen tarvetta on arvioitu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmassa, tulee arviointi huomioida annettaessa tehostetun tai erityisen tuen hallinnollista päätöstä tai päätöstä tukipalveluista. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallinnollisen päätöksen sisällön mukaisesti.

Kun lapsi saa varhaiskasvatuksessa tukea, hänen varhaiskasvatussuunnitelmaansa kirjataan luvussa 1.3 kuvatun lisäksi seuraavat asiat:

Pedagogiset tuen muodot

- varhaiskasvatuspäivän rakenteeseen ja päivärytmiin liittyvät ratkaisut
- oppimisympäristöihin liittyvät ratkaisut
- tarvittavat erityispedagogiset menetelmät
- vuorovaikutus- ja kommunikointitavat, esimerkiksi viittomien ja kuvien käyttö
- käytännöt, miten lapsi pääsee osalliseksi vertaisryhmän toimintaa, esimerkiksi esteettömyyden huomiointi.

Rakenteelliset tuen muodot

- tuen toteuttamiseen liittyvän osaamisen ja erityispedagogisen osaamisen vahvistaminen
- henkilöstön mitoitukseen ja rakenteeseen liittyvät ratkaisut
- lapsiryhmän kokoon ja ryhmärakenteeseen liittyvät ratkaisut
- tulkitsemis- ja avustamispalvelut sekä apuvälineiden käyttö
- pien- tai erityisryhmä tai muu tarvittava ryhmämuoto

¹³⁵ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

- varhaiskasvatuksen erityisopettajan osa- tai kokoaikainen opetus tai konsultaatio.

Hoidolliset tuen muodot

- perushoittoon, hoivaan ja avustamiseen liittyvät menetelmät
- terveydenhoidolliset tarpeet, esimerkiksi lapsen pitkäaikaissairauksien hoitoon, lääkitykseen, ruokavalioon ja liikkumiseen liittyvä avustaminen ja apuvälineet.

Tuen edellyttämä yhteistyö ja palvelut

- yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa
- lapsen tuen toteuttamisen vastuut
- erityisasiantuntijoiden palvelujen käyttö
- sosiaali- ja terveydenhuollon sekä muiden asiantuntijoiden antama ohjaus ja konsultaatio
- mahdollisten kuljetusten järjestelyt ja vastuut.

Tuen vaikuttavuuden arviointi

- tuen tarpeen, riittävyyden ja toteutumisen seuranta
- tukitoimien vaikutusten arviointi, arvioinnin perusteella tehtävät johtopäätökset ja toimenpiteet sekä arviointiajankohdat.

Lisäksi lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan mahdolliset sosiaali- ja terveyspalvelut, kuten lapsen saama kuntoutus, jos se on olennaista lapsen varhaiskasvatuksen järjestämisen näkökulmasta¹³⁶.

¹³⁶ HE 148/2021 vp, s. 35

Riihimäen näkökulma

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana on osa perusteiden luvussa 1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kuvattua lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa. Riihimäellä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan myös lapsen tuen aikana Opetushallituksen mallilomakkeelle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan vain pedagogiset asiat. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaa käsitellään paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman luvussa 1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ja paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat sekä luvussa 5 Lapsen tuki.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisen prosessi

Lapsen huoltaja ja lapsiryhmän henkilöstö laativat ja arvioivat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman vähintään kerran vuodessa. Lapsi osallistuu suunnitelman laatimiseen ja arviointiin ikänsä ja kehityksensä mukaisesti. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma laaditaan ensimmäisen kerran kahden kuukauden kuluessa varhaiskasvatuksen aloituksesta. Suunnitelma arvioidaan toimintakauden lopulla huhti-toukokuussa ja se päivitetään seuraavan toimintakauden alkupuolella elo - lokakuussa.

Päiväkodissa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta. Perhepäivähoidossa vastuu siitä, että lapsen varhaiskasvatussuunnitelmat tehdään, on varhaiskasvatuksen palveluohjaajalla ja perhepäivähoitajalla.

Varhaiskasvatuksen opettaja/varhaiskasvatuksen erityisopettaja/ perhepäivähoitaja ehdottaa huoltajalle keskusteluaikoja. Huoltaja valitsee annetuista vaihtoehdoista sopivan keskusteluajan ja tutustuu varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeeseen. Huoltaja päättää lapsensa osallistumisesta keskusteluun tämän iän ja kehityksen mukaisesti sekä selvittää lapsen oman mielipiteen riippumatta siitä, onko lapsi mukana keskustelussa.

Lapsiryhmän henkilöstö valmistautuu varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun käymällä yhdessä läpi huoltajan kanssa keskusteltavia asioita. Riippumatta siitä, onko lapsi mukana keskustelussa henkilöstö selvittää lapsen mielipiteen tämän iän ja kehityksen mukaisesti esimerkiksi havainnointia ja pedagogista dokumentointia käyttäen.

Varhaiskasvatussuunnitelmakeskusteluun voidaan kutsua huoltajan suostumuksella muita lapsen kanssa työskenteleviä asiantuntijoita, esimerkiksi terapeutteja tai sosiaalipalveluiden edustajia. Terveystenhoitaja kutsutaan tarpeen mukaan tai aina keskusteltaessa lapsen terveyteen liittyvistä asioista. Perhepäivähoidossa hoitaja ja varhaiskasvatuksen palveluohjaaja voivat kutsua keskusteluun mukaan varhaiskasvatuksen erityisopettajan tai muita asiantuntijoita.

Perusteiden luvun 1.3 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma mukaisesti lääkehoitosuunnitelma laaditaan terveydenhuollossa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lääkehoitosuunnitelmasta lapsen varhaiskasvatuksen järjestämiseksi välttämättömät tiedot. Hoitosopimus lapsen lääkehoidon ja hoitotoimenpiteiden toteuttamisesta varhaiskasvatuksessa – lomake on osa paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman oheismateriaaleja.

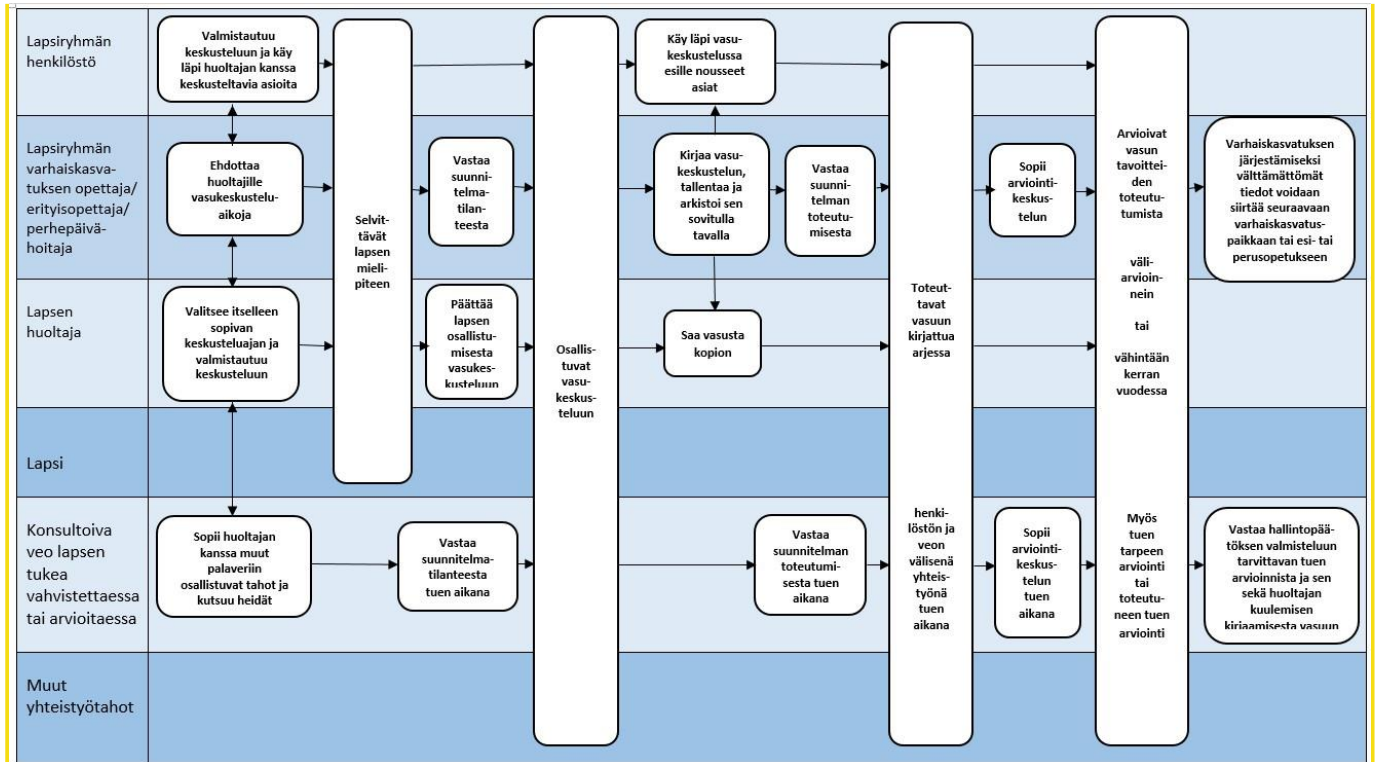
Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta vastaa päiväkodissa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja perhepäivähoidossa hoitaja yhteistyössä varhaiskasvatuksen palveluohjaajan kanssa. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma kirjoitetaan opetushallituksen laatimalle lomakepohjalle. Kirjaamisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai perhepäivähoitaja. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tallennetaan sovitusti ja siitä annetaan paperikopio huoltajalle. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma liitteineen arkistoidaan yksikössä pysyvästi.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma on salassa pidettävä. Muusta tiedonsiirrosta sekä tietojen saamisesta ja luovuttamisesta määrätään perusteiden luvussa 1.3 Lapsen

varhaiskasvatussuunnitelma ja ne on kuvattu luvussa 5.1 Tuen järjestämistä ohjaavat periaatteet ja vastuut. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan liittyvä materiaali on oheismateriaaleissa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuja tavoitteiden mukaisia toimenpiteitä toteutetaan suunnitelman laatimisen jälkeen lapsiryhmässä. Suunnitelman toteuttamisesta on vastuussa päiväkodissa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja ja perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja. Suunnitelmaa toteuttaa koko lapsiryhmän henkilöstö. Tarvittaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tehdään välitarkistuksia, jotka kirjataan suunnitelmaan. Suunnitelman toteutumista arvioidaan huoltajan ja lapsen sekä huoltajan kanssa sovittujen yhteistyötahojen kanssa keväällä huhti-toukokuussa. Uuden toimintakauden alkaessa lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään elo-lokakuussa.

Mikäli lapsen huoltaja ei osallistu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laatimiseen, varhaiskasvatuksen opettaja/ varhaiskasvatuksen erityisopettaja/perhepäivähoitaja täyttää lapsen varhaiskasvatussuunnitelmalomakkeen ja antaa lomakkeen huoltajalle luettavaksi. Koko lapsiryhmän henkilöstö toteuttaa pedagogista toimintaa suunnitelmaan kirjatulla tavalla. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan, ettei huoltaja ole osallistunut keskusteluun.

Kaavio 8: Prosessikaavio varhaiskasvatussuunnitelman laatimisesta.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana on osa lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaa ja se laaditaan mahdollisuuksien mukaan samanaikaisesti. Lapsen huoltaja, lapsi ikänsä ja kehityksensä mukaisesti, lapsiryhmän henkilöstö ja varhaiskasvatuksen erityisopettaja sekä tarvittaessa muut yhteistyötahot laativat ja arvioivat lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tuen aikana vähintään kerran vuodessa, yllä kuvatulla aikataululla. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen aikana tehdään tarpeen mukaan välitarkistuksia ja tehdyt muutokset kirjataan lapsen suunnitelmaan.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa tuen suunnitelmaa laadittaessa huoltajan kanssa yhdessä sovittujen muiden yhteistyötahojen kutumisesta varhaiskasvatussuunnitelmapalaveriin. Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa myös suunnitelmatilanteesta, kun lapselle laaditaan tuen suunnitelma osana lapsen

varhaiskasvatussuunnitelmaa. Lapsen tuen kirjaamisesta lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai ryhmän varhaiskasvatuksen erityisopettaja tai perhepäivähoitaja yhdessä palveluohjaajan kanssa.

Tehdyn suunnitelman mukaisen tuen toteuttamisesta vastaa ryhmän varhaiskasvatuksen opettaja tai ryhmän varhaiskasvatuksen erityisopettaja ja perhepäivähoidossa perhepäivähoitaja. Tuen toteuttamiseen osallistuu ryhmän koko henkilöstö.

Varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa siitä, että suunniteltu tuki toteutuu ja sen toteutumista arvioidaan.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen aikana kirjataan yleisen tuen aloittaminen, tuen muodot ja toimenpiteet sekä niihin liittyvät vastuut ja työnjako. Samalla sovitaan milloin huoltaja, lapsi ja henkilöstö yhdessä arvioivat tuen toteutumista, vaikuttavuutta ja riittävyttä. Arviointi toteutetaan vähintään kerran vuodessa ja aina tuen tarpeen muuttuessa. Jos lapsen tuen tarve muuttuu ja yhteisesti huoltajan kanssa todetaan, ettei tuen tarvetta enää ole, asia kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen aikana ja jatkossa lapselle laaditaan lapsen varhaiskasvatussuunnitelma.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen aloittamista lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen aikana kirjataan mahdollisten aiemmin toteutettujen tukitoimien ja niiden vaikuttavuuden arviointi. Arviointi pitää sisällään kuvauksen tukitoimista, niiden vaikuttavuuden arvioinnista ja kehittämisestä sekä perustelut millaisista tuen toimista lapsi hyötyy ja mitkä parhaiten toteuttavat yksilöllisesti lapsen etua. Tämä lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattu arviointi toimii tehostetun ja erityisen tuen hallintopäätöksen perusteena. Hallintopäätösmenettely kuvataan luvun 5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista Riihimäen näkökulmassa.

Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen aikana kirjattavat asiat on kuvattu varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden luvussa 5.5 Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma

tuen aikana. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana säilytetään, luovutetaan huoltajalle, arkistoidaan ja siirretään kuten lapsen varhaiskasvatussuunnitelma. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen aikana liittyvä materiaali on oheismateriaaleissa.

Esiopetusta täydentävän varhaiskasvatuksen osalta lapsen mahdollinen tuki tulee yhteen sovittaa esiopetuksessa annettavan tuen kanssa ja kirjata lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen aikana.

5.6 Päätös tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista

Lapselle annettavasta tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on varhaiskasvatuksen järjestäjän tehtävä viipymättä hallintopäätös, joka perustuu tuen tarpeen arviointiin¹³⁷. Hallintopäätösmenettelyssä noudatetaan hallintolakia. Ennen päätöksen tekemistä varhaiskasvatuksen järjestäjän on kuultava lapsen huoltajaa tai muuta laillista edustajaa¹³⁸. Myös huoltaja voi hakea tehostettua tai erityistä tukea lapselle¹³⁹. Hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämistä vastaava kunta, ja päätös on toistaiseksi voimassa. Päätökseen on liitettävä valitusosoitus, koska huoltaja voi hakea siihen muutosta valittamalla¹⁴⁰. Päätös on aina perusteltava¹⁴¹. Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu¹⁴².

Tehostetun ja erityisen tuen päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tuen muodoista
- varhaiskasvatuksen toimipaikasta
- tukipalveluista¹⁴³.

¹³⁷ Varhaiskasvatuslaki 15 e §

¹³⁸ Hallintolaki 34 §

¹³⁹ HE 148/2021 vp, s. 35

¹⁴⁰ Varhaiskasvatuslaki 62 §

¹⁴¹ Hallintolaki 34, 45 § 1 momentti, 47 § ja varhaiskasvatuslaki 15 a §

¹⁴² HE 148/2021 vp, s. 36

¹⁴³ HE 148/2021 vp, s. 34

Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, silloin tukipalveluista tehdään erillinen hallintopäätös. Päätöksessä mainitaan ja päätetään seuraavista asioista:

- tukipalvelut¹⁴⁴.

Varhaiskasvatustilain piiriin kuuluvassa yksityisessä varhaiskasvatuksessa olevan lapsen hallintopäätöksen tekee palveluntuottajan esityksestä varhaiskasvatuksen toimipaikan sijaintikunta¹⁴⁵. Lapsen saadessa varhaiskasvatusta ostopalveluna hankitussa varhaiskasvatuksessa hallintopäätöksen tekee varhaiskasvatuksen järjestämisvastuussa oleva kunta. Myös palvelusetelin myöntänyt kunta tekee tukea koskevan hallintopäätöksen.¹⁴⁶

Lapsen varhaiskasvatusta voi järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä. Mikäli lapsi osallistuu kahden eri kunnan järjestämään varhaiskasvatukseen esimerkiksi vuoroasumistilanteessa, hallintopäätöksen tekevät erikseen molemmat kunnat. Tällöin varhaiskasvatuksen järjestäjillä on velvollisuus toimia tuen suunnittelussa, toteutuksessa ja arvioinnissa yhteistyössä lapsen edun mukaisesti. Kukin toimija tekee hallintopäätöksen itse.

Hallintopäätös tehostetusta tai erityisestä tuesta tai tukipalveluista on pantava täytäntöön heti. Päätös voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Täytäntöönpanolla ennen päätöksen lainvoimaa on keskeinen merkitys oikeusturvan kannalta. Päätöksellä ei voida päättää lapsen sosiaali- ja terveystalveluista, kuten lääkinällisen kuntoutuksen apuvälineistä tai vammaispaalvelulain mukaisista palveluista ja tukitoimista.

Lapsen tuen tarvetta, riittävyttä ja toteutumista arvioidaan tarpeen mukaan (ks. luku 5.4). Hallintopäätös muutetaan tai kumotaan, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

¹⁴⁴ Varhaiskasvatustalvi 15 c ja e §

¹⁴⁵ Varhaiskasvatustalvi 15 e §

¹⁴⁶ HE 148/2021 vp, s. 30

Riihimäen näkökulma

Ennen hallintopäätöksen tekemistä konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa lapsen huoltajan tai muun laillisen edustajan kuulemisesta. Kuuleminen kirjataan lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan tuen aikana. Konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja vastaa myös siitä, että lapsen tuen arviointi on tehty ja dokumentoitu asianmukaisesti.

Ennen tehostetun tai erityisen tuen hallintopäätöksen tekemistä lapsen varhaiskasvatussuunnitelma käsitellään varhaiseryityiskasvatuksen yksikössä. Mahdolliset asiantuntijalausunnot huomioidaan päätöstä tehtäessä.

Varhaiskasvatuspäällikkö tekee erityisestä ja tehostetusta tuesta sekä tarvittavista tukipalveluista hallintopäätöksen. Päätös perustuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjattuun lapsen tuen arviointiin. Varhaiskasvatussuunnitelman laadinnan yhteydessä myös huoltaja voi esittää tehostettua tai erityistä tukea lapselle.

Tehostetun ja erityisen tuen hallintopäätöksessä mainitaan ja päätetään tuen muodoista, varhaiskasvatuksen toimipaikasta ja tukipalveluista. Jos lapsen tuesta ei tehdä tehostetun tai erityisen tuen päätöstä, tehdään tarvittaessa erillinen hallintopäätös tukipalveluista. Päätökset perustellaan ja niihin liitetään valitusosoitus. Huoltaja voi hakea oikaisua lapsen tukea koskevaan päätöksen aluehallintovirastolta. Oikaisuvaatimuksesta säädetään hallintolaissa.

Tehostetun ja erityisen tuen hallintopäätös on pantava täytäntöön heti ja se voidaan panna täytäntöön lainvoimaa vailla olevana. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma päivitetään hallintopäätöksen sisällön mukaisesti. Suunnitelman päivittämisestä ja hallintopäätöksen täytäntöönpanosta vastaa konsultoiva varhaiskasvatuksen erityisopettaja yhteistyössä lapsiryhmän varhaiskasvatuksen opettajan tai perhepäivähoitajan sekä palveluohjaajan kanssa.

Varhaiskasvatuspäällikkö muuttaa tai kumoaa hallintopäätöksen, mikäli tuen tarve muuttuu lapsen varhaiskasvatussuunnitelman tarkistamisen tai muun arvioinnin yhteydessä.

Päätöksen tehostetusta ja erityisestä tuesta sekä tukipalveluista myös yksityisen varhaiskasvatuksen osalta tekee varhaiskasvatuspäällikkö. Yksityisen varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnasta tuen aikana ja mahdollisista tukipalveluista. Yksityisen varhaiskasvatuksen järjestäjä vastaa lapsen suunnitelman toimittamisesta kuntaan hallintopäätöksen tekemistä varten.

Mikäli lapsen varhaiskasvatusta järjestää useampi kuin yksi varhaiskasvatuksen järjestäjä, molemmat varhaiskasvatuksen järjestäjät tekevät hallintopäätöksen erikseen.

5.7 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa päätetään ja kuvataan varhaiskasvatuksessa annettavan tuen järjestämisen käytännöt päiväkodissa ja perhepäivähoidossa.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa kuvataan

- lapsen tuen järjestämistä ohjaavat paikalliset periaatteet ja käytännöt
- lapsen tuen tarpeen arviointiin liittyvät käytännöt ja vastuut
- tuen toteuttaminen varhaiskasvatuksessa: pedagogiset, rakenteelliset ja hoidolliset tuen muodot
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman täydentäminen tuen näkökulmasta luvun 5.5 mukaisesti, suunnitelman laatimiseen ja arviointiin liittyvät paikalliset vastuut ja käytännöt
- lasten ja huoltajien kanssa tehtävän yhteistyön käytännöt tuen aikana
- monialainen yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa

- toiminta siirtymävaiheissa ja tiedonsiirtoon liittyvät käytännöt varhaiskasvatuksen aikana ja siirryttäessä esiopetukseen
- tehostetun ja erityisen tuen sekä tukipalveluiden hallintopäätösmenettelyt (huoltajan ja lapsen kuuleminen sekä päätöksen laatiminen, muuttaminen ja kumoaminen).

Yleinen tuki

- yleisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja yleisen tuen järjestämisessä.

Tehostettu tuki

- tehostetun tuen käytännön järjestäminen
- toimintatavat lapsen tehostetun tuen aloittamisessa, toteuttamisessa ja päättämisessä
- lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadintaan, arviointiin ja tarkistamiseen liittyvät käytänteet
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, tehostetun tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa ja tehostetun tuen järjestämisessä.

Erityinen tuki

- erityisen tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- menettelytavat mahdollisten asiantuntijalausuntojen käytössä
- menettelytavat ja yhteistyö lapsen ja huoltajan kanssa lapsen varhaiskasvatussuunnitelman laadinnassa, erityisen tuen järjestämisessä sekä tuen vaikutusten seurannassa ja arvioinnissa
- pidennetyn oppivelvollisuuden piirissä olevien lasten kohdalla lapsen ohjautuminen pidennetyn oppivelvollisuuden piiriin ja monialainen yhteistyö prosessissa
- yhteistyö muun varhaiskasvatuksen ja esiopetuksen kanssa sekä muu yhteistyö, eri toimijoiden vastuut ja työnjako
- yhteistyö huoltajan ja lapsen kanssa
- toimintatavat, kun erityinen tuki päätetään lopettaa ja tuki jatkuu tehostettuna tai yleisenä tukena.

Varhaiskasvatuslaissa säädetyt tuen muodot

- tuen käytännön järjestäminen
- yhteistyö, vastuut ja työnjako eri toimijoiden kesken
- huoltajalle ja lapselle tiedottamiseen ja huoltajan ja lapsen kanssa tehtävään yhteistyöhön liittyvät toimintatavat.

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa määritellään tulkitsemis- ja avustamispalveluihin sekä apuvälineisiin liittyvät hallinnolliset käytänteet varhaiskasvatuksen järjestäjän päättämällä tavalla.

6 Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva varhaiskasvatus

Kaikessa varhaiskasvatuksessa noudatetaan laissa, sopimuksissa ja näissä perusteissa varhaiskasvatukselle asetettuja yleisiä tavoitteita ja toimintaperiaatteita. Nämä tavoitteet ja toimintaperiaatteet koskevat myös vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä voi tarjota varhaiskasvatuspalvelua, joka perustuu vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen. Tällaisia ovat esimerkiksi Steiner-, Montessori-, Freinet- ja Reggio Emilia -pedagogiikat tai tiettyyn katsomukseen perustuva varhaiskasvatuspalvelu.

Huoltajan valitessa lapselleen vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvan varhaiskasvatuspalvelun, tulee huolehtia siitä, että huoltaja saa riittävästi tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista.

6.1 Paikallisesti päätettävät asiat

Vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuva paikallinen varhaiskasvatussuunnitelma voi olla omaleimainen, mutta se ei voi olla ristiriidassa varhaiskasvatusta koskevan lainsäädännön tai varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden kanssa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää ja kuvaa suunnitelmassa sen lisäksi, mitä perusteasiakirjassa aiemmin määrätään,

- mitkä ovat vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen liittyvät varhaiskasvatuksen arvoperustaa, pedagogisia periaatteita ja ratkaisuja täydentävät näkökulmat
- miten nämä näkökulmat tulevat esille varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa, työtavoissa ja pedagogisessa toiminnassa.

Riihimäen näkökulma

Riihimäen kaupungin järjestämässä varhaiskasvatuksessa ei toteuteta vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta.

Huoltajat saavat tietoa toiminnan erityistavoitteista ja arvoista suoraan toiminnan järjestäjältä sekä järjestäjän laatimasta varhaiskasvatussuunnitelmasta.

Riihimäellä vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan perustuvaa varhaiskasvatusta järjestää Riihimäen Montessori -yhdistys ry:n ylläpitämä päiväkotitoiminta. Palvelun tuottaja tuo oman varhaiskasvatussuunnitelmansa ja/tai tarkennukset paikalliseen suunnitelmaan sivistyksen ja osaamisen lautakunnan hyväksyttäväksi.

Riihimäen evankelis-luterilainen seurakunta järjestää lapsille erityiseen katsomukseen perustuvaa toimintaa.

Mahdollisten muiden toimijoiden, jotka järjestävät vaihtoehtoiseen pedagogiikkaan tai erityiseen katsomukseen perustuvaa varhaiskasvatusta, tulee toimittaa oma varhaiskasvatussuunnitelmansa ja/tai tarkennukset paikalliseen suunnitelmaan sivistyksen ja osaamisen lautakunnan hyväksyttäväksi ennen toiminnan aloittamista.

7 Toiminnan arviointi ja kehittäminen varhaiskasvatuksessa

Toiminnan arvioinnin tarkoituksena on tukea varhaiskasvatuslain ja varhaiskasvatussuunnitelmien toteuttamista sekä varhaiskasvatuksen kehittämistä. Varhaiskasvatuslain mukaan varhaiskasvatuksen järjestäjän tulee arvioida antamaansa varhaiskasvatusta sekä osallistua ulkopuoliseen toimintansa arviointiin.¹⁴⁷

Varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin tulee olla suunnitelmallista ja säännöllistä. Systemaattinen arviointi edellyttää järjestäjältä toimivaa arviointijärjestelmää. Arvioinnin

¹⁴⁷ Varhaiskasvatuslaki 24 §

avulla edistetään varhaiskasvatuksen laatua, tunnistetaan toiminnan vahvuuksia ja nostetaan esiin kehittämistarpeita ja kehitetään toimintaa.

7.1 Pedagogisen toiminnan arviointi ja kehittäminen

Pedagogisen toiminnan arvioinnin tarkoitus on varhaiskasvatuksen kehittäminen sekä lasten kehityksen ja oppimisen edellytysten parantaminen¹⁴⁸. Paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman ja lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumisen seuranta, säännöllinen arviointi ja kehittäminen ovat osa tätä tehtävää. Varhaiskasvatuksen toimintaa arvioidaan ja kehitetään kansallisen tason sekä järjestäjä-, yksikkö- ja yksilötason näkökulmista.

Kansallisen tason arvioinnin tehtävänä on tukea varhaiskasvatuksen järjestäjiä arviointia ja laadunhallintaa koskevissa asioissa. Kansallisen tason arvioinnit palvelevat varhaiskasvatuksen kehittämistä paikallisesti, alueellisesti ja valtakunnallisesti¹⁴⁹. Arviointitietoja voidaan hyödyntää myös kansainvälisissä vertailuissa.

Varhaiskasvatuksen järjestäjä seuraa ja arvioi säännöllisesti varhaiskasvatussuunnitelmia ja niiden toteutumista eri toimintamuodoissa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä päättää järjestäjä- ja yksikötason arvioinnissa käytettävistä menettelytavoista. On tärkeää, että paikallisilla päättäjillä, huoltajilla sekä varhaiskasvatuksen henkilöstöllä on ajantasaista tietoa varhaiskasvatuksen toteutumisesta ja sen laadusta. Keskeiset arviointitulokset tulee julkistaa¹⁵⁰. Järjestäjä- ja yksikötason arviointi on keskeinen osa varhaiskasvatuksen johtamista ja kehittämistä paikallisesti. Lapsille ja heidän huoltajilleen on järjestettävä mahdollisuus säännöllisesti osallistua varhaiskasvatuksen arviointiin¹⁵¹.

Henkilöstön tavoitteellinen ja suunnitelmallinen itsearviointi on keskeisessä asemassa varhaiskasvatuksen laadun ylläpitämisessä ja kehittämisessä. Arvioinnin kohteena voi olla

¹⁴⁸ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁴⁹ Laki kansallisesta koulutuksen arviointikeskuksesta (1295/2013) 1 §

¹⁵⁰ Varhaiskasvatuslaki 24 §

¹⁵¹ Varhaiskasvatuslaki 20 §

muun muassa henkilöstön vuorovaikutus lasten kanssa, ryhmässä vallitseva ilmapiiri, pedagogiset työtavat, toiminnan sisältö tai oppimisympäristöt. Lapsen tuen (luku 5) toteutuminen on keskeinen arvioinnin kohde.

Yksilötason arviointi tarkoittaa lasten varhaiskasvatussuunnitelmien toteutumisen arviointia. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista on tärkeää arvioida aina ennen sen päivittämistä tai uuden laatimista. Arvioinnin yhteydessä lapsi, huoltaja ja henkilöstö pohtivat omalta osaltaan, miten yhdessä kirjatut toiminnan tavoitteet ja sopimukset on huomioitu ja miten ne ovat toteutuneet varhaiskasvatuksen toiminnassa. Lapsen tuen arviointi sisältyy lapsen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Tätä arviointitehtävää kuvataan tarkemmin luvussa 5.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, kunkin luvun lopussa, olevat paikallisesti päätettävät asiat ohjaavat paikallisen varhaiskasvatussuunnitelman laatimisessa sekä sen arvioinnin suunnittelussa ja toteuttamisessa. Varhaiskasvatuksen järjestäjä tarkistaa varhaiskasvatussuunnitelmaansa ja parantaa sen laatua ja toimivuutta. Lisäksi paikalliset tarpeet ja kehittämistyön tulokset ohjaavat arviointia.

7.2 Paikallisesti päätettävät asiat

Paikallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa tarkennetaan perusteissa kuvattuja varhaiskasvatuksen toiminnan arvioinnin periaatteita ja käytäntöjä. Lisäksi paikallisissa varhaiskasvatussuunnitelmissa päätetään ja kuvataan, miten

- varhaiskasvatussuunnitelman toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti varhaiskasvatuksen eri toimintamuodoissa
- lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa
- lapsilta, huoltajilta ja muilta yhteistyötahoilta saatua palautetta kerätään ja hyödynnetään laadun ylläpitämisessä ja parantamisessa

- arvioinnissa saatuja tietoja hyödynnetään varhaiskasvatuspalvelujen johtamisessa ja kehittämisessä
- arvioinnin keskeiset tulokset julkistetaan.

Riihimäen näkökulma

Kun lapsi aloittaa varhaiskasvatuksen piirissä, kartoitetaan aloituskeskustelussa lapsen vahvuuksia ja mielenkiinnon kohteita, sekä huoltajien ja lasten odotuksia toiminnasta. Varhaiskasvatussuunnitelman lukujen 1.3. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma ja 5.5. Lapsen varhaiskasvatussuunnitelma tuen aikana mukaisesti lapselle laaditaan varhaiskasvatussuunnitelma, jonka toteutumista arvioidaan ja päivitetään säännöllisesti yhdessä huoltajien kanssa vähintään kerran vuodessa. Luvussa 5. Lapsen tuki kuvataan, miten lapsen tuen toteutumista seurataan, arvioidaan ja kehitetään systemaattisesti päiväkodeissa ja perhepäivähoidossa.

Lapset osallistuvat oman toimintansa ja varhaiskasvatussuunnitelmansa arviointiin taitojensa mukaan. Esimerkkejä lasten osallisuudesta ja arvioinnin menetelmistä sekä pedagogisesta dokumentoinnista on oheismateriaalissa. Huoltajat ja lapset osallistuvat osaltaan myös ryhmän toiminnan arviointiin ja kehittämiseen esimerkiksi päivittäisen palautteenannon kautta.

Esiopetukseen siirtyvän lapsen havainnointiin liittyvä lomake on oheismateriaalina. Siirtymien yhdyspintavaiheet käytäntöineen ja toimijoineen on kuvattu paikallisen suunnitelman luvussa 5 Lapsen tuki, sekä paikallisen suunnitelman oheismateriaalissa.

Ryhmän toimintaa linjaava tiimivasu laaditaan syystoimintakauden aikana ja sitä päivitetään jatkuvasti. Tiimivasulomake on oheismateriaalina. Tiimivasun pohjana käytetään ryhmän lasten varhaiskasvatussuunnitelmia. Tiimivasulomakkeen liitteenä on pedagogisen toiminnan suunnittelun, arvioinnin ja kehittämisen apuna käytettäviä menetelmiä.

Tiimipalavereissa henkilöstö arvioi, kehittää ja suunnittelee säännöllisesti omaa toimintaansa. Tiimipalavereissa arvioidaan myös lapsen tuen toteutumista. Arviointi on jatkuva prosessi, joka liittyy päivittäiseen kohtaamiseen lasten sekä huoltajien kanssa.

Varhaiskasvatussyksiköissä tehdään vuosittain paikalliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan ja tiimivasuihin perustuva pedagoginen toimintasuunnitelma, jota arvioidaan ennen seuraavaa toimintakautta. Suunnitelmalomake on oheismateriaalina.

Varhaiskasvatussyksikön pedagogista toimintaa arvioidaan, kehitetään ja päivitetään säännöllisesti varhaiskasvatussyksiköiden pedagogisissa tiimeissä, työilloissa ja perhepäivähoitajien tapaamisissa.

Paikallista varhaiskasvatussuunnitelmaa ja sen toteutumista arvioidaan, kehitetään ja päivitetään varhaiskasvatuksen esihenkilöiden muodostamassa pedagogisessa vasutiimissä. Varhaiskasvatuksen esihenkilöiden aluetapaamisissa arvioidaan ja kehitetään pedagogista toimintaa.

Järjestäjätasolla varhaiskasvatuksen toiminnan arviointi pohjautuu vuosittaisen asiakaskyselyn tuloksiin, jotka käsitellään yksiköissä. Kyselyn pohjalta sovitaan kehittämistoimenpiteet. Asiakaskyselyn koonti käsitellään varhaiskasvatuksen johtoryhmässä sekä sivistyksen ja osaamisen lautakunnassa. Tulokset ovat julkisia. Tuloksista tiedotetaan huoltajille yksikössä sovitulla tavalla.

Riihimäki seuraa aktiivisesti Opetushallituksen ja Karvin linjauksia pedagogiseen arviointiin ja kehittämiseen liittyen.